

vi människor

nr 3 1983
årgång 35
18 kr

Krisen och kvinnorna

innehåll

Böj dig inte inför datoriseringen

– utvecklingen går att påverka, menar Åke Olsson,
och berättar också hur på sid 4

”... men min disk står kvar” är ett
bildreportage av Cina Gotby sid 6

– Sextimmars arbetsdag, javisst, men . . .
vad ska vi göra med all fritiden,
undrar Stig Malm, LO-ordförande, i den här
intervjun av Pia Axelsson sid 12

Kristina Lugn sid 16

Deltidsarbetande kvinnor – en
arbetsmarknadens förtrupp som
banar väg för 6-timmars
arbetsdag? Av Christina Zaar sid 18

Sverige i krisens år 1983:
Lönerna sjunker, vinsterna ökar
och kvinnors arbete hotas.

En artikel om finanser och politik av Pia Axelsson sid 22

Facket historia är också en
lång tradition av kvinnofientlighet.
Ruth Bohman ger det historiska perspektivet sid 28

Facket – en organisation anpassad
till män? Ett reportage om
kvinnorna inom Kommunal av Hetty Rooth sid 39

Barntillsynen är inte det
viktigaste, säger Gun Holmertz,
undersköterska på Sahlgrenska
i Göteborg. Av Hetty Rooth sid 42

Lagen som blev ett redskap för
männens yrkesval – inte kvinnornas.
Barbro Larsson har undersökt effekterna
av jämställdhetslagen sid 47

Recensioner sid 51

Våldtäkt, misshandel och förnedring
– vilket kvinnohat. En kommentar till
filmen ”Not a Love Story” av Eva Ekelöf sid 60

Fantasierna som ingen vill prata om sid 62

Visst finns det företeelser som varken
är kommersiellt gångbara
eller intressanta ur andra synpunkter.

Visst finns det problem som varken
kan skyllas på andra eller göra anspråk
på deras uppmärksamhet.

Visst finns det en sorg
som är så upplevd
att den är äcklig.

av Kristina Lugn

ur Bekantskap önskas. . .
(Alba 1983)

Vi människor
utges av Svenska
Kvinnors
Vänsterförbund

Nummer 3/83

Årgång 35

Postadress:

Solidaritetsrörelsens hus
Barnängsgatan 23
116 41 Stockholm
tel: 40 90 65

Redaktör:

Pia Axelsson

Distribution:

Helena Guilotte

Ansvarig utgivare:

Lotta Schüllerqvist

Prenumerationspris:

75:–/år

Postgiro:

90 24-1

Vi människor utkommer
med 6 nummer per år.

Redaktionskommitté:

Eva Ekelöf
Gun Fälth
Agneta Gustafsson
Hetty Rooth
Ann Rudberg
Lotta Schüllerqvist

Omslag: Martine Durand

Tryck:

Tryckeri AB Federativ,
Stockholm, 1983

Framtiden går att påverka

Betty Friedan har varit i Sverige och berättat att karriären inte är värd sitt pris – inte om man är kvinna. Några veckor senare träffar vi Duba Weinstein, arbetslös stålarbeterska från Pittsburgh, USA. Hon berättar om hur uppemot 20 000 människor köade i två dygn för 20 lediga jobb. Och om folkvandringen ner till Houston efter ett falskt rykte om lediga jobb.

Två kvinnor, två världar, men ändå två representer från samma land. Finns Duba Weinsteins verklighet också i Sverige? Arbetslösheten är något man medvetet spekulerar med i en kapitalistisk ekonomi, och det är kvinnors arbeten som sitter löst idag. Kvinnor arbetar inom de lågavlönade yrkena i den offentliga sektorn, i de okvalificerade tempoarbetena inom industrin. Den offentliga sektorn ska beskäras och tempojobben automatiseras.

I arbetslöshetens spår följer också förändrade attityder. Gamla normer görs som nya för den yngre generationen. Kommer den ökande arbetslösheten bland unga kvinnor att tvinga dem till vårdnadsbidrag och en traditionell kvinnoroll? Eller kommer kampen om jobben att öka motsättningarna mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden? Vi har försökt hitta kvinnliga ekonomer att diskutera dessa frågor med, men kvinnor blir sällan ekonomer.

– Ska vi kunna påverka ekonomin måste vi också skaffa oss kunskaper om den, säger en av de få, Siv Gustafsson på Arbetslivscentrum.

Annars kanske den förhärskande synen på kvinnors problem kommer att inskränka sig till den som förs fram av Stig Malm, LO:s nye ordförande: Bli bilmekaniker eller instrumentmakare istället.

Inte förändrar det värderingarna av kvinnors arbete och löner eller problemen med akut arbetsbrist! Vi följer hellre rådet från Åke Olsson: Böj dig inte! Framtiden går att påverka!

Men vi måste ta reda på hur.

Redaktionen

Böj dig inte inför datoriseringen – utvecklingen går att påverka!

Det finns kvinnor i Sverige som på försommaren 1983 är rädda för att ta semester, därför att de fruktar att deras jobb försvunnit när de kommer tillbaka. Jag har själv träffat några av dem.

Man gör det för enkelt för sig om man avfärdar den här oron med en axelryckning, eller pekar på lagen om anställningsskydd och facket styrka.

Lagen om anställningsskydd är ett bräckligt för att inte säga obefintligt skydd om arbetsgivaren vill bli kvitt arbetskraft. Och vad finns det som säger att facket i alla lägen är berett att slåss för kvinnor som har en svag ställning i produktionsprocessen.

Dessutom händer det faktiskt att arbetsgivaren passar på att göra förändringar när folk är borta. Det rum man arbetat i kan vara upptaget av andra när man kommer tillbaka. Visserligen är det inte detsamma som att få sparken, men det understryker och förstärker den smygande ångest som i dag finns på många arbetsplatser. Den finns i och för sig bland många grupper, men framför allt bland kvinnorna.

För några dagar sedan besökte jag en arbetsplats där man tillverkar komponenter för datorer. I kontorshuset satt kvinnorna och jobbade vid sina ordbehandlingsmaskiner.

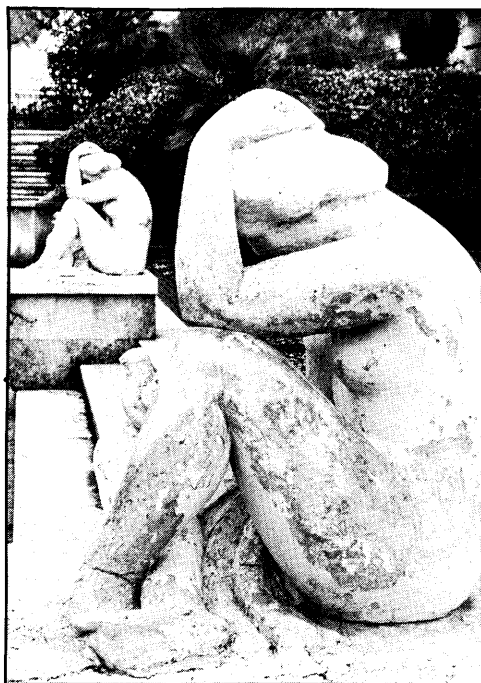
Det var olidligt hett i rummen, därför att maskinerna avger värme i sådan mängd att ventilationssystemet inte räcker till. Huset är nämligen inte planerat för det papperslösa kontoret.

I mitt sällskap hade jag huvudskyddsombudet. Hans stora problem var att kvinnorna inte klagade och reste krav mot arbetsgivaren eller facket. De satt där tysta och svettades. Till huvudskyddsombudets förtjänst ska sägas, att han mycket klart insåg sambandet mellan den allmänna ångesten och kvinnornas tystnad. Men problemet är, att utan aktivitet från kvinnorna själva är det mycket svårt att få till stånd radikala förändringar när det gäller ventilationen. Arbetsgivaren skjuter det på framtiden.

Allt talar för att kvinnorna, speciellt de lågutbildade med rutinbetonade arbetsuppgifter, blir den nästa stora krisgruppen på arbetsmarknaden. Och det är allvarligt. Men det värsta av allt är att kvinnorna själva verkar att ha böjt sig för detta, långt innan krisen är akut.

Förmodligen gör kvinnorna detta utifrån den farliga och falska föreställningen att teknikutvecklingen inte går att påverka. Visserligen är det numera rätt meningslöst att säga nej till datoriseringen som tekniskt system. Den tiden är sedan länge passerad. Däremot går det att påverka tillämpningen.

Några exempel.

Martine Durand

Även om datorerna kan vara bra på att utföra rutinarbete kan det aldrig godtas att detta ska ske till priset av en outhärdlig arbetsmiljö, så som är fallet med kvinnorna vid ordbehandlingsmaskinerna.

Självfallet kan det heller aldrig accepteras att datorerna går in på områden där det måste finnas människor. Ett typexempel är sjukvården. Datorerna kan aldrig tillåtas att ersätta mänsklig omvårdnad.

Det kan heller aldrig accepteras att folk sitter hemma i sina bostäder och arbetar framför terminalerna, och att de på så sätt ställs utanför både arbetsplatser och facklig organisation.

Lika oacceptabelt är att arbetsgivaren använder datorerna för att införa nya former av prestationslöner på kontor och inom serviceyrkena.

Datorerna får inte användas för att öka utbyggnaden i arbetslivet. Datorerna får inte ta över jobb som kan skötas bättre av mänsklig arbetskraft. Detta är två gränser som inte får överskridas. Och det går att påverka, men det kräver hög aktivitet inte bara av facket, utan också av enskilda anställda på arbetsplatserna.

För den som redan har ett jobb finns det alltså ingen anledning att villkorslöst underkasta sig utvecklingen, som verkar att vara fallet med många kvinnogrupper.

Det är viktigt att inse att den kamp som förs inom arbetsplatserna också omfattar den växande andel av befolkningen som hotas av att aldrig få tillträde till arbetsmarknaden.

Om arbetsgivarna tillåts husera fritt kommer mängder av arbeten att försvinna i framtiden. Den hårdaste åderlåtningen kommer att ske bland de mer rutinbetonade jobben inom kontor, handel och serviceyrken, alltså arbeten som varit lämpliga som introduktionsjobb för kvinnor som efter ett antal år som hemarbetande vill komma ut i arbetslivet.

Risken är överhängande att kvinnorna under 80- och 90-talet kommer att hamna i samma situation som ungdomarna har befunnit sig i sedan 70-talet.

Kvinnornas kamp på arbetsplatserna gäller alltså både dagen och morgondagen, den gäller både mödrarna och döttrarna. Insikten om dessa sammanhang måste snart leda till handling.

Det är mycket bråttom.

Åke Olsson

Åke Olsson är journalist och författare. Han har specialiserat sig på arbetsmarknadsfrågor (numera också den nya teknikutvecklingen) och är sedan 1971 knuten till Aftonbladet.

Med en heltidsarbetande mor med ambitioner om ett rent och någorlunda ordentligt hem fick jag tidigt rycka in och delta i hemarbetet. Med tiden fick jag en gedigen husmorsutbildning och jag tycker fortfarande om rent med såplukt.

Ibland möter jag som kvinna kravet att ha rent i hörnen, fyllda brödburkar och prunkande blommor i fönsterkarmen. Jag ska vara intresserad av att inreda mitt hem och ordna. Kraven möter jag med trots, och låtsas som om jag inte kan eller begriper bättre.

Istället för att vara husmorskvinna ägnar jag mig åt det jag vill och har lust med. Istället för att diska har jag gjort bilder. Vardagen blev stilleben att titta på. Tanken på mormor som rymde från hemarbetet för att skaffa sig egen yrkesutbildning stärker mig. Min mor använder numera sin tid till det hon anser vara viktigare.

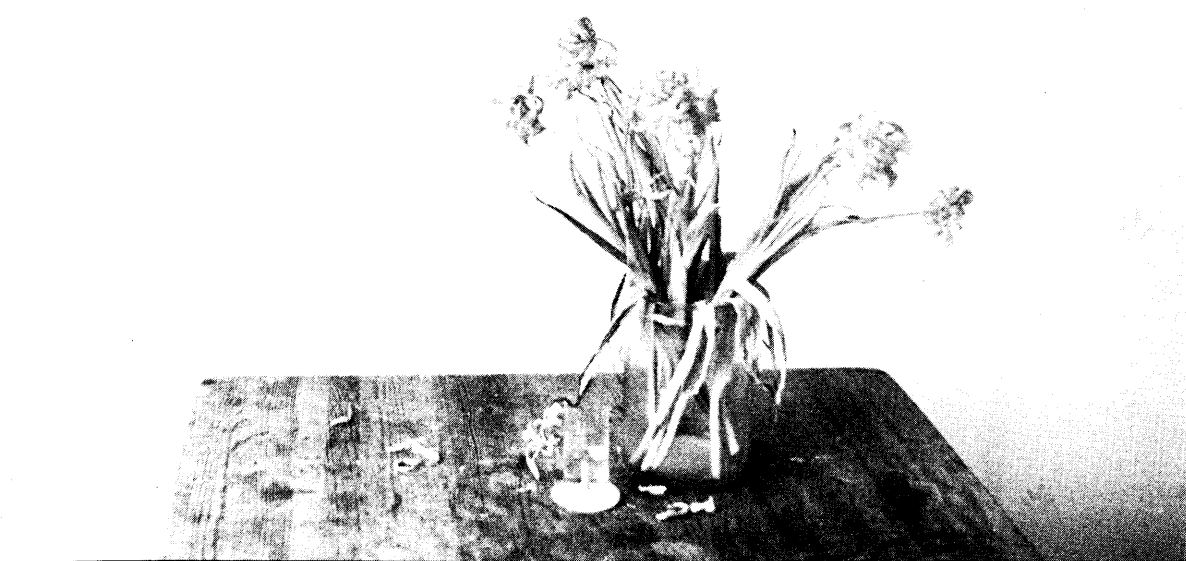
Men min disk står kvar och dammet samlar sig under bokhyllan. Till slut måste jag svabba över och torka lite här och där. I husmorssjälen värker det ibland när det inte är rent.

Glädjen och tillfredsställelsen över att ha gjort något färdigt och vackert hemma hin-
ner jag sällan känna. Min tidsbrist delar jag med ungefär 80 procent av Sveriges kvinnor som yrkesarbetar och dessutom har huvudansvaret för ett hem.

För att bekräfta allt det arbete som utförs inom hemmets väggar har jag fotograferat andra kvinnor. Jag vill ha något kvar som visar att vi har städat när det inte längre syns.

Cina Gotby

”... men:

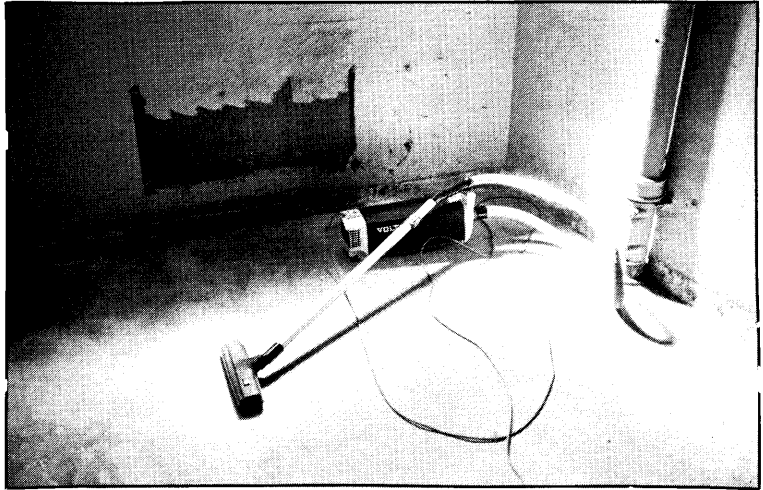

Cina Gotby

min disk står kvar”

Cina Gotby

Cina Gotby

Cina Gotby

Cina Gotby

Cina Gotby

Cina Gotby

Nye LO-chefen:
6-timmars arbetsdag, javisst, men...

Vad ska vi göra med all fritid?

□ – Forskarna är jävligt duktiga på att "titta på" oss.

– "Titta-på-naveln-resonemang".

Det här är några citat från bandspelaren och från en intervju med Stig Malm. Det är inte lätt att få några klara besked om kvinnofrågornas framtid inom LO av dess nye ordförande. Hans taktik är att ifrågasätta underlaget för de flesta av våra frågor – inte att svara. Därför blir det också Stig Malm som styr större delen av intervjun. Men det behöver inte vara det sämsta . . .

Egentligen är han förödande sympatisk med sitt breda leende och sin lättillgängliga personlighet. Nu förstår jag bättre hur dagspressens förtroliga reportage om den nye LO-chefen kommit till. Det lätta småpratandet medan han stänger fönstret, prickar av ett datum med sin sekreterare och balanserar in med kaffe och bullar (obs! han gör det själv), skapar en nära stämning i rummet.

Visserligen har han lätt för att knäppa på ilskan om frågor

na inte passar, men lika snabbt blir han på gott humör igen. Och visst är det trevligt att sitta i soffhörnan och småprata med en av Sveriges mäktigaste män. Stig Malm, 40 år och LO:s 1:e ordförande från 1 maj i år.

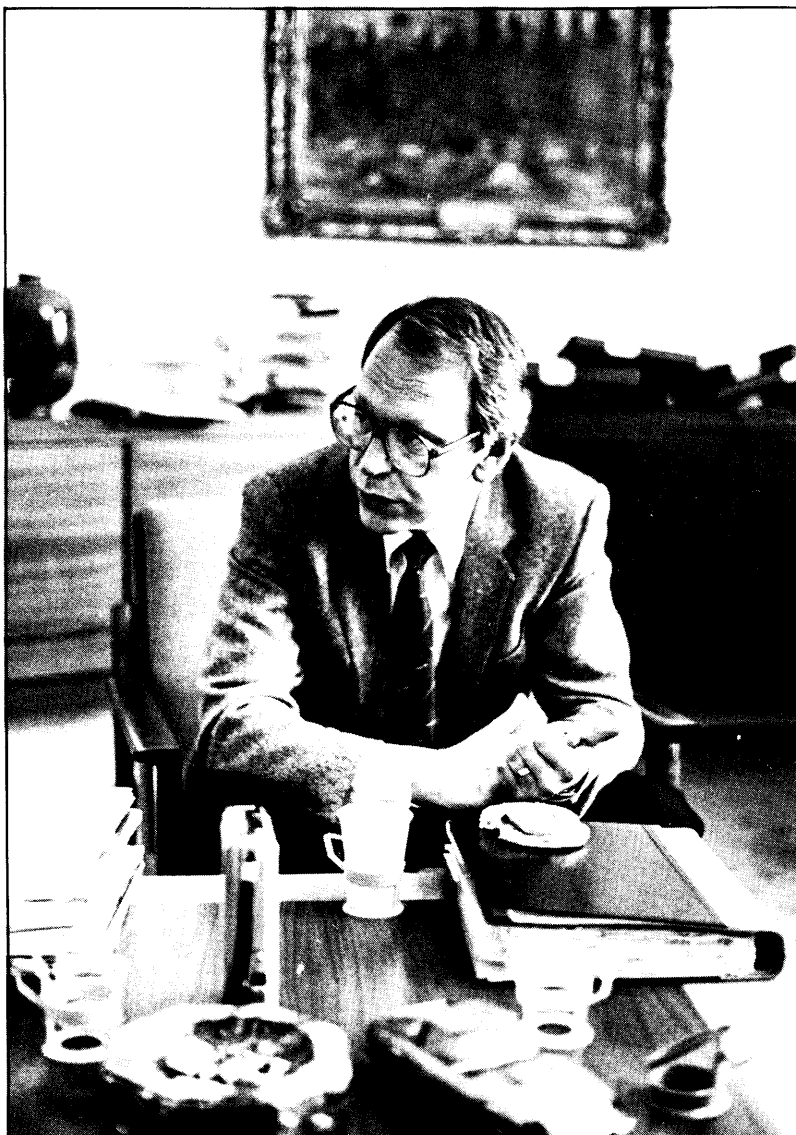
Så varför skulle då jag vara så tarvlig att jag påstår att Stig Malm inte vet särskilt mycket om den verklighet som 40 procent av hans medlemmar lever i?

Men tyvärr, tjejer, så är det.

De speciella problem som finns för kvinnor på arbets-

marknaden sammanfattar Stig Malm i två begrepp: Hinder, som måste undanröjas, och attityder, som ska förändras.

Samlingsnamnet han använder är de "mjuka" frågorna (till skillnad från de "hårda"). I övrigt är han mycket ovillig att separera kvinnors problem från övriga fackliga frågor men om sex timmars arbetsdag tycker han att det är något som i första hand ska reserveras för småbarnsföräldrar och skiftarbete.

– Självklart ska vi ha sex timmars arbetsdag. Frågan är bara när, för vem och i vilken takt den ska införas, säger LO:s ordförande Stig Malm.

Eva Ekelöf

Dessutom bekymrar Stig Malm sig en hel del över all den fritid som sex timmars arbetsdag kommer att föra med sig...

Att försöka diskutera kvinnors problem just inom facket går inte eftersom LO-ordföranden avvisar våra förberedda frågor och vårt underlag genom att bli förbannad på betendevetare och forskare över huvudtaget:

– Forskarna prackar på oss lösningar – talar om för oss

från sina skyddade elfenbenstorn vad som är rätt och fel.

Kvinnorna sparkas först

Anledningen till intervjun med Stig Malm är att vi vill ha hans kommentarer till fackets ståndpunkt i traditionella kvinnofrågor. Vår utgångspunkt är bland annat en undersökning om hur kvinnor som varit barnlediga tas emot på sina arbetsplatser.

– Vi har sett exempel på hur facket tänker i samma effektivi-

tetstermer som arbetsgivaren. Vi har sett hur facket medverkar till att det är kvinnorna som får gå först när företaget gör nedskärningar.

Det säger fyra kvinnor (Lena Lagercrantz, Karin Widerberg, Catharina Calleman och Ann Petersson) som på rättssociologin i Lund undersökt hur lagstiftningen runt föräldraledigheten fungerar. "Låt småbarnsmödrarna stiga av först" är titeln på deras undersökning.

De har utgått från fyra typiska kvinnoarbetsplatser; fabrik, sjukhus, myndighet och varuhus.

– I och med att kvinnorna tar på sig ansvaret för barnen och sänker sin arbetstid får de en lösare anknytning till arbetsmarknaden. Dom tvingas ta de okvalificerade jobben och blir lättare att ersätta. När sedan företaget ska göra nedskärningar säger de t ex att vi måste behålla den kvalificerade arbetskraften för att kunna fortsätta. Och sedan sätter sig arbetsgivaren med facket och gör upp en turlista på vilka som ska gå först. Indirekt betyder detta att det är de okvalificerade kvinnorna som får gå, säger Lena Lagercrantz. Idag är arbetslivets organisation upprättad med mannen som norm, och facket ställer upp på detta.

– Vi ser som enda lösning sex timmars arbetsdag för alla för att över huvudtaget jämna ut villkoren. Dessutom måste facket börja betrakta jämställdhetsfrågor som fackliga frågor, säger Lena Lagercrantz.

Arg på forskarna

Stig Malm bryr sig inte om att diskutera några av de här sakfrågorna. Han väljer att bli arg istället. Han blir det inte en gång utan vid varje ny fråga av samma karaktär:

– Skäggiga typer som tittar på oss genom kikare och talar om hur vi ska hoppa.

– ”Titta-på-naveln-resonemang”.

– Forskarna är jävligt duktiga att ”titta” på oss. Vi är inga loppor.

Plötsligt säger han:

– Birgitta Wistrand har säkert gjort mycket bra inom Fredrika Bremer, men när hon kommer ut på golvet och pratar, då känner folk inte igen sig.

Förvirring och pinsam tystnad följer. Plötsligt har han

fört in den nuvarande SAF-direktören och f d Fredrika Bremer-ordföranden i diskussionen. Tror Stig Malm att kvinnorörelsen är synonym med Fredrika Bremerförbundet?

Han fortsätter att prata och markerar mycket tydligt distansen mellan ”ni” (journalisten och fotografen) och ”vi” (arbetarklassens män och kvinnor). Det finns en klar ovilja hos honom att separera kvinnofrågor från övrigt fackligt arbete.

Från och med den 1 maj finns också den första kvinnan i LO:s styrelse. Det är Margareta Svensson, andra ordförande i LO:s största och dessutom mest kvinnodominerade förbund – Kommunalarbetarförbundet. På LO-kansliet finns numera också jämställdhetsombudsmannen Boel Karlsson, ursprungligen från Metall.

Det är dessa kvinnor han hänvisar till när han vill markera distansen:

– Boel ser på jämställdhetsfrågorna på ett sådant sätt som jag tycker är bra. Hon har sin erfarenhet från industrin och hon vet vilka problem man har som småbarnsmamma. Hon har inte haft tid att sitta och analysera problemen veckovis, men hon kan räkna upp de praktiska problemen som måste röjas undan om vi ska komma någon vart med jämställdheten. Jag tror att vårt bidrag till jämställdheten får bli att praktiskt ta bort de materiella hinder som finns, men också att vi har en uppgift som attitydpåverkare. Men jag tror inte att kvinnorna ute på industrin känner igen sig i sådana här beteendevetenskapliga studier. Han fortsätter:

”Vi slår vakt om tjejerna”

– Vårt arbete är att slå vakt om solidariteten och slå vakt om de

grupper som behöver stöd. Men de starka, de kvinnliga generaldirektörerna, läkarna och professorerna, de klarar sig så bra själva. Vi måste slå vakt om tjejerna, småbarnsföräldrarna, framför allt de ensamstående.

LO-ordföranden pratar gärna i stora svepande gester, men nu börjar missuppfattningarna oss emellan bli för många.

– Det är faktiskt de här tjejerna som undersökningen handlar om, protesterar jag.

– Utifrån elfenbenstornet, ja! svarar Stig Malm.

Att fortsätta utfrågningen med utgångspunkt från de förberedda frågorna blir meningslöst. Alltså byter vi ämne:

– 40 procent av LO:s medlemmar är kvinnor. Först i år har LO fått sin första kvinnliga representant i styrelsen, i repskapet är bara 9 procent kvinnor. I alla sammanhang är de underrepresenterade...

– Har du inte tänkt på varför? avbryter Stig Malm.

– Det är det jag tänkt fråga dig om.

– Det finns en rad hinder, säger Stig Malm.

Som vad då?

– Dagis, fördomar om vem som ska handla och laga mat t ex.

– Kan det inte också vara så att det finns ett speciellt kvinnotänkande som det inte finns gehör för inom facket och att det är därför som kvinnor ger upp i sina försök att jobba fackligt?

Stig Malm:

– Jag har pratat med Margareta Svensson om det här. Det är oerhört fint att hon har kommit in i ledningen. Om folk vill ha en förändring i varvspolitiken eller stålpolitiken då går de till mig. Om de vill ha en förändring i de ”mjuka” frågorna då går de till Margareta.

– Men när Margareta och jag sedan sitter och diskuterar

lösningar – då ser jag inte någon skillnad mellan henne som kvinna och mig som man. När det gäller att ta itu med problemen då har vi i stort sett samma uppfattning, men hon kan beskriva problemen bättre än jag kan. Det kanske beror på att jag kommer från Metall med bara 15 procent kvinnor medan hon kommer från Kommunal med en majoritet av kvinnor.

Vad tycker du om sex timmars arbetsdag?

– Det är en självklar sak. Visst ska vi ha sex timmars arbetsdag – frågan är bara när, för vem och i vilken takt den ska införas. Vi har inte råd att säga sex timmars arbetsdag åt alla. I början måste vi prioritera. Småbarnsföräldrar och skiftesarbetare t ex.

– Det har framhållits som en motsättning mellan kvinnoförbundet och LO, men vi har inte olika uppfattning i sakfrågan, bara i fråga om när. Efter sex år av reallönesänkningar finns det grupper av lågavlönade som inte har råd att diskutera i termer om sänkt arbetstid. De behöver ekonomisk kompensation.

”Sitta och glo på TV”

På eget initiativ blottar han sin aningslöshet om varför sex timmars arbetsdag blivit ett kvinnokrav:

– Användningen av den ökade fritiden kommer att bli ett problem. Om det finns folk som använder all sin fritid till att sitta och glo på TV och sen använder ytterligare fritid till att titta ännu mera på TV, då kan man fråga sig om det var det vi ville ha.

Trots sitt liv tillsammans med tre kvinnor (hustrun Kerstin och döttrarna Helene, 19 år och Marie, 17 år) lever den nye LO-chefen i en vardag långt borta från bekymmer om mat och tvätt och handla och

städa och vara bra förälder och duktig på jobbet osv osv. Är han så totalt insiktslös om den mängd av arbete i form av omsorg och service som krävs för att hålla varje människa i ett gående skick?

Jag frågar: Vad skulle du själv göra om du fick sex timmars arbetsdag?

Han är tyst så länge att jag tror att han sitter och tänker på all tvätt och städning där hemma. Men han funderar. Uppriktigt och allvarligt.

– Du, jag vet inte. Men det skulle vara mig fullkomligt främmande att sitta och glo på tipsextra om jag var ledig en lördagseftermiddag.

Hur går det med LO:s solidariska lönepolitik? Kvinnornas löner i LO ligger 10 procent lägre än männens.

– Vi satsar på alla lågavlönade, säger Stig Malm. Att kvinnorna som grupp har lägre löner beror på att de väljer yrken med låga löner.

Är det inte tvärt om – just för att vissa jobb är typiska kvinnoyrken värderas arbetet lägre?

– Tja, frågan är vilket som kommer före, det ena eller det andra, säger Stig Malm.

Bli bilmekaniker!

Det här är en gammal inställning hos LO. Man vill inte se de lågavlönade kvinnojobben som ett speciellt kvinnoproblem. I den mån det är ett problem så ska det lösas genom att kvinnorna bryter könstraditionerna inom yrkesvalet. Och just det kommer Stig Malm in på när vi ber honom om ett råd inför framtiden:

– Satsa på en bra yrkesutbildning och bryt med könsrollerna. Bli bilmekaniker eller instrumentmakare t ex, då har du största möjligheten till ett meningsfullt arbete.

– Jag tror att det finns en lockelse i vårdnadsbidraget t ex för kvinnor som sitter på tråkiga monotona jobb – som kvinnor ofta gör, säger Stig Malm. Då är det ganska lätt att bestämma sig för att gå hem.

I det här sammanhanget börjar han också att prata om de strömningar som anser att kvinnorna ska gå hem nu när det är ont om jobb.

– I Österrike och Schweiz t ex säger dom det öppet. Och vad dom säger där säger också moderaterna här fast med andra ord, menar Stig Malm.

Han berättar om en episod för 15 år sedan då han varit tvungen att argumentera emot kvinnor som själva föreslagit att en kvinna med vävlönad man borde gå först.

Nu kommer han till varje människas självklara rätt att försörja sig genom eget arbete, tänker jag och frågar:

Vad sa du då?

– Vansinne! Sen citerade jag Marx. På en punkt tror jag nämligen att Marx har alldeles rätt: att ha ett arbete är ett värde i sig.

Flera gånger under intervjun kommer Stig Malm tillbaka till begreppet ”mjuka” frågor. För att undvika missförstånd ber jag om ett förtydligande.

– Det är enklare för mig att beskriva de ”hårda” frågorna. Det är de handfasta – arbetsmarknadspolitik, näringspolitik, stålverk och varv t ex. Men mjuka frågor, det är i vid mening att bry sig om varandra, ta hand om och hjälpa varandra, att se till att det finns plats för dem som är lite avvikande, att vi har ett samhälle där vi är rädda om varandra. Individen får inte komma ikläm, bakom alla siffror och tabellverk finns människor, vi får inte glömma bort att det gäller människor... □

Pia Axelsson

Tommy Olofson

När dagen gryr och dom arbetsföra har bråttom brukar jag stå
utanför Nordiska Kompaniets huvudentré.

Jag bara står där.

Och väntar.

Så länge jag ser ut som en galen kossa blir nog ingen arg på mej,
tänker jag.

Dom arbetsföra brukar gilla lagom voluminösa husdjur som har
lärt sej att inte gläfsa och kälta och kvida och lamentera på livligt
frekventerade gator och torg.

Beskedliga bulldoggar och professionellt inseminerade tackor t ex.

Sådana kreatur ger en alldeles speciell atmosfär åt stadsbilden
som dom arbetsföra brukar uppskatta att få stanna upp och njuta
av ett ögonblick innan dom jäktar vidare.

Och jag älskar ju alla förbannade människor som är på väg
någonstans.

Jag älskar dom så förbannat.

Därför att dom är på väg någonstans.

Och nog har jag sett hur vackra dom är.

Och just därför är det så viktigt att jag lägger band på mej.

Och bara väntar.

Och bara råmar litegrann.

Helt stilla för mej själv.

Medan jag väntar på att den stora ensamheten ska börja på
allvar.

Det är hög tid nu att jag gör mej av med min förstånds-
handikappande trånad.
Och jag vill att det ska ske i en sofistikerad miljö.
Detta är min sista vilja.
Och jag är fast besluten att respektera den.
Det är därför det är så viktigt att jag ser nöjd ut när Nordiska
Kompaniet äntligen öppnar sin huvudentré.
Då är det mycket viktigt att jag ser ut som en pigg och utåtriktad
dagbarnvårdare in spe.
Rak i ryggen och med knorr på svansen.
Så att ingen av dom ansvariga upptäcker min korrumperande
blick bakom kontaktlinserna.
Under dom tunna ögonlocken.
Som helst av allt vill sluta sej.
Så att ingen av dom ytterst ansvariga börjar misstänka att jag
inte förstår att man inte får plocka på sej saker och ting som
man inte har en tanke på att betala.
Man får inte släpa iväg med exklusiva matsalsmöbler när alla vet
att man inte har tillstånd att arrangera en bättre middag.
Man får absolut inte provligga sängarna när det finns en uppsjö
av välgymnastiserat fästfolk som säkert har framtiden för sej.
Man får på inga villkor falla på knä och groteskt gråtande och
gestikulerande med sina ludna extremiteter omfamna vad som
helst i en byggnad som är proppfull av hypokondriska skyltdockor.

Däremot får man gärna ta rulltrappan ner till servicecentrum om
man anser att det är av nöden.
Givetvis under förutsättning att man inte pressar sitt arma
underliv mot en person som mycket väl kan tänkas vara känd från
radio och tv.
Men ingen har något att invända emot att en kanske till och med
menstruerande kvinna slinker in på damtoaletten en stund.
Och sitter där och pustar ut.
Med käften full av geléhallon.
Och väntar.
Och bara råmar litegrann.
Helt stilla för sej själv.
Frågan är om någon ens lägger märke till att hon sitter där medan
kommersen är i full gång och den största möjliga ensamheten
egentligen redan har börjat.

av
Kristina Lugn
ur
Bekantskap önskas . . .
(Alba 1983)

□ Möjlighet till deltidarbete.
Rätt till sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar.
Rätt till sjukpenning för vård av sjuka barn.
Vad betyder dessa förmåner i kristider? Är de kanske inte ens förmåner utan ett sätt att hålla kvinnorna kvar hemma med åtminstone en fot? Eller kan de deltidarbetande kvinnorna rentav bli den arbetsmarknadens förtrupp, som banar väg för sex timmars arbetsdag åt alla?

Deltidsarbetande kvinnor

— en förtrupp som banar väg för 6-timmars arbetsdag

Nästan tre fjärdedelar av alla svenska kvinnor i arbetsför ålder förvärvsarbetar. Drygt 44 kvinnor av 100 har deltidarbete. Omkring 20 på 100 är hemmafruar.

Det är mycket få länder i världen, om ens något, där så stor andel av kvinnorna förvärvsarbetar. En del av förklaringen ligger i att det finns stora möjligheter för kvinnor i

Sverige att arbeta deltid. I Norge, Danmark och Storbritannien är det också tämligen lätt att få deltidarbete och en stor andel av kvinnorna förvärvsarbetar även i de länderna.

För många, många kvinnor står valet mellan deltidarbete och hemmafruliv – inte mellan heltid och deltid på arbetet. I länder där deltidarbete inte är så vanligt har färre kvinnor ar-

bete och fler är hemmafruar. Enda undantaget är Finland. Där förvärvsarbetar en stor andel av kvinnorna på heltid. Kvinnor med deltidarbete hör oftare till kategorin arbetarkvinnor än de som arbetar heltid. De jobbar ofta på obekvämtid inom sjukvården, som affärsbiträden eller som städare. Kvinnor, som lever tillsammans med män som tjänar bra,

Erja Lempinen

yrkesarbetar i mindre utsträckning än kvinnor vars män har låga inkomster. Kvinnornas löner behövs alltså i familjen även om de arbetar deltid i lågavlönade jobb.

Lätt att få deltid

Under 70-talet har antalet anställda ökat i tjänstesektorn men minskat inom tillverkningsindustrin. Inom handel och sjukvård är arbetsbelastningen ojämnt fördelad under dygnet. Där är det tämligen lätt att få deltidarbete. Det har gynnat de kvinnor som velat lämna hemarbetet för att förvärvsarbete på deltid. Mellan 1970 och 1979 steg antalet deltidarbetande kvinnor från ungefär 570 000 till ungefär 850 000. Ibland har man trott att ökningen berott på att kvinnor tvingats till deltidarbete av sina arbetsgivare eller av sina män, men nästan hela ökningen består av kvinnor, som själva vill arbeta deltid.

Ofta är det inte bristen på kommunal barnomsorg, som gör att de arbetar deltid. Snarare är det tillgången på barnomsorg som gör, att de kan förvärvsarbete över huvud taget.

Deltidsökningen beror alltså på att kvinnor arbetar mer numera och inte på att de arbetar mindre.

Hur ser det då ut i hemmen? Vem sköter hushållsarbetet och vem sköter barnen? Fortfarande kvinnan, för det mesta. Hushållsarbetet är betungande för alla kvinnor, både de som arbetar deltid och de som arbetar heltid. Männen däremot, anser sig inte ha något betungande hemarbete oavsett hushållsarbetsstid. Mellan 1974 och 1977 har en viss förändring inträffat så att männen tar på sig en något större del av hemarbetet. Förändringen är störst i familjer där mannen arbetar heltid och kvinnan deltid.

Dessa uppgifter kommer fram i Arbetslivscentrums undersökning "Deltidsarbetet i Sverige", som Marianne Pettersson blev klar med 1981.

I februari i år tog arbetsmarknadsminister Anna-Greta Leijon upp ämnet och gav tilläggsdirektiv till delegationen för arbetstidsfrågor, som utreder problemen i samband med arbetstider och arbetsfördelning.

Sex timmars arbetsdag

Anna-Greta Leijon säger, att kraven på sex timmars arbetsdag har växt fram ur de betungande förhållanden som många människor nu lever under. Önskemålen om en kortare arbetsdag är en logisk följd av övergången från enförsörjartill tvåförsörjarfamilj, anser hon.

Det är inte bra att hemarbetet till största delen utförs av kvinnor och att småbarnsfäderna är en stor grupp bland dem som arbetar mer än 40 timmar i veckan. Därför vill Anna-Greta Leijon, att delegationen ska ta reda på vilka familjepolitiska åtgärder, som skulle kunna ändra på detta så att både män och kvinnor får rimlig tid för både förvärvsarbete och hemarbete.

Hon vill också, att delegationen ska titta på om det går att ha öppet på arbetsförmedlingar, försäkringskassor, banker och andra institutioner under större del av dygnet. Det skulle göra det möjligt för fler kvinnor att få deltidsarbeten inom fler branscher än idag. Det skulle också kunna vara ett sätt att fördela de arbeten som finns på fler människor. Delegationen för arbetstidsfrågor har fått i uppgift att tala om hur ett första steg mot kortare arbetsdag för alla ska kunna tas under 80-talet.

Att vara deltidarbetande småbarnsmamma har många knepiga sidor. Det är svårt att hinna med fackligt arbete, svårt att få tillgång till vidareutbildning på arbetet, hemarbetet faller "automatiskt" på kvinnan i familjen, det ger lägre ATP-poäng, ersättningen för övertidsarbete är sämre än för dem som har heltidsarbete, det är svårt att försörja sig på deltidarbete vid en skilsmässa osv, osv. Det finns till och med tecken som tyder på att kvinnor i krisbranscher blir permitterade och avskedade före män med hänvisning till att kvinnorna har utnyttjat rätten att vara hemma med sjuka barn.

Trots alla dessa nackdelar håller kvinnorna envist fast vid sina deltidsarbeten. De är till och med mer nöjda med sina arbetstider än dem som har heltidsarbeten. Kvinnorna värderar den tid de kan ägna åt egen sysselsättning så högt att de struntar i att göra karriär på mannens villkor. De framhårdar i sin vilja att få tid med sina barn och få möjligheter att ägna sig något åt föreningsliv eller vad det nu kan vara de vill hinna med utöver sitt arbete.

Marianne Petterssons undersökning av deltidarbetet visar, att kvinnor, som arbetar heltid, vill ha kortare arbetstid. Den visar också, att kvinnor med mycket kort deltid eller med periodiskt arbete vill ha längre och regelbundnare deltidarbete.

Alla dessa uppgifter sammantagna visar entydigt åt samma håll:

SEX TIMMARS ARBETSDAG FÖR ALLA MED EN LÖN SOM GÅR ATT LEVA PÅ är ett krav som tillgodoser flest människors önskemål om hur de vill ha sina liv inrättade. □

Christina Zaar

”D et stora planet surrar sakta in över New Foundland från Atlanten. Genom att inte ta SAS slipper jag trängseln och hela den självbelåtna officersanda som bär upp detta företags nya BusinessClass. Om SAS nu lyckats sänka åldern hos sina värdinnor, så är detta ingen förlust för mig – jag hade inga sådana planer här uppe. Jag föredrar lugnet i en halvtom kabin hos andra bolag med mindre aggressiv klasskamp uppifrån.

SAS omtalade ”framgångar” är en miniatyr av den okunniga och cyniska omvandling som svensk ekonomi nu är utsatt för. Vinster, export och manlig komfort ska ökas till priset av tyngre arbete, ännu flitigare kvinnohänder, ökad sortering av människor efter köpkraft, ålder och kön.

Sverige ska ha fria drinkar på BusinessClass – och avgiftsbelagda skolmåltider. TV och tidningar fylls av hyllningar till verkställande direktören, ännu en hjälte i kampen mot den offentliga sektorn. Regeringen anser att Statens Järnvägar har mycket att lära av SAS. Även SJ inför nu BusinessClass.”

(Sven Grassman, Makten över våra tankar, Ordfront, 1983)

**Sverige
i krisens
år 1983:**

Lönerna sjunker vinsterna ökar och kvinnors arbeten hotas

□ Lite lagom auktoritet, ett obegripligt språk och så en nypa skuldkänslor i form av privatiserade utlandslån. Så lätt är det att dra oss vid näsan och få oss att snällt acceptera en mycket konservativ nedskärningspolitik. Skrämselpropagandan runt utlandsskulden har under de senaste fem åren resulterat i sänkta reallöner, minskad privat konsumtion, försämrad offentlig service, ökad inflation och arbetslöshet. De flesta människor har fått det sämre – några få har fått det bättre.

Det började under 70-talets sista år.

Det talades allmänt om "krisen" även om den än så länge kändes abstrakt.

Men kris var det och höga utlandsskulder och dålig export hade vi, sa ekonomerna. Krisens egentliga orsaker var en alltför stor offentlig sektor och för höga reallöner, sa de också.

Idag är arbetslösheten, framför allt bland kvinnor inom den offentliga sektorn, större än någonsin. Nedskurna statliga

bidrag tvingar landsting och kommuner till fortsatta åtstramningar. De drabbar framför allt sjukvård, hemvård och barnomsorg. Det är kvinnor som arbetar inom den sociala sektorn, det är kvinnor som är beroende av att den sociala sektorn fungerar. Det som beskårs är framför allt kvinnors möjligheter till eget arbete och självständiga liv.

Hur kommer det att se ut i det här landet om tio år?

– Den höga arbetslösheten kommer att tvinga kvinnorna att acceptera vårdnadsbidraget. Motsättningarna mellan könen kommer att öka på arbetsmarknaden. Kanske har kvinnorna bara varit en parentes i arbetslivet, trodde Anders Leion på SACO/SR i en artikel* i januari i år.

Och risken finns att han får rätt. Om inte nuvarande ekonomiska politik förändras, om inte löntagarorganisationerna vaknar till liv och börjar slåss för sina medlemmars villkor,

Erja Lempinen

om inte kvinnorörelsen börjar engagera sig i den ekonomiska politiken.

Någon objektiv sanning om den ekonomiska krisen finns inte. Så lite av faktisk vetenskap och så mycket av värderingar döljer sig bakom ekonomernas språk och diagram.

Det är så lätt att dra oss vid näsan. Det enda som behövs är lite auktoritet, ett lagom obegripligt språk och skuldkänslor i form av privatiserade utlandslån.

Skrämselpropagandan runt

utlandsskulden har under de senaste fem åren resulterat i sänkta reallöner, minskad privatkonsumtion, försämrad offentlig service, ökad inflation och arbetslöshet. Det är nämligen utlandsskulden som varit det bärande argumentet för att få oss att acceptera en konservativ nedskärningspolitik. Under de senaste fem åren har nämligen de flesta människor fått det sämre och några få har fått det bättre. Eller för att citera Sven Grassman, landets mest kontroversielle ekonom:

– Samtidigt som reallönerna minskat har den svenska aktiebörsen under de senaste tre åren gått bäst i världen och ökat med 300 procent. Hur är detta möjligt i en ekonomi som inte ökar – i ett land där inga nettovärden skapats under de senaste tre åren? Jo, pengarna har omfördelats – från reallöner till vinster.

Att försöka få ett grepp om det ekonomiska läget är svårt – olika ekonomer betonar olika förhållanden, problem och lösningar. Det enda som egentli-

gen förenar är uppmaningen att inte deppa. Är det något som kan få hjulen att sluta rulla så är det förlorad framtidstro. Och det vet ekonomerna.

"Plötsligt har vi inte ens rätten att välja..."

– Om vi tror att vi kan, vill och törs är det bra för ekonomin också, säger Siv Gustafsson, ekonomie doktor och forskare på Arbetslivscentrum i Stockholm.

Siv Gustafsson är ett undantag i en annars mycket mansdominerad värld. Hon skriver gärna egna debattartiklar både i Hertha och Stockholms-Tidningen och hon tycker att det är viktigt att kvinnorörelsen lär sig mer om landets finanser.

– Hur ska kvinnorörelsen annars skaffa sig möjligheter att påverka? säger hon. Men i övrigt är Siv Gustafsson försiktig i sina ekonomiska tolkningar av förhållandena just nu:

– Jag tycker inte att vi ska använda ordet kris – det är bättre att säga balansbrist – vi har levt över våra tillgångar helt enkelt. Och det hela började med de chockartade oljeprishöjningarna 1973 då OPEC-länderna bildade kartell, menar hon.

Siv talar också gärna om ekonomiska förhållanden som tvingande – här finns inga politiska valmöjligheter.

– Så länge vi lever med ett underskott kan vi inte öka den offentliga sektorns tjänster – även om vi skulle vilja det, säger hon. Underskottet betyder att vi skjuter upp kostnader från dagens skattebetalare till kommande generationer.

Sven Grassman, fil dr och forskare vid Stockholms universitet, är hennes motsats. Det han är bra på att förmedla, är tvivel inför det mesta av vedertagna begrepp. Ta det här med utlandsskulden och barnbarnen t ex. Skitsnack, säger Sven Grassman.

– Det är som vilket annat lån som helst som ska amorteras, skötas och förräntas. Det är inget att vara rädd för – inte ens i de länder som verkligen har en stor skuld.

Det var 1978 som Sven Grassman avslöjade ett avancerat fiffel med ekonomiska siffror inom den borgerliga regeringen. Den enorma utlandsskulden fanns egentligen inte, bytesbalansen överdrevs med 400 procent och företagens driftsöverskott drogs ner till en tredjedel av sitt faktiska värde. Och detta gjordes, menar Sven Grassman, för att skapa grogrund för konservativa förändringar av samhället. Han kallar det för en intellektuell statskupp:

– Man har sagt att det inte finns något val. Vi får inte ens välja mellan vinster och löner, mellan privat och offentligt eftersom landet är bankrutt. Nu är det Gösta Bohman som bestämmer och säger att tyvärr, men välfärdsbygget gick för långt.

• "Jag ifrågasätter starkt att det verkligen är för barnens skull som kvinnorna väljer deltid – är det egentligen inte för mannens?"

(Sagt av Karin Widerberg, fil dr i rättssociologi, i en intervju i Ny Dag, våren 1983)

Det är fem år sedan nu som Sven Grassman började sin strid mot de etablerade ekonomernas åsikter. Då försökte man ta ifrån honom hans forskartjänst och isolera honom på olika sätt. Sedan reviderades i tysthet siffrorna om landets finanser efter Grassmans modell. Om detta handlar hans första bok *Det tysta riket* (Ordfront 1981). Nu har han just kommit ut med nästa: *Makten över våra tankar* (Ordfront 1983). En bok med undertiteln: *Tjugo brev till en svensk arbetare*.

Det finns en medveten tanke i det också. De som Sven Grassman hoppas på numera är de svenska löntagarna. Att de ska avslöja den åsiktskantring som Sverige genomgått de senaste fem-sex åren. Men den socialdemokratiska regeringens nuvarande politik har han inga förhoppningar på.

– Devalveringar, momshöjningar osv.

– De fortsätter samma politik som borgarna började med. Nicolin och hans gäng står och bockar och tar med förlägen tystnad emot denna gåva av arbetarrörelsen. Det är mer än vad de vågat hoppas på, säger Sven Grassman.

– Socialdemokraterna samlade sig i valet, och vågade formulera en försiktig expansiv politik. Sen går Feldt och devalverar!

Det går tvärt emot alla Sven Grassmans teorier.

Makten över våra tankar är en avslöjande men samtidigt sorglig bok i all sin fyndighet. Han är bra på att formulera sig och drar sig inte för att ta ut svängarna. Sven Grassman angriper, anklagar och ifrågasätter de flesta – från den lilla grupp av ekonomer som håller i trådarna när det gäller att tolka förhållandena i Sverige, till en hel journalistkår med några få undantag. Ekonomerna är

"Utslagningen sköter vi själva"

Så här berättar några kvinnliga metallarbetare:

- Utslagningen sköter vi själva, vi som jobbar på golvet. Kvinnor som har karlar som kan försörja sig ska lämna plats. Ja om man har en nybyggd kåk att amortera på då är det väl förlåtligt att man går kvar. Men annars... Till slut blir pressen så stor så då går man frivilligt.

- Det är tur att man inte vet nånting om framtiden. För fem år sen var det väl ingen av oss som kunde begripa att Domnarvet skulle ta slut. Man har ju trott att det alltid ska finnas. Verket är man ju född med.
- Vi håller både SSAB och karlarna under armarna. Dom super mera både hemma och på jobbet. Dom snackar mest när

dom har fått lite i sej. Det är tungt. Själv är man ju också orolig och rädd men det får man gå till sina tjejkompisar med. Kvinnan får ta allt: jobbet, barnen och så karlarna. Det är svårt när man är rädd för framtiden.

Ur Brukets döttrar, av Birgitta Karlsson.

En bok om sociala villkor för unga kvinnor i ett industrisamhälle. Tidens förlag/Socialstyrelsen 1983

köpta av näringslivet, journalister är okunniga och osjälvständiga. Han menar också att den nuvarande regeringens brister egentligen handlar om okunnighet.

Sven Grassman har gjort sitt jobb bra, han har lärt mig att tvivla. Därför blir en av mina frågor till Thorleif Herrström, ekonom och drivande för sex timmars arbetsdag inom vpk:

- Har Sven Grassman rätt?
- Han har för mycket konspirationsteorier och så vill han gå fram för snabbt, säger Thorleif Herrström, som själv menar att valet står mellan sex timmars arbetsdag och massarbetslöshet.

"Hög arbetslöshet urholkar solidariteten"

- Reallönerna minskar och människor har plötsligt fått sämre möjligheter till att leva ett anständigt liv, säger han.

Det skapas motsättningar mellan arbetare och arbetslösa. De förra uppfattar sig som försörjare av de senare. Denna motsättning utnyttjas av högern, en motsättning som kan leda till politisk kris. Krisen ger också utrymme för konservativa förslag som t ex vårdnadsbidrag.

- Erfarenheterna visar att det är när man kan hålla en låg arbetslöshet som de löneanställda kan göra sig gällande i sådana ekonomier som vår (marknadsekonomi). Då har de en stark position på arbetsmarknaden och lättare att få igenom sociala reformer.

- Grundförutsättning är faktiskt ett jobb. Det kan låta som en klyscha, men arbete åt alla är viktigt, säger Thorleif Herrström.

Det som från början var ett jämställdhetskrav från kvinnorörelsen håller nu på att bli ett argument för att få jobben att räcka till.

Om det argumentet säger t ex Siv Gustafsson att sextimmarsdagen aldrig kan vara ett medel för ökad jämställdhet - möjligen ett mål. Dessutom skapar den inte fler jobb, menar hon. Eftersom en ekonomi inte klarar av alltför stora chocker måste sextimmarsdag införas mycket långsamt. Arbetsmarknaden skulle, genom

rationaliseringar, anpassa sig successivt till den nya arbetstiden. Några nya jobb i ett nationellt perspektiv tror hon inte på.

Sven Grassman däremot menar att visst, kämpa ni för sex timmars arbetsdag, men inte för att skapa sysselsättning, det finns bättre och snabbare vägar till det.

- Personligen tycker jag inte att man ska ställa upp på argumenten om arbetslöshet, säger han.

Thorleif Herrström anser att sextimmarsdagen är vår enda räddning:

- Vid sekelskiftet kommer industrin bara att sysselsätta 8 procent! Gör vi inte något nu - inom en tioårsperiod - står vi inför en massarbetslöshet.

- Och visst blir det fler jobb, säger han. Den som påstår något annat talar av dumhet eller mot bättre vetande. Arbetstidsförkortningen 66-72 (då arbetsveckan förkortades från 45 till 40 timmar) skapade 43 000 nya jobb. Dessutom: går man med för små steg är det risk att effekterna blir för små. Nej, en sex timmars arbetsdag måste vi ha och det inom en tioårsperiod.

Sven Grassman har oförskyllt fått rykte om sig att förneka krisen.

– Visst lever vi i en kris, säger han själv. Den höga arbetslösheten talar sitt eget språk. Men det är en kris som förvärrats av konservativa intressen för att skapa ett bättre klimat för deras idéer. Och de har lyckats. Det är ju därför den socialdemokratiska regeringen följer i den borgerligas fotspår.

”Det blir inte lätt att få hem kvinnorna igen”

Och vilka lösningar ut ur krisen finns det då?

En sak är säker – Sverige är världens mest robotiserade land. Och prognoserna säger att allt mindre arbete behövs i industrin. En snabb kursändring behövs.

– Satsa på den offentliga sektorn, säger Sven Grassman. Den svartmålade, sjukförklarade sektor som en gång var vårt lands stolthet. Präglad och uppbyggen av kvinnoarbete.

Sen säger han:

– Høj den privata konsumtionen, sänk momsen och ta bort den helt på maten. Dessutom: fördubbla nuvarande kulturanslag.

Hjulen ska rulla. Inte särskilt fort. Men framåt istället för bakåt som de gjort i nästan ett decenium nu. Det är Sven Grassmans medicin. Ekonomin måste sätta fart. Inga mer sänkta reallöner.

När han pratar målas nästan en rörelse upp av ett framvällande arbetar- och tjänstemannakollektiv som inga Bohmanska bastoner, privatiserade utlandsskulder eller Werthénska slingerfärdigheter kan stoppa.

En rörelse som marscherar över en häpen finansminister och hans dåliga rådgivare.

Jo, visst känns han som en frisk och hoppingivande fläkt, denna ekonom som gärna missförstår, för att sen också kunna vulgärtolkas av olika intressen.

– Jag tycker att Sven Grassman går fram för snabbt, säger Thorleif Herrström. Visst måste konsumtionen öka, men 25 procent av den privata konsumtionen är import. Brakar vi på för snabbt blir underskottet större i bytesbalansen – då måste vi låna ytterligare. Och ökade utlandslån innebär ökade bindningar till internationella bankväsendet. Med det följer att de kan börja ställa krav på vår ekonomiska politik. IMF (Internationella valutafonden) gör ju det. Tänk på att bankväsendet är konservativt. Det kan framtvunga en ännu brutalare nedskärningspolitik.

Sven Grassman:

– Sverige är en så oerhört framgångsrik exportmakt. Men hela vår exportdebatt handlar om stål, varv och teko, som bara är 3–4 procent av vår ekonomi. Det är ju ingenting – samma som ökningen under ett år i den friska delen. I själva verket är Sverige en nation med en bred, framgångsrik och högtstående teknologisk industri. Vi har minst ett dussin teknologiska superföretag – LM Ericsson, Alfa Laval m fl. Andra nationer har på sin höjd bara ett sådant företag.

– Vi har dessutom 30 procent av världsexporten på tunga lastbilar och nu har Saab och Volvo börjat göra vinst på personbilar också. Detta medan andra länders personbiltillverkning går med förlust!

– Förstår du vilken drömvärld vi lever i? Vilken industri vi har som skulle kunna bära upp vår import. Då borde vi

väl också kunna ta hand om våra fattiga, gamla och barn!

– Vårt underskott är typiskt för liknande länder – och får inte förvräda hela vår politik.

Grassman och Herrström har samma åsikter om det nödvändiga av en ökning av den offentliga sektorn.

– Det blir inget lätt jobb att tvinga tillbaka kvinnorna till hemmen igen. Det var 40-talsgenerationen som gick ut på arbetsmarknaden – en stor åldersgrupp som nu är i 30–40-årsåldern. De år då man är som starkast, säger Thorleif Herrström.

Det låter som en tröst. □

Pia Axelsson

* SACO/SR-tidningen nr 1/83.

"Nyktert betraktat är det ju så att vårt samhälle skulle vara långt starkare och rikare, om kvinnor fick fatta besluten, forma institutionerna och stå för förnuftet i större utsträckning. Jag menar då inte bara de yrkeskvinnor som redan nu lyckats hävda sin röst en smula i manskören – redan detta skulle vara en förbättring. Men de stora vinsterna står att vinna i kvinnans verkliga vardagsvisdom. Inte hos dem som väl lyckats efterhärma herrarna och som kanske rent av utgör ett negativt urval, eftersom de måste ha särskilt vassa armbågar. Jag menar den nakna, intuitiva kvinnosynen från Lysistrate till Kommunal. För varsamhet, lirikande framsynthet. Mot krig, export, gossaktig tävlan. För vård, barn, tvätt, kultur. Gärna stål och maskiner, men med måtta."

(Sven Grassman: Makten över våra tankar, Ordfront 1983)

Erja Lempinen

En lång tradition av kvinnofientlighet

Det tycks vara ett genomgående drag i arbetets historia att när tillverkning av olika slags bruksvaror övergår från det enskilda jordbrukarhushållets behov till produktion för utbyte, då får man specialisering och yrkesutbildning och där kommer kvinnorna på undantag.

Om det nu är riktigt, som Evelyn Reed påstår i "Kvinnans utveckling", att kvinnorna genom modersinstinkten var "det biologiskt bättre utrustade könet" och därmed ledde övergången till människotillvaron; att de ledde de första gruppbildningarna, lärde sig använda elden och gjorde de första grundläggande uppfinningarna: matberedning, odling, krukmakeri och utvecklade språket. Ja, då har de verkligen fått betala dyrt i den fortsatta utvecklingen. Ser vi på det kristna Europa från 1000-talet och framåt, så låg den ekonomiska makten i händerna på en liten jordägande överklass, som utövade sin tvångsregim genom krigsmakt och kyrka, två manliga hierarkier. Knektarna kunde inte gifta sig, de flesta dog unga, inte heller präster och munkar, som skulle leva "avhållsamt". Det var påbud uppifrån, tunga för dem som måste lyda, och i deras spår utvecklades ett sjukligt kvinnohat, som spreds av prästerskapet och i första hand drabbades den stora gruppen ensamma kvinnor, ogifta och

änkor, som måste hitta något sätt att försörja sig utanför det godkända – äktenskap och hemarbete. Häxbålen var det yttersta terrormedlet i den manliga könskampen.

Städer utvecklades kring handelsplatser, där hantverkare av olika slag tillverkade och sålde sina varor. I städerna fanns ensamma kvinnor som arbetade med sådant de lärt i hemtillverkning och då råkade de i motsättning till hantverkarna. I "Die Frauenfrage" av Lilly Braun, som utkom i Tyskland år 1901 och nu finns nyutgiven, ges många exempel på detta.

Tog över kvinnoarbetet

För att kontrollera utbildningen och hålla god standard på varorna och för att begränsa konkurrensen inom sitt område bildade hantverkare föreningar, s.k. skrän eller gillen. De försökte allt mer begränsa kvinnoarbetet och ta över sådant som tidigare varit helt kvinnodominerat, t.ex. kardning, spinning, vävning, bakning och ölberedning. På 1100- och 1200-talet kunde kvinnorna fortfarande bilda egna skrän, eller betala avgift till skrämästarna, och därigenom få rättigheter men småningom förändrades taktiken. I Strassburg hade t.ex. en gördelmakare på 1500-talet två styvdöttrar som gesäller. Han bojkottades av gesällernas organisation.

Ingen fick arbeta i hans verkstad. Efter två år hade de segrat, kvinnorna tvingades sluta. Snörmakar mästare i samma stad anklagade mästararna i Nuremberg för att ha kvinnor som arbetade i hantverket. Om inte detta ofog upphörde så skulle snörmakarmästare där förklaras vara ohederliga och odugliga. Detta var ett led i det allmänna propagandakriget.

Sådana beslut om kvinnoförbud som togs av gesäll- och mästargill, kom sedan in i städernas förordningar och i lagstiftningen. Från 1600-talet kunde endast män få utbildning och mästarrättigheter. Kvinnorna drevs undan till hemarbete eller prostitution. Men skråmonopol och kontroll undergrävdes oavbrutet av handelsmän, som lämnade ut material t.ex. ull, lin, garn, tyg, läder till hemarbete. Hemarbetarna var ofta kvinnor, ensamma och maktlösa, som kunde tvingas att arbeta för nästan ingenting. Köpmännen fick billig arbetskraft och kunde sälja varor för samma pris eller lägre än hantverkarna med god förtjänst. Ett nät av hemtillverkning för s.k. förlagsmän utvecklades och växte under flera århundraden. Dessa förlagsmän blev de första fabriksägarna, när ångkraften kunde driva maskiner och man kunde samla många i samma lokal och därmed mångfaldiga produktionen.

"Det är inte fråga om någon avoghet mot kvinnorna men enligt vårt sätt att se är det en moralisk skyldighet att i den mån vi kunna bidra till att en kamrat kommer i arbete. Även om vi måste tillgripa svärdet för att bortdriva de gifta kvinnorna kommer vi att göra det, och det hoppas jag kvinnorna själva skola förstå."

(Inlägg under den socialdemokratiska partikongressen 1932)

Det var i England, som maskinindustrin fick sitt första våldsamma genombrott, från slutet av 1700-talet med kard- och spinnmaskiner, följda av maskinvävstolen. De första maskinerna tog alltså över textiltillverkningen, just de arbetsområden som i århundraden varit kvinnornas och som hantverkarna försökte monopolisera. Nu försvann de sista resterna av skråväsendet ur lagstiftningen. Unga kvinnor och barn gick från hemtillverkning till fabriker. De arbetade under manlig övervakning och kontroll, i det systemet kunde hantverkarnas kvinnoförakt och yrkestradition att hålla kvinnorna borta från yrkesutbildning överleva.

Tiden var också ute för de första enkla kard- och spinnmaskinerna drivna med handkraft, där mannens armstyrka behövdes. Därmed förvann, kanske särskilt i England, arbetsmöjligheterna för en mycket stor grupp familjer, som hade arbetat för förlagsmän. Nu blev det gott om ledig arbetskraft, den kunde köpas billigt. Så såg det ut år 1848, då Marx och Engels beskrev situationen i Kommunistiska Manifestet:

"Ju mindre handarbetet kräver av skicklighet och kraft, dvs. ju mer den moderna industrin utvecklas, desto mer uttränges män-

nens arbete av kvinnornas och barnens arbete. Köns- och åldersskillnad har inte längre någon social betydelse, när det gäller arbetarklassen. Det ges nu blott arbetsinstrument, som allt efter kön och ålder drar olika kostnader."

Det var en tid av våldsamma förändringar. Snart fanns maskiner som framställde alla slags varor på en bråkdel av den tid som tidigare behövts. Men det skapades inte kortare arbetstid och välbstånd för dem som arbetade utan ohygglig nöd och för tidig död i arbetarkvarteren, där den nya klassen, industriarbetarna, trängdes.

Facket sa nej

Efter år 1848 fördjupade sig Marx i studier av det nya maskinsamhällets ekonomiska struktur. Han kom fram till att arbetarklassen måste övervinna könsfixeringen, de manliga monopolkrav, som hantverkarna styrts av under skråtiden. Fackligt samarbete mellan män och kvinnor mot fabriksägarna var nödvändigt. Den åsikten förde han fram i en skrivelse till Internationella Arbetarförbundet, "Första Internationalen", som hade sin första kongress i Genève år 1866. Han kunde själv inte resa dit eftersom han var politisk flyktning, trots att

han varit med om att bilda organisationen och var med i dess ledning i London. Han föreslog, att kvinnoarbete i fabriker inte skulle bekämpas, men att man skulle kräva förbud för barnarbete och skyddslagar som i första hand skulle gälla kvinnor och ungdomar. De skulle inte tvingas till ständigt nattarbete och inte heller till arbete med giftiga ämnen som skadade deras utveckling och kvinnornas barnafödande. Med denna skrivelse hade Marx startat en diskussion som sedan pågick i många år på arbetarkongresser. Många talade och röstade för kravet att fabriksarbete och annat arbete där kvinnor konkurrerade med män skulle vara stängda för dem. "Kvinnan borde återföras till hemmet, där hon har sin rätta plats". I fackföreningen ville man inte ha dem.

Detta var allvarliga frågor för de fattiga kvinnorna, som hade förlorat så många arbetsmöjligheter och hade så bittra erfarenheter av hemarbete för förlagsmännen, men kvinnorna var inte närvarande på de fackliga kongresserna. Där fanns männen, som redan hade flera-hundraåriga fackliga traditioner genom skråväsendet.

I Sverige hade de första spinnmaskinerna importerats på 1800-talet och gjort spinnerskor arbetslösa. Bomullsspinnerier startades framför allt i Västergötland, där man hade

nära till importhamnen Göteborg. Det var förlagsmän som drev spinnerierna. En av dem lämnade ut garn till omkring 1000 väverskor. En mindre grupp jordlösa familjer där också mannen vävde fanns också. Först på 1860-talet, då en hög importavgift lades på engelska bomullstyger blev maskinvävtolarna lönsamma. Rydboholms fabrik, ägd av den store förlagsmannen började tillverka lärt. Sjävlärda verk-mästare, spinnmästare upplärda av de män som införde de första utländska maskinerna var den tidens textilingenjörer, sägs det. Trots all den praktiska kunskap som kvinnorna hade om vävteknik blev de inte arbetsledare. Maskinerna och männen gjorde deras kunskaper obehövlige.

"Kvinnligt ofog"

I Sverige fick textilindustrin inte den viktiga roll som den från början haft i England, här var det järn och trä som var de viktigaste exportindustrierna och där var största delen av arbetskraften män. Fördomarna mot kvinnor i facket var ändå desamma. Det spåras i gamla tidningar och protokoll. 1886 bildade handsksömmerskor i Lund en fackförening och hade bjudit en ledande socialdemokrat att tala. Han började med att "i skarpa ordalag tadla det ofoget att kvinnorna deltaga i det manliga arbetet", de "tog brödet ur munnen på många familjer" efter denna utskällning slutade han med att "önska föreningen lycka och framgång". I Socialdemokraten samma år gav redaktör Axel Danielsson sin egen tolkning av Manifestet: "Kvinnan är mannens värsta fiende, ty den späda kvinnohanden undantränger den muskulösa mansarmen."

Men bagargesällerna som strejkade i Stockholm för att få

kontantlön i stället för att bo hos mästarna och få maten där, de hade lärt sig av sin strejk, "måste omarbete det gamla gällskräet till en modern fackförening. Den gamla organisationen håller inte i en lönestrid sådan den utkämpas i våra dagar... fastare organisation, som också innesluter yrkets kvinnliga medlemmar."

Så skedde, men surt var det, år 1903 tog Träindustriförbundet in kvinnliga medlemmar: "Vi kunna ej motsätta oss deras intrång, ty det är fåfängt att streta emot utvecklingen"...

Lag mot kvinnor

År 1909 tog riksdagsmännen en lag om nattarbetsförbud för kvinnor i industrier med mer än tio arbetare. Lagen drabbade kvinnor som fått utbildning i de bäst betalda yrkena, mest typografer. Kvinnoprotester och uppvaktningar hjälpte inte. En öppen hjärtig kommentar: "Man bör alltid med sympati taga emot sådana lagar som föra kvinnorna bort från arbetsmarknaden. Om nu inga kvinnor funnits i fabriken, så hade inte arbetslösheten varit så stor."

Under 1930-talets svåra arbetslöshet förekom skarpa diskussioner på fackliga och socialdemokratiska kongresser om gifta kvinnors rätt till förvärvsarbete. Detta inlägg på Socialdemokratiska partikongressen 1932: "Det är inte fråga om någon avoghet mot kvinnorna men enligt vårt sätt att se är det en moralisk skyldighet att i den mån vi kunna bidra till att en kamrat kommer i arbete. Även om vi måste tillgripa svärdet för att bortdriva de gifta kvinnorna kommer vi att göra det, och det hoppas jag kvinnorna själva skola förstå". Tyskland och Italien, som då var diktaturer, förbättrade arbetslöshetsstatistiken genom lagstiftning i den stil som denne svenske

fackföreningsman föreslog, men i Sverige var motståndet för stort, även om trycket på kvinnorna var hårt i enskilda fall. Den citerade fackföreningsmannen berättade själv att "ett tjugofemtal kvinnor årligen bortelimineras på detta sätt de senaste fem åren", på hans arbetsplats.

Under den första industrialiseringsperioden, som har beskrivits här, använde fabriksägare, affärsfolk, statliga och privata tjänstemän en del av sitt ökade välstånd till att anställa "hembiträden". Det var en vanlig tendens i alla industriländer. I Sverige var av 100 kvinnor 5 fabriksarbeterskor och 20 pigor omkring 1910. Från 1950-talet gick pigornas barn från hemarbetet till den "offentliga sektorn", där de hade liknande arbetsuppgifter som förr: städning, matlagning, tvätt, enklare sjukvård, barn tillsyn. Men samarbetet på arbetsplatser i stället för det ensamma, påpassade jobbet i familjen har gett kvinnorna en ny styrka. Även om de gifta kvinnorna har deltid som de inte kan försörja sig på och många har låglön, kort utbildning, tempoarbete och obekväma arbetstid.

Nu står vi på gränsen till en lika omvälvande förändring av arbetslivet som de första maskinerna innebar, arbetslösheten ökar och kvinnorna drabbas hårdast. Man talar om den nya tekniken, fabriker utan folk. Datatekniken kan användas till att föra kvinnorna tillbaka till hemmen. Många arbeten kan skötas hemma via data-terminaler, försäkrar dess förespråkare. Inga andra än den nya tidens "förlagsmän" kan tjäna på detta.

Nu mer än någonsin behövs kvinnornas sociala insats, deras samarbetsförmåga och kunskaper om mänskliga behov. Klarar vi den nya utmaningen? □

Ruth Bohman

Kvinnors jobb är hotade

Trots en sjunkande sysselsättning och en ökande arbetslöshet fortsätter män att arbeta mer än 40 timmar i veckan. Den genomsnittliga arbetstiden för män ligger på 41 timmar i veckan medan kvinnorna arbetar i ge-

nomsnitt 30 timmar.

Att män ägnar så många timmar åt det lönade arbetet medför naturligtvis att de i mycket liten utsträckning tar sin del och sitt ansvar av familjens gemensamma sysslor som att vara med barnen, handla, laga mat, diska och tvätta. Vår mångåriga jämställdhetsdebatt har i liten utsträckning ändrat på de invanda könsrollerna och bidragit till att praktiskt avlasta kvinnorna en del av hemarbetet. En deltidsarbetande kvinna förutsätts klara både en del av försörjningen och hemarbetet. (Fast det är ju viktigt att veta att även i familjer där båda arbetar heltid står kvinnorna för en förkrossande stor andel av hemarbetet.)

Okej, det går väl an att tala om en deltid-arbetande kvinna och en heltidsarbetande man, men verkligheten är dystrare än så idag. Kvinnornas jobb är hotade. Och av de registrerat arbetssökande utgör kvinnorna cirka hälften utom när det gäller ungdomarna. Då

är tjejerna långt fler än hälften. Det kan synas som om kvinnorna faktiskt inte generellt har det sämre än männen. Men vi måste komma ihåg alla de hundratusentals kvinnor som *inte* söker arbete aktivt och som står utanför arbetsmarknaden. Erfarenheter och utredningar visar att många av dem också vill förvärvsarbeta och att de blir aktiva arbets-sökande så fort något företag på orten efterfrågar arbetskraft.

Så egentligen ser det ganska enkelt ut. Män som arbetar 41 timmar i veckan måste släppa ifrån sig arbetstimmar åt dem som arbetar 0 timmar (= arbetslösa). En generell arbetstidsförkortning där alla arbetar 6 timmar om dagen skulle öppna enorma perspektiv. Män skulle ges större möjligheter att vara med barnen och ta del av hemarbetet. Kvinnor skulle ges större möjligheter att bli fackligt och politiskt aktiva. Kvinnors erfarenheter behövs både i det fackliga och politiska livet mer än någonsin. Se bara hur barnomsorgsutbyggnaderna hotas ute i våra kommuner när de nu tänker spara.

Men den allra viktigaste följden av en 6 timmarsdag är nog i alla fall att fler skulle bli sysselsatta. Övertidsarbetande män måste nu visa sin solidaritet med framför allt kvinnorna så att de kan trygga sin egen försörjning och få det ekonomiska oberoende som är en nödvändighet för kvinnornas framtid.

Agneta Dreber

Sommartid

Under sommarmånaderna, juni, juli och augusti kommer det inte att finnas någon personal på SKV och Vi Mänskor. Meddelanden

kan lämnas till vaktmästaren, som en del av tiden kommer att finnas på plats. Annars går det bra att skriva ett kort eller ringa hem till Helena Guilotte tel 08-64 53 29 eller Eva Ekelöf 08-

15 33 08.

Alla torsdagar kommer vi att ha jouröppet mellan kl 18.00-20.00. Ring gärna då eller kom upp och besök oss.

Trevlig sommar!

Skall SKV vara med i KDV?

För kvinnor känns det naturligt att solidarisera sig med kvinnor i andra länder. SKV har sedan länge ett väl utbyggt kontaktnät med kvinnor i tredje världen. Detta solidaritetsarbete är idag mer än nödvändigt. FN-studier visar att kvinnor nu är mer exploaterade än någonsin.

För kvinnor är det också naturligt att engagera sig i kampen mot atomvapen. Men ska SKV:s solidaritetsarbete bedrivas inom ramen för KDV och ska vårt fredsarbete bedrivas i hägnet av Svenska Fredskommittén?

KDV är till sin struktur knuten till Sovjetunionen. Svenska Fredskommittén är en underavdelning till Världsfredsrådet (VFR), som politiskt och ideologiskt domineras av Sovjetunionen. Detta land bedriver sen 27 dec 1979 ett angreppskrig mot Afghanistan och bryter därmed FN:s stadgar. Dessutom tycks också frågan om Sovjets försök att dominera freds rörelsen i väst ha satts på sin spets i och med ett brev, som ordföranden för den sovjetiska fredskommittén, Yuri Zhukov, strax före jul 1982 skickade till olika fredsorganisationer och enskilda fredsarbetare i väst. Brevet innehöll en anklagelse mot END (European Nuclear Disarmament) och Bertrand Russell Peace Foundation för försök att splittra freds krafterna i Europa. Denna anklagelse ska ses mot bakgrunden av ett planerat fredsmöte i Berlin i maj. Mötet arrangeras av END och B

Russell Peace Foundation och är en direkt uppföljning av förra årets Convention for European Nuclear Disarmament i Bryssel i juli. I ett svar till Zhukov, publicerat i New Statesman den 21 januari i år, poängteras karaktären på freds rörelsen i väst, nämligen opartiskhet gentemot båda blocken, motståndet mot kärnvapen, var de än finns, och kampen för överlevnad. I artikeln tas också upp de två mål END har för sitt arbete: först och främst en frysning av nuvarande antal kärnvapen samt gradvis nedrustning. Dessutom en successiv nedbrytning av den delning av Europa, som manifesteras av Berlinmuren, ett arbete som långsiktigt skall föra oss bort från uppdelning av världen i nuvarande farliga blocksystem. Detta, menar man, skall inte ske enbart genom regeringars arbete utan också genom ökad kommunikation över gränserna mellan medborgarna i resp. block.

Det är således kriget i Afghanistan och den sovjetiska fredskommitténs bemötande av freds rörelsens utveckling i väst och dess bemötande av de oberoende fredsgrupperna i öst, som jag vill anföra som två huvudskäl till omprövning från SKV beträffande medlemsskap i KDV och i Svenska Fredskommittén. Jag menar, att medlemsskapen är ett hinder för fri och öppen information, ett hinder av moralisk och politisk karaktär.

Farida Ahmadi är 22 år och f.d. medicine studerande vid universitet i Kabul. Hon tillhör kvinnoorganisationen Föreningen Revolutionära Kvinnor i Afghanistan (Association Revolutionnaire Femmes de Afghanistan), som grundades 1976 av några studentkor i Kabul. Just nu reser Farida runt i Europa på inbjudan av det franska socialistpartiet för att informera dels

om kriget och dels om kvinnans frigörelsekamp. Jag träffade henne när hon för en tid sedan besökte Karlstad. Naturligtvis är det svårt att kontrollera alla vittnesmål som når oss i väst, men den information som idag finns samlad om Afghanistan, pekar otvetydigt på att tortyr, både fysisk och psykisk, förekommer.

Faridas berättelse ger ytterligare kunskap:

"Vi har inte bara ryssarna att kämpa emot, vi har också våra egna män, vi har okunnigheten, analfabetismen, svälten, KGB, Chat (den afghanska hemliga polisen, som samarbetar med KGB) och vi har splittringen inom motståndsrörelsen."

I sin propaganda går ryssarna ut till världsoptionen och beskriver i positiva ordalag vad mycket gott de gör för det afghanska folket. Men Faridas berättelse handlar om en rysk ockupation, som innebär död, tortyr, våldtäkter och tvångsmedicinering. Hon har själv upplevt deras tortyrmetoder. Det var under en flygbladsaktion som Farida arresterades och tillsammans med 40 andra kvinnor skickades till ett fängelse i Kabul. Det fängelse, där man har sin tortyrcentral och där man förvarar politiska fångar.

Faridas berättelse handlar om både egen och andras tortyr, som hon tvingades bevittna. Den handlar också om människor, som brutits ner eller chockats svårt av tortyren, lemlästningen och elchockerna.

— Hela tiden spelades sovjetisk musik som ett slags ackompanjering till deras hantering, berättar hon.

Istället för att brytas ner menar Farida att upplevelserna stärkt henne.

— Det som upprör mig mest är att sovjetiska läkare medicinerar och injicerar fångar. En del får

inre blödningar, andra blir sjuka på annat sätt, säger hon.

Så småningom släpptes Farida. När hon kom ut från fängelset slutade hon vid universitetet och hon lämnade också sin familj i Kabul och reste till Herat för att delta i motståndsarbetet. I smyg bedriver man upplysningsverksamhet för kvinnorna. Skillnaden mellan Kabuls kvinnor och övriga landets är stor. Livsmedelsbristen och svälten är vissa tider mycket svår och utnyttjas av ockupationsmakten. Kvinnor tvingas t ex byta uppgifter om gerillan mot mat till sina barn.

När jag frågade Farida om de viktigaste målen för hennes organisation, så svarade hon: Först och främst nationellt oberoende, sen politisk och ekonomisk jämlikhet. Men vägen är lång och kvinnorna i Afghanistan bär dubbla bördor. Och just nu gäller det för mig att informera och be om hjälp för mitt folk. Hälsa kvinnorna i Europa, att vi behöver all hjälp vi kan få – framför allt medicin och livsmedel.

Så slutar Faridas berättelse. Självt vill jag sluta med att ställa några frågor:

Är Afghanistankriget något som SKV officiellt tänker fördöma?

Är den europeiska freds rörelsens allmänna uttalade intentioner om utökat samarbete med de oberoende fredsgrupperna i öst något som SKV ställer sig bakom?

Och hur ska i så fall medlemskapen i KDV och Svenska Fredskommittén kunna försvaras?

Agneta Åberg

Kära Agneta,

Du undrar varför SKV är bland medlemsorganisationerna i Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (KDV) och Svenska Fredskommittén. Du kommer också in på en del annat som jag ska försöka bemöta.

KVINNORNAS DEMOKRATISKA VÄRLDSFÖRBUND

1. KDV är en sammanslutning av progressiva kvinnoorganisationer i 123 länder. Förbundet bildades strax efter kriget på initiativ av franska kvinnor. KDV har idag ett mycket gott internationellt anseende och har konsultativ status hos FN. KDV:s nuvarande president, Freda Brown, är australienska. Generalsekretären är finska. På KDV:s kontor i Öst-Berlin arbetar ca 75 personer från hela världen.

KDV är en ganska byråkratisk organisation, vilket ibland kan kännas tröttsamt. KDV har ett starkt stöd i den sovjetiska kvinnokommittén och även i andra östeuropeiska kvinnoförbund. Tack vare vårt medlemskap i KDV har därför SKV, som enda svenska kvinnoförbund, mycket goda kontakter med kvinnorna i öst. Men KDV har också ett nära samarbete med kvinnoorganisationer i USA och Canada. Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet är bland de som KDV har ett mångårigt samarbete med.

Genom KDV har SKV fått nära vänner i bl a Vietnams och Turkiets kvinnoförbund, i ANC i Södra Afrika och AMLAE i Nicaragua, för att nämna några exempel. SKV:s internationella engagement gör att vi betraktas som en självskriven del av den svenska solidaritetsrörelsen. Det kan vi vara stolta över. Det hade knappast hänt om vi inte hade varit anslutna till KDV.

2. Jag har läst Zhukovs brev, och jag tror inte att han försöker

dominera freds rörelsen i väst. Han försöker däremot påverka den, och framför sina synpunkter på Berlinmötet, som tydligen verkar väldigt provocerande. Enligt vad jag erfar, har därför flera väst-tyska fredsgrupper dragit sig ur samarbetet kring mötet. END:s svar är mycket mer nyanserat än man får intryck av genom Din sammanfattning. Jag betvivlar inte END:s goda vilja, men det var kanske naivt att lägga ett fredsmöte till Väst-Berlin och tro att det skulle uppskattas i Öst. Menar du verkligen att SKV pga Zhukovs brev ska begära utträde ur KDV och Svenska Fredskommittén?

3. SKV har flera gånger protesterat mot kriget i Afghanistan. Varje väpnad inblandning från stormakterna måste fördömas, antingen det gäller Afghanistan eller Nicaragua. Men vi känner inte hela sanningen om kriget i Afghanistan, eftersom vi får alla uppgifter från västliga källor. Sovjet försöker säkert propagandera för sin roll i Afghanistan, men lyckas inte något vidare. Jag har i alla fall aldrig hittat något positivt om kriget i svenska massmedia. Situationen är med all säkerhet mer invecklad än vi kan föreställa oss. Lemlästningarna som du omtalar tyder på att traditionella islamiska bestraffningsmetoder lever kvar. Det finns subtilare tortyrmetoder än att hugga händer och fötter av sina motståndare.

4. SKV ställer sig bakom freds rörelsens samarbete med oberoende fredsgrupper i öst, men vi anser att också kontakten med de officiella fredsorganisationerna är viktig. Vi får inte låta oss förledas av det nya kalla kriget, av högerkrafternas och massmedias vulgärpropaganda till att bryta banden österut. Det är viktigare än någonsin att hålla alla kontaktvägar öppna.

Aase Bang

förbundsordförande

Valborg Svensson är död

Vår kära Valle – Valborg Svensson – har lämnat oss. Hon avled 20 april efter endast några veckors sjukdom. Intill den sista sjukdomen var hon vital, ung till sinnes, nyfiken på livet. Många av oss minns henne från 80-årsdagen 29 januari glad och strålende från tidigt på morgonen till sena kvällen.

Valborg Svensson föddes i Huskvarna, där hennes far arbetade som gjutare i vapenfabriken. Hennes mor dog när Valborg bara var 7 år. Hon hade inte haft någon lätt barndom och man kan undra varifrån hennes djupa livsglädje och varma trygghet stammar.

15 år gammal startade Valborg som yrkeskvinna. Hon fick plats i Jönköping som hembiträde, den vanliga utvägen för flickorna från arbetare och bondehem på den tiden. – Av närmast en slump hamnade hon på ett möte ordnat av kommunistiska kvinnor och det tände direkt, det var hennes problem som behandlades. – Hon var annars inte främmande för politik, hon hade flera nära släktingar som var kommunister.

Strax före hon fyllt 17 år gick hon in i kommunistiska ungdomsförbundet. 1928 flyttade hon till Stockholm där hon snart kom att samarbeta med Gerda Linderot och snabbt blev känd och erkänd.

Åren 1930–33 vistades Valborg i Sovjetunionen. Det var under första femårsplanens år, livet var materiellt sett be-

svärligt, men vilken stämning av framtidsoptimism och drömmar var det inte! Valborg lärde känna många sovjetkamrater – inte minst konstnärer och de blev hennes vänner. Hon fick bättre kontakt med ryssar än de flesta moskvasvenskar.

1933 kom hon hem till arbetslöshetens Sverige med dess tristess och fattigdom. Visst hade det varit fattigt i Sovjet, men det var en fattigdom som delades av alla och framförallt – där byggde man socialismen.

Valborg tillhörde kommunistiska partiets centralkommitte från 1933 med ett mellanspel i Norge 1936–1938. Hon blev redaktör för Arbetskvinornas tidning och medlem av Ny Dags redaktion. Hon var en utmärkt journalist, inte minst som kåsör.

I 20 år 1942–62, satt Valborg i Stockholms stadsfullmäktige, där hon med energi och kunnighet kämpade för de svaga och undanträngda. Hon var medlem av barnavårdsnämnden och socialnämnden och var med i den nykterhetskommitté som avskaffade motboken.

Under krigsåren blev hon aktiv i SKV. Tillsammans med Gerda Linderot drev hon den stora insamlingen för Leningrads barn. Otaliga möten har hon organiserat och lett. Hur många fina och inspirerande tal har hon inte hållit.

Hon talade med både hjärta

och hjärna utan att någonsin bli sentimental, man blev alltid förväntansfull när Valborg närmade sig talarstolen.

Efter kriget ägnade Valborg sin mesta tid åt Svenska Kvinnors Vänsterförbund där Andrea Andreen, Gerda Linderot och hon drog det tyngsta lasset.

Hennes insats inom SKV var oersättlig. Hon kände nästan alla medlemmarna och t o m prenumeranter. Hon var inte bara en utmärkt journalist och talare hon var också en skicklig organisatör och kassör. Hon klarade SKV:s finanser bl a genom att heltidsarbeta utan lön alltsedan hon fick folkpension, det behövs väl ej sägas att hennes lön dessförinnan var ytterst blygsam.

Hennes insatser för Vietnam var oerhörda. Vi hedrar hennes minne genom att stödja SKV:s insamling för Vietnams kvinnor och barn, pg 51323-4 Vietnam.

Nu har Valborg gått bort. Hon var för många inkarnationen av SKV och lever kvar i våra hjärtan. För sina många vänner var hon en oersättlig del av deras liv.

Tack Valle

Eva Palmaer

8 mars har firats i hela Sverige. På många platser har SKV varit den enda arrangören.

- I Skellefteå har SKV hållit liv i traditionen. I år visade man filmen "Mamma" och ordnade diskussion efteråt.
- I Ljungby inbjöd SKV till träff med en film om basen i Greenham Common.
- I Skövde trotsade 150 kvinnor kylan och blåsten för att gå i en fredsmarsch.
- Sex timmars arbetsdag var temat för 8 mars-firandet i Örebro. Mellan tre- och fyrahundra personer hade samlats och fick bl.a. också lyssna till mycket sång och musik.
- 8 mars kommittén i Göteborg hade ordnat stor demonstration under parollerna "Arbete åt alla", "Sex timmars arbetsdag", och "Solidaritet med världens kämpande och förtryckta kvinnor".
- I Stockholm var det demonstration där många, nästan alla kvinnogrupper och föreningar var representerade, men med dålig uppslutning. SKV ordnade fest i Solidaritetshusets restaurang som snabbt blev fullsatt.
- i Piteå/Munksund hade man kombinerat 8 mars med ett möte om motståndskvinnor. En chilensk familj berättade om läget i Chile. Informativt och välbesökt.
- Från Södertälje har vi fått rapport om ett lyckat möte: "Ca 60 södertäljekvinnor hade samlats för att fira med oss i SKV Södertälje... Hörsalen var pyntad med röda tulpaner och levande ljus i höga ljusstakar på den svarta flygeln och längst fram vårt vackra stand. Standaret är värt en beskrivning för sig, eftersom vi har tillverkat det själva helt och hållet. Det liknar ett gammalt fackföreningsstandar

som ni säkert har sett på äldre foton. Standaret består av en fana som är fästad på en svartlackerad aluminiumstång, som i sin fulla längd når från golv till tak i ett ordinarie rum. Själva fanan är sydd i vinröd sammet och på den har vi sytt med stora guldbokstäver: Fred – bröd – rosor. Under har vi broderat med guldtråd: SKV Södertälje 1981. Baktill är fanan fodrad med knallrosa tofsar. Det vackraste av allt finns längst upp på toppen av stangen ovanför fanan, nämligen en stor vit fredsduva av papier-mache. Duvan strävar uppåt himlen med ett kvinnomärke i näbben. Från duvan sträcker sig två guldkedjor ned till var sida om fanan. Kedjorna är fyllda med plaströsor i rosa och rött. Detta standar sträckte sig nu denna kväll från golv till tak i vår hörsal". Enligt Ragnvi Svärd, som skrivit rapporten, kunde man också lyssna till mycket sång och musik, dansa och få höra om SKV:s och internationella kvinnodagens historia.

- Karlshamns SKV:avdelning har firat sitt 30-års jubileum. Vi har fått en historik om avdelningens arbete och en rapport om de senaste verksamhetsåren. 30-års jubileet firades bl.a. med ett teaterbesök. Under året har avdelningen haft deltagare från fredsmarschen på besök, den 8 mars diskuterades massmedierna och kvinnorna i radion med deltagare från SKV och man har även deltagit i en diskussion kring temat "Kärleken under socialismen". Avdelningen har tio medlemmar.
- Förbundet arbetar med en bok om SKV:s historia inför

vårt 70-års jubileum 1984. Den skall innehålla intervjuer med gamla och unga medlemmar tillsammans med avsnitt om vår historia och verksamhet. Våren 1984 blir det också kongress i Stockholm med jubileumsfest.

Rapport från fredsseminarium i Moskva 22-24 mars

Upprustningen kostar för mycket, pengar som skulle behövas i folkhushållningen satsas på vapen – och det drabbar särskilt kvinnor och barn. Vi måste hjälpa åt att hejda den här utvecklingen!

Detta var ett av huvudbudskapen från de sovjetiska kvinnorna under seminariet som sovjetiska kvinnokommittén (SKK) hade inbjudit SKV och våra systerorganisationer i Norge, Danmark och Finland till.

Huvudteman under seminariet var "freds- och säkerhetsproblem i Europa" och "samarbetet mellan kvinnoorganisationer i dagens etapp av antikrigsrörelsen".

Från SKK:s sida deltog ett 20-tal kvinnor i politiska, vetenskapliga och journalistiska topppositioner, under ledning av Valentina Teresjkova och Ksenia Proskurnikova (som var här under fredsmarschen -82).

Första dagens förhandlingar bestod mest av färdigskrivna inlägg: de sovjetiska kvinnorna uttalade sitt stöd för den sovjetiska politiken, medan vi försökte beskriva det motståndsarbete som fredskampen innebär i våra länder. När vi värdade att de sovjetiska kvinnorna också skulle föra motståndets talan gentemot sin regering, så svarade de att ansvaret för upprustningen ligger på USA. Sovjet måste svara på en eventuell utplacering av Nato-robotar – om inte fredsrörelsen

lyckas stoppa den.

Andra dagens diskussioner blev mer konkreta och öppna: med fredsmarsch -83 som utgångspunkt diskuterade vi hur massmedia arbetar i väst och öst, hur människors politiska uppfattning formas, hur propaganda används och hur man kan försöka motarbeta den. Det blev en livlig diskussion, där de sovjetiska kvinnorna visade stort intresse och en överraskande öppenhet för frågor och kritik. Det kändes som en möjlig start på en dialog, som borde få fortsätta, för vi har mycket att lära av varann och om varann.

Lotta Schüllerqvist

Solidaritetsdag för Comiso

Söndag den 10 april deltog SKV tillsammans med Kvinnor för fred och flera andra fredsorganisationer i en dygnsdemonstration utanför italienska ambassaden i Stockholm. Från kl 8 söndag morgon till kl 8 måndag morgon avlöste vi varandra i trettimmarspass. På våra banderoller stod "Stöd Comiso", "Inga kärnvapen på Sicilien; "Comiso – kärnvapenfri zon". Det sista passet avslutades med att demonstranterna överlämnade följande uttalande till en nymornad tjänsteman på ambassaden:

"Italien var den första NATO-staten som valde plats för installerandet av kryssningsrobotar: Comiso, en liten ort med 2 800 invånare på sydvästra Sicilien. Sicilien har ett

utomordentligt strategiskt läge i skärningspunkten mellan nord/syd och öst/väst.

Den italienska och internationella freds rörelsen reagerade mycket kraftigt mot beslutet att bygga en robotbas i Comiso. En miljon namnunderskrifter har samlats mot basen och placeringen av de 112 kryssningsmissilerna enbart på Sicilien. Hundratals demonstrationer har hållits i Italien och i hela Europa.

Att stoppa robotarna i Comiso innebär att göra något avgörande för allas vår framtid och för den mänskliga livskvaliteten. Vi kommer att göra allt – utan att använda våld – för att förhindra utplaceringen av NATO:s kryssningsmissiler som ett led i kampen mot alla kärnvapen, var de än finns.

Det är en mänsklig rättighet att protestera när livet hotas. Denna protest får ej bemötas med brutalt våld som skett i Comiso och på annat håll.

Att placera ut kärnvapen i Europa är att planera folkmord!"

Britta Ring

Solidaritetsmöte för fängslade kvinnor i Turkiet

I Turkiet härskar i dag en terrorregim. Ca 80 000 politiska fångar lever under förhållanden liknande dem i Chile och andra latinamerikanska diktaturstater. Bland fångarna finns ett tusental

kvinnor av vilka många får bestående skador av tortyren och systematiska sexuella övergrepp. SKV:s systerorganisation i Turkiet, Turkiska progressiva kvinnoförbundet (IKD), är illegalt sedan 1969 och antalet turkiska politiska flyktingar i vårt land är nu så stort att medlemmar i förbundet har startat en sektion i Stockholm.

Vi har haft besök av IKD:s ordförande Beria Onger, som lever i exil i Köpenhamn, under en vecka i april. Hon berättade om IKD:s kamp för att lära kvinnorna läsa, för daghem och bättre villkor – en kamp som inte var lätt ens före militärkuppen. Nu gäller det något så elementärt som att stödja de politiska fångarna och deras familjer.

Lördag den 23 april anordnades ett solidaritetsmöte i Stockholm för de politiskt fängslade kvinnorna i Turkiet. Där berättade Beria Onger om de fruktansvärda villkor som fångarna och deras anhöriga lever under men som vi inte får veta mycket om i svenska massmedia. Kan det ha att göra med det faktum att Turkiet är medlem i NATO? Glöm inte de politiska fångarna i Turkiet! De behöver stöd av en stark opinion även i Sverige. Skriv till:

Kenan Evren, President, Ankara, Turkey:

I demand the immediate release of all the women political prisoners in Turkey and the ending of the lawsuits against them.

Britta Ring

noterat

Kvinnlig folkhögskola i Sverige?

Kvinnohögskolegruppen samlar just nu in pengar för att starta en skola. Målet är 1 miljon. Deras postgiro är 2 95 23-8. Det är långt kvar. Samtidigt har i Göteborg stiftelsen Kvinnofolkhög-

skola bildats. Det är alltså två grupper som samarbetar för målet en kvinnlig folkhögskola. Till en folkhögskola kan man få vissa bidrag, som personal- och lärarlöner, men huset och driften av det måste finansieras på annat sätt. Därför måste det också sam-

las in pengar. I Danmark finns sedan länge en kvinnlig högskola, nu är det snart Sveriges tur.

SKV:s veckoslutsläger i Gesunda, Dalarna

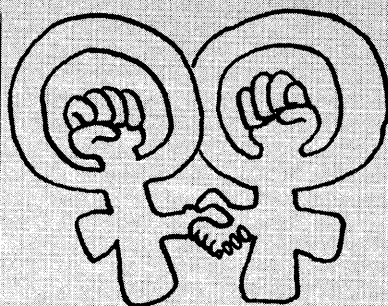
äger rum den 12-13-14 augusti.

Vi ska diskutera SKV:s verksamhet och fortsatta arbete. Endast öppet för medlemmar. Lägre kostar 200 kr som du kan sätta in på pg 50 50 95-0, SKV, Stockholm. Uppge namn och adress. Välkommen med din anmälan. Reskostnad tillkommer förstas.

Byrån för stöd mot incest ordnar veckokurser och veckoslutskurser om orsaker samt följder av incest, lagar och tillämpning, förebyggande terapi och metoder, i maj, september och oktober. Veckokurserna kostar 2.000 kr inkl helpension, veckoslutskurserna 900 kr. Anmälan och upplysningar: Åsa Britasdotter, Skäluddsvägen 11, 178 00 EKERÖ.

"Kvinnoliv - kvinnan - samlevnaden - samhället.

En vecka tillsammans med kvinnor 15-22 juni på Tjörn, då vi utforskar våra behov, våra känslor, våra önsknings - talar om vårt förhållande till samhället, arbetslivet och sexualiteten - arbetar med att våga ta plats med våra kroppar, våra röster, våra tankar och krav". Lägre ordnas av RFSU Uddevalla. Ej barn. Kostnad okänd. Anmälan till Nadja Gruberg tel 08/29 36 32 eller Britt Hörnstedt, tel. 011/16 98 93.

Kvinnor och arbete 25-30 juli

Sista veckan i juli blir det kvinnokurs på Bona (Västra Ny) utanför Motala. Vi studerar bl. a. den offentliga sektorn, den delade arbetsmarknaden, datoriseringen och dess följder för kvinnornas arbete, kvinnokampens läge idag m m. Kursanmälan till Görel Bergman-Claesson, Malungs folkhögskola, Box 184, 782 00 Malung. Kursavgift 400 kr. Tel 0280/100 32.

Kvinnohögskolegruppen

har också i år ett digert kursprogram. Kurserna håller till på Storsand, i Smedjebacken i södra Dalarna. Alla kurserna kostar 700 kr. Det finns allt från självförsvar till sömnad. För mer information ring Kvinnohögskolegruppen 08/10 76 56 torsdagar 19-21, eller skriv, Snickarbacken 10, 111 39 Stockholm.

LF-läger i sommar!

Även i sommar blir det lesbiskt läger på Vesslarps gamla skola utanför Glimåkra, Skåne. Det blir tre lägerveckor: 23/7-30/7, 30/7-6/8 och 6/8-13/8. Anmäl dig genom att sätta in 300 kr på pg 300 74-9, LF i Malmö. 250 kr för mat tillkommer. Eller ring Eva 040/11 76 96 eller Agneta 040/23 34 28.

Tyvärr har anmälningstiden gått ut för många av kurserna när ni får tidningen i er hand. Ring eller skriv därför först och hör om det finns plats kvar, innan ni betalar in anmälningsavgift.

- Ockupationen av "Kvinnohuset", Gula Villan i Umeå går vidare. Inte förrän den 23 juni kommer ärendet upp i kommunfullmäktige, tror ockupanterna. Under tiden hålls villan ockuperad dygnet runt, i olika pass. Samtidigt bedrivs aktiviteter för kvinnor och Öppet Husverksamhet. Ockupanterna får stort stöd från allmänheten.
- Ni kan stödja Kvinnohuset genom att sätta in ett bidrag på pg 68 40 92 - 0. Pengarna går till stiftelsen "Kvinnohuset".

medlemskap

Alla kvinnor som stödjer SKV:s handlingsprogram och stadgar kan bli medlemmar. Du kan vara *aktiv medlem* eller *passiv stödmedlem*. De flesta SKV-medlemmar engagerar sig i en *lokalavdelning*. På nästa sida kan du se vilken avdelning som ligger närmast där du bor. Det står där vem som är kontaktperson. Om du hör av dej till henne så får du inbetalningskort och information om avdelningens aktiviteter. Du kan också välja att bli medlem i förbundet centralt. Avgif-

ten är 75 kr och betalas då in på pg 50 50 95-0 med uppgift om namn och adress. Vi ber dig också betala in 10 kr för *Internbulletinen*, som fyra gånger om året går ut till alla medlemmar.

Som medlem av SKV ansluter du dig till ledet av kämpande kvinnor, som generationer igenom stått på barrikaderna för kvinnors och barns rättigheter, för en värld i fred, för solidaritet mellan folken, en giftfri miljö och ekonomisk demokrati. Nu mer än någonsin behövs de leden

fyllas, nu mer än någonsin behöver SKV ditt stöd.

Och kanske behöver du vårt stöd? Från SKV får du tillbaka kvinnsolidaritet och stöd i ditt liv som kvinna, som idag är svårare än någonsin. "Du stöder oss, vi stöder dig, vi ger varandra liv".

VÄLKOMMEN!

Vill du läsa mer om SKV:s historia kan du på biblioteket låna Ada Nilssons bok "Barrikaden valde oss".

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Barnängsg. 23, 116 41 Stockholm
Postgiro 50 50 95-0 Insamlingskonto 5 13 23-4
Tel: 40 92 05

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundets målsättning är att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.

● Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa och ges samma utbildningsmöjligheter.

● Att verka för fred, allt framtidsarbets grundval – mot krig och imperialism, krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.

● Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.

● Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism. Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

SKV har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish Women's Left Federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, KDV, (Women's International Democratic Federation, WIDF).

KDV har 129 anslutna organisationer i 114 länder med flera hundra miljoner medlemmar. KDV har tillerkänts konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

SKV-avdelningar

Arvika
Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika

Ambjörby
Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel 0563/802 32

Bätskärsnäs
Lilly Johansson
Box 203
950 54 Bätskärsnäs

Deje-Förshaga
Monica Ranung
Bokliden 20
667 00 Förshaga
Tel. 054/705 34

Finspång
Anna-Lisa Göransson
Grytgölsvägen 24
612 00 Finspång

Gotland
Gunilla Manneke
S:t Klemensgatan 3
621 00 Visby

Göteborgsdistriktet
Zaida Hagman
Regnvädersgatan 4
417 32 Göteborg
Tel. 031/54 19 94

Västra Göteborg
Ingela Goksör
Violatgatan 7
421 68 Göteborg
Tel. 031/29 68 90

Östra Göteborg
Emi Friholt
Hornsgatan 7
415 02 Göteborg
Tel. 031/21 24 86

Mölndal
Astrid Gustafsson
Knarrhögsgatan 8A
431 30 Mölndal
Tel. 031/27 18 17

SKV:s lokal i Göteborg
i Victoria-skolan är
öppen:
onsdagar 10-13
torsdagar 17-19
Adr. Linnég. 21
Tel. 031/14 40 28

Huskvarna
Ingrid Nilsson
Munkgatan 5
561 00 Huskvarna
Tel. 036/13 74 55

Karlshamn
Sonia Karlsson
Pl 1049
290 72 Asarum
Tel. 0454/291 60

Karlstad
Inger Karlsson
Bergslagsgatan 4
652 22 Karlstad
Tel. 054/15 72 35

Katrineholm
Inger Andersson
Djulögatan 35-37 C
641 30 Katrineholm

Linköping
Elisabet Persson
Skolgatan 9 A
582 34 Linköping

Ljungby
Elsamir Edström
Olofsgatan 26 B
341 00 Ljungby

Luleå
Agnes Wennberg
Krongårdsringen 30
951 00 Luleå
Tel. 0920/195 34

Lund
Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel. 046/14 94 04

Malmberget
Siv Lundberg
Grevgatan 13
971 00 Malmberget
Tel. 0970/218 26

Motala
Agneta Engren
Sundlingsväg 17
590 30 Borensberg

Piteå-Munksund
Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel. 0911/372 76

Sala
Ann Genell
Rosenbergsgatan 20
733 00 Sala
Tel. 0224/137 76

Skellefteå
Christina Nyström
Bölevägen 54
931 42 Skellefteå
Tel. 0910/758 09

Skövde
Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholmsdistriktet
Britta Ring
Räggatan 8
116 59 Stockholm
Tel. 08/43 16 36

**Stockholms södra
förorter**
Lilly Guillotte
Paternostervägen 36
121 49 Johanneshov
Tel. 08/59 88 92

**Stockholms innerstad
och norra förorter**
Eva Ekelöf
Valhallavägen 14
114 22 Stockholm
Tel. 08/15 33 08

Bromma
Ida Höglund
Grundläggargvägen 9 B
161 46 Bromma
Tel. 08/26 02 06

Spånga
Kerstin Juneberg
Svinningegränd 14
163 61 Spånga
Tel. 08/760 11 72

Södertälje
Sanna Töringe
Hölfastvägen 9
151 36 Södertälje

Uppsala
Kristina Östberg
Väktargatan 30 A
754 22 Uppsala

Örebro
Katarina Sandström
Sturegatan 10
702 14 Örebro

”Det gäller att utveckla facklig politik som bär fram kvinnokrav istället för gällande könsneutrala regler som i allt är inrättade efter mäns omständigheter. Givetvis ska kvinnors rättigheter också omfatta männen. Men i dagens läge handlar det om att mobilisera kvinnor att utforma en arbetsmarknad från sina villkor”.

Citatet är hämtat ur rapporten ”Kvinnor på livets trappa” av Rita Liljeström och Elisabeth Özgald. Rapporten gjordes i samband med Svenska Kommunalarbetareförbundets 70-årsjubileum 1980.

Facket

– en organisation anpassad till män?

□ Vad är det som hindrar kvinnor från att arbeta fackligt och väljas till fackliga förtroendeuppdrag?

- Kvinnorna uppfattar inte facket som en företrädare för deras intressen.
- Den manliga strukturen bromsar kvinnornas inbrytning.
- Facket har ännu inte anpassat sig till kvinnors arbetsförhållanden.

Det är några förklaringar som kommit fram under de senaste åren.

Svenska Kommunalarbetareförbundet är med sina cirka 450 000 medlemmar, Sveriges största fackförbund, och världens största kvinnoförbund. 80 procent är kvinnor.

Men någon facklig kvinnlig tradition av äldre datum finns inte inom förbundet. Så sent som på mitten av 50-talet var kvinnorna ännu inte i majoritet, den stora ökningen av

kvinnor inom vården har skett under de senaste tio åren.

Fortfarande dominerar männen på högre nivåer inom den fackliga hierarkin, medan kvinnorna är bättre representerade

på lägre nivåer. Kvinnorepresentationen i facket följer det mönster som finns inom arbetslivet i stort.

1980 såg procentfördelningen män/kvinnor ut så här inom kommunala avdelningar:

	Män	Kvinnor
Styrelse	61	39
Ordförande	84	16
Kassör	73	27
Studieorg	60	40
Huvudskyddsombud	71	29

På lokal nivå är kvinnorna bättre representerade.

Man skulle kunna tänka sig att kvinnorepresentationen så småningom utjämnas eftersom Kommunal ännu är "ungt" som kvinnoförbund. Men det är en segdragen utveckling och man kan med all rätt fråga sig vad det är som hindrar kvinnor från att arbeta fackligt och från att väljas till fackliga förtroendeuppdrag.

Är det i första hand en traditionellt manlig struktur som bromsar kvinnornas inbrytning i facket? Är det männens – och kvinnornas egna – attityder. Är det bristande barntillsyn? Eller är det så att kvinnor-

na inte får gehör för krav som berör deras verklighet?

Liljeström/Özgalda skriver i sin rapport:

"Om facket står svagt bland kvinnor, kan det skyllas på att kvinnor innerst inne inte upplever facket som någon entydig företrädare av *deras* intressen (. . .) Vad har de för intresse av att engagera sig för facket i ett läge, om facket inte erkänner att lönearbete på deltid tillsammans med deras hemarbetsbörda under vissa perioder är ett rejält dagsverk, ofta mer än så. (. . .)

Alltså, varför skulle icke

Kommunal börja ställa egna kvinnokrav för de yrken inom den offentliga sektorn där mer än 95 procent av de anställda är kvinnor? Såväl kvinnornas livssituation som arbetets karaktär skapar speciella omständigheter.”

I en rapport från Arbetslivscentrum, ”Omsorg och solidaritet – ohållbara argument”, skriver Ann Boman om kollisionen mellan de erfarenheter som kvinnor tar med sig från hemmen och de krav de möter ute i arbetslivet.

Ann Boman hänvisar bland annat till de båda forskarna Be-

rit Gonegai och Birgitta Thorsell, som studerat villkoren för kvinnors fackliga aktivitet inom Kommunalarbetareförbundet. De menar att det finns en tydlig klyfta mellan kvinnors två världar. En klyfta som blir extra tydlig på en kvinnodominerad arbetsplats där facket ännu inte anpassat sig till kvinnornas arbetsförhållanden.

Facket hierarkiskt

”Här (på arbetsplatsen) finns gemenskap, solidaritet och mänskligt engagemang. Men, säger de, det har ännu inte satt några spår i fackföreningarna. De fackliga organisationerna har hämtat sina förebilder från industrin. I ill monstret hör en hierarkisk struktur med skickliga förhandlare i toppen. De traditionellt fackliga frågorna är för snäva för att engagera kvinnorna, säger forskarna. En förändring av den fackliga verksamheten för en mobilisering av kvinnor måste utgå från kvinnors egna erfarenheter.”

Kvinnors handlande och tänkande skulle enligt forskarna formas av en omsorg om tredje part, t ex arbetskamrater och patienter, till skillnad från det tekniskt-ekonomiskt tänkande som inte bara präglar arbetsgivarparten utan även fackföreningsrörelsen.

Sätter då kvinnors omsorgstänkande spår i de konkreta fackliga krav som kvinnor t ex inom kommunal ställer?

I juni håller Kommunalarbetareförbundet kongress. Många motioner handlar om arbetslöshet och om barnomsorg. Motionärerna vill att förbundet ska verka för fler fasta arbeten istället för beredskapsarbeten.

Sex timmars arbetsdag är också en viktig fråga, där flera motionärer knyter an till arbetslösheten. Man bör solidarisera sig med dem som inte har jobb och därför verka för sänkt arbetstid.

Pensionsåldern är en annan motionsfråga där man vill verka för lika pensionsålder för män och kvinnor och sänkt pensionsålder för dem som arbetar inom hemvård och långvård. Utbyggnad av barnomsorgen tas också upp.

Finns kvinnokrav?

Gerd Nyberg arbetar med jämställdhets- och arbetsmarknadsfrågor på Kommunalarbetareförbundets kansli i Stockholm. Hon kommenterar motionerna så här:

– Om det vore fler män i förbundet så skulle det kanske inte vara så dominerande med sex timmars arbetsdag. Och det är möjligt att det inte skulle handla så mycket om utbyggnad av barnomsorgen.

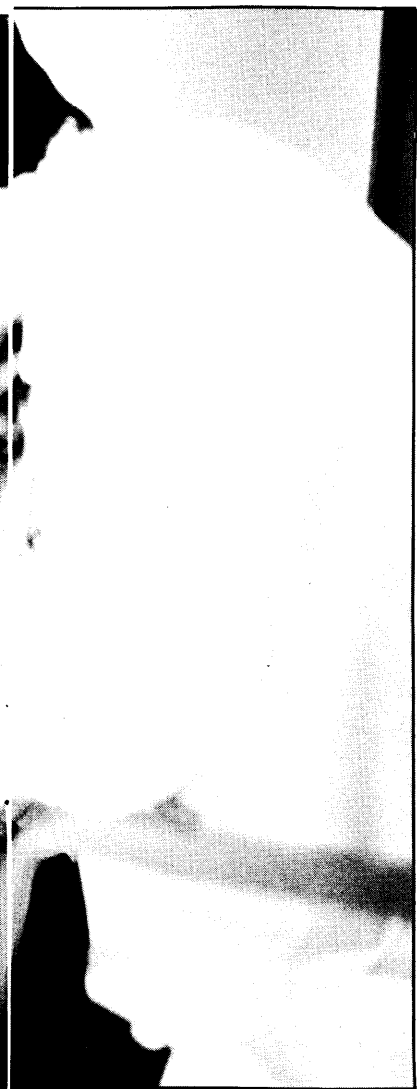
Men hon ställer sig lite frågande till att det överhuvudtaget skulle finnas speciella ”kvinnokrav”.

– De frågor vi jobbar med är kvinnofrågor och det allt överskuggande är arbetslösheten. Vi kämpar för högre löner. Är det ett kvinnokrav? Vi kämpar för bättre anställningsförhållanden, bättre innehåll i arbetet. Är det kvinnokrav?

– Våra vanliga medlemmar som jobbar deltid ser det inte som ett problem och ser det inte som en kvinnofråga. Deltidsarbete, eller inte, är ett välfärdsproblem.

Men att kvinnors omsorgstänkande kan skapa en motsatsställning även till facket håller hon med om.

– Vi kan se på hemsamarierna som kanske får två timmar för att gå hem till en gammal farbror och som stannar två timmar längre för att han behöver prata. Eller skolköskpersonalen som går tidigare till jobbet för att laga pannkakor för att tiden inte räcker till annars. Och så tycker de att facket är omänskligt när vi säger att de inte ska göra det. Men

Cina Gotby

det är alltid en balansgång mellan att vara hygglig för stunden och att rätta till problemen på sikt.

– Det vi från fackets sida kan göra är att hävda att det är ett orimligt matematiskt tänkande när resurserna inte räcker till för vårdbehovet. Rita Liljeström har tagit upp det i en ny rapport till kongressen, "Vardagsvett och vetenskap i vårdarbetet". Hon diskuterar just att man inte tar hänsyn till människans behov inom vården utan utgår från och planerar vården efter de fysiska defekterna.

– Det blir konflikter när landstinget inte vill ha tillräckligt med personal och det är all-

tid konkurrens mellan tid och resurser, säger Gerd Nyberg.

Omsorgen och solidariteten finns bland kvinnor i det dagliga arbetet, men har alltså ändå en förhållandevis liten genomslagskraft i fackets arbete.

Ann Boman säger i sin rapport att fackföreningsrörelserna i framtiden måste slå vakt om såväl arbetsinnehåll som ansvar för "tredje man". För att göra det krävs det att man tar fasta på medlemmarnas kunskaper och erfarenheter från det dagliga arbetet.

– Tja, säger Gerd Nyberg. Det är lätt att säga: Varför gör ni ingenting i facket. Men alla måste kämpa för att få igenom sina åsikter och man måste inse

att man har ett ansvar för sin egen situation. Det är jättesvårt och det är ett hästjobb. De som bär de tyngsta bördorna är arbetarkvinnorna och de har inget självförtroende. Många kvinnor säger ingenting och jag vet inte när de ska börja göra det.

En väg är att se över fackföreningarnas arbetssätt och organisationsstruktur. Att hårt gå in för en jämnare fördelning även i ledningarna och omvärdera de frågor man prioriterar – ta vara på kvinnors erfarenheter. □

Hetty Rooth

Barntillsynen är inte det viktigaste...

□ – För den offentliga sektorn står klockan på två minuter i tolv, med alla problem som finns. Här på Sahlgrenska står vi inför oändliga nedskärningar, i värsta fall gäller det 1 000 jobb, säger Gun Holmertz, undersköterska och skyddsombud på öronkliniken på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg.

– Men det har inte gått upp för tjejrna att det gäller jobben nu. Att det viktigaste är att man har jobb. Den ekonomiska krisen skapar en klivenhet, man blir ett lätt villebråd för lockelsen att stanna hemma när man får barn.

Erja Lempinen

Den ekonomiska krisen skapar en kluvenhet, kvinnor blir ett lätt villebråd för lockelsen att stanna hemma när de får barn.

– När de får barn så säger de att jag kommer aldrig tillbaka till skiten igen. För dem framstår det som paradiset att få vara hemma hos man och barn. Arbetet värdesätts inte, säger Gun.

– Men man måste försöka få dem att förstå att det är bättre att de tar tjänsteledigt en tid istället. Det är så många saker som gör att det känns hopplöst för dem. De vårdarbetande kvinnorna har ingen makt, inget självförtroende. I själva arbetet känner de sig nedvärderade. Många har kort skolgång bakom sig, över hälften av Kommunals kvinnor har 6–8-årig folkskola. Lönerna är så dåliga att de inte klarar sig utan familjen.

Hela detta underläge skapar i dagens ekonomiska situation den kluvenhet som Gun talar om. Hon tar ett exempel från sin egen arbetsplats som hon säger är ”ett av de rödaste stäl-lena på sjukhuset”. Ändå kunde detta hända:

– Vi skulle spara två miljoner kronor var det sagt. Och det som hände var att läkarna gick runt och sa att du har väl nyss fött barn, du kan väl tänka dig att vara hemma. Och tje-jerna skrev frivilligt upp sig på listor för att lösa ut de där två miljonerna. Ändå hade vi tidigare haft stora fackliga rörelser med utomparlamentariska kampmetoder, uppror, skrivelser. Men nu vågade de inte stå emot läkarna.

– Jag trodde inte mina öron, säger Gun. Det var som om det hade gällt mina barn, en stor sorg och besvikelse. Slutligen gick facket in centralt och stop-pade det och det var en bra grej som de gjorde.

Gun menar också att tje-jerna inom vården bär på en tillit till sin trygghet i anställningen. Att en fast tjänst innebär att man får gå kvar på sin plats till pensionen om man så vill.

– Det tror på något sätt att sjukhuset fortfarande tar ansvar för dem. De förstår inte att den tryggheten har försvunnit under de senaste två åren.

– Samtidigt känner jag en ständig oro för de unga tje-jerna som inte har någonstans att ta vägen. I varje fall inte här i Gö-teborg. De kommer hit på be-redskapsarbeten och brinner av längtan efter att ägna sig åt vår-den, sköta barn, sköta sjuka. Vad kommer att hända med dem om några år?

Men vad gör facket?

1 000 jobb ska försvinna på Sahlgrenska – i värsta fall. Men vad gör då facket? Inte mycket, säger Gun. Styrelsen säger: Vi har ingen makt när det gäller detta. Vad kan vi göra, det är krisen.

Och bland kommunalarbe-tareförbundets 4 500 medlem-mar i sektionen är aktiviteten låg. Ett 70-tal brukar komma på medlemsmötena.

– Jag har jobbat inom vår-den sen 50-talet. 19 år övervä-gande på natten. Jag har följt den så kallade demokratisering av vårdapparaten och min egen fackliga aktivitet har väl stegrats under de senaste åren, säger Gun.

– Det har knappast funnits någon facklig kamp inom den offentliga sektorn förrän de senaste sju – åtta åren. Och det var männen som formade det fackliga arbetet. Det var maski-nister och hantverkare som satt i styrelsen och arbetsrutinerna har inte ändrats fastän kvinno-representationen har blivit större.

För att börja från toppen, så menar Gun att den fackliga ledningen på sjukhuset i och för sig har rätt i att det är svårt att påverka de politiska beslu-ten. Men att kommunalarbe-tarförbundet i Göteborg också hämmas extra av sin hårda

bindning till det socialdemo-kratiska partiet. Bindningar som skapar lojaliteter och som försvårar utomparlamentariska aktioner – som det skulle gå att samla just kvinnor kring.

Hård politisering

– Vi har en hård politisering av facket. Vi har klart politiska fackliga val, inte med sedlar men med jungeltelegrafan, och oppositionen har inte en chans att bryta sig in bland lo-jala socialdemokrater. Tidigare var vår sektionsordförande även ordförande i Kommun-lättan och politiker i sjukvårds-styrelsen – vi har socialdemo-kratiskt styre i Göteborg. När det är så invävt och så lurigt så är man inte fri som fack. Man kan inte heller uppmana perso-nalen att gå och samla namn, och man blir kvar i föråldrade arbetsformer.

– Det är också ett problem för oss att vi har en så diffus arbetsgivare. Många känner att det inte går att påverka de poli-tiska besluten. Därför är det också viktigt att kunna ta till mera otraditionella vägar som upprop och namninsamlingar. Dem går det att skapa rörelse kring.

Kvinnliga arbetsformer

– Jag tror nämligen att det finns något som man kan kalla kvinnliga arbetsformer, säger Gun. Och det finns en facklig medvetenhet på den lilla nivån även om den inte är av traditio-nellt fackligt slag.

– Det är en ”liten” medve-tenhet som knyts till avdel-ningen, till patienterna, till job-barkompisarna, till att få job-bet att fungera. Men man dis-kuterar inte Sahlgrenska i stort. Det är därför jag tror att man skulle kunna odla fram kvinnli-ga arbetsformer. Om man nu tror att det är lättare för kvin-

Vad vill vi göra med den fackliga kvinno- kraften?"

nor att vara i mindre grupper så ta tag i det. Hellre än att 70 av 4 500 kallade sektionsmedlemmar sitter i en jättesal så kalla till möten på sjukhusets avdelningar där det kanske finns ett 25-tal medlemmar.

– Idag är det så att om man med mycket lock och pock lyckas få med en tjej till sektionsmötena så tas det inte upp frågor där som rör henne direkt, ingenting som rör öronkliniken. De flesta vet ingenting om MBL och det de vet är de negativa till. En decentralisering av det fackliga arbetet skulle gagna medlemmarna och få ett förtroende för facket som inte finns idag.

Barntillsyn inte viktigast

– Jag har länge trott att de geografiska avstånden, och barn-

tillsynen varit det viktigaste. Men vi har försökt lägga möten på Sahlgrenska i anslutning till att skiften gått ihop och det har ändå inte kommit många. Kunde man däremot ha fackliga möten på avdelningarna på betald arbetstid så skulle det bli bättre. Att man mitt på dagen kunde gå ifrån avdelningen en stund och diskutera avdelningens arbetsmiljö, anställningsfrågor osv.

Allra svårast har det varit för invandrarkvinnorna på Sahlgrenska. Sjukhuset har haft storskalig städning där kvinnorna gått och städat på jättemråden inom sjukhuset. Kvinnorna har aldrig kommit in i den gemenskap som arbetet på en avdelning kan innebära. Periodvis har kaffepauserna för städarna och vårdpersonalen inte heller legat samtidigt och

när man någon gång setts har det varit svårt att prata annat än om vädret.

Nu planerar sjukhuset att föra tillbaka städningen till avdelningarna. En åtgärd som görs av besparingsskäl men som kommer att kunna förbättra kontakten med invandrarkvinnorna, tror Gun.

– Vi måste tänka över vad vi gör med vår fackliga organisation, säger Gun. Vad vi gör med den fackliga kvinnokraften. Regelrätt facklig skolning behövs naturligtvis. Skolning är ursprunget till allting. Men det ska inte *bara* vara historia och knagglande av lagar och avtal, lagar som de senaste åren dessutom inte gynnat kvinnorna. Vi kan inte proppa oss fulla med kunskaper som inte förändrar vår situation. □

Hetty Rooth

Tre kvinnokurser på Åsa

Kvinna igår idag i morgon

21 augusti 1983 – 11 maj 1984, 34 veckor

Folkhögskolestudier ur
kvinnoperspektiv

Ger samma behörighet för vidare studier som en
allmän folkhögskolekurs

Sommarveckokurser 31 juli – 6 augusti

Kvinnor igår idag i morgon

Kvinnor som konstnärer

Åsa har också allmän vinterkurs, 34 veckor och
skrivarkurs 17 och 34 veckor

SÖDERMANLANDS
LÄNS LANDSTING

Åsa folkhögskola

640 24 Sköldinge

Tel 0157/500 11

Skriv eller ring för prospekt och andra upplys-
ningar

Tidigare nummer av vi människor

2 och
5–6/76
5–7/77	Kvinnor kring 30. Mödrar och
döttrar. 10:– Om olika generationer
Mansnummer. 5:–. Om mannen,
vår okända livskamrat.	1/82
2–3/82	Fred. Konsumtion. Arbete. 7:–.
Abort. Debatten vi missade. 7:–
Om det moraliska arvet. Den illega-
la abortens historia, skriven i blod.
2/78	Kvinnor och militarism. Fredsnum-
mer. 4:–
Om kvinnors medansvar när det
gäller krig och fred.	4–5/82	Motståndskvinnor. Om kvinnorna
i motståndskampen. En revolution
räcker inte för att befria kvinnorna.
7:–
5–6/78	Barn mellan 9–12 år. Förr och nu.
4:–
Historia och framtidssyn.	6/82	Mammorna som tar hela ansvaret.
De ensamma mammorna blir allt
fler. Kvinnorna har börjat ta över
hela ansvaret både för försörjning
och reproduktion. 7:–
2/79	Om sexualitet. 6:–. Mötet, eller
omötet mellan man och kvinna.	1–2/83	Tonårskvinnor. Ett annat liv än
mammans. Vart är de unga kvinnor-
na på väg? 15:–
4/79	Miljö – energi. 4:–. Hur kan kvin-
nor påverka.		
5–6/79	Om Arbete. 6:–. Städning, datorer
och sysselsättning. Kvinnor har all-
tid arbetat!		
1/80	Storstadskvinnor. 4:–. Under asfal-
ten finns våra rötter!		
2/80	Kvinnor – missbruk och utslagning.
4:–. Våra systrar offras när svång-
remmen dras åt.		
3/80	Kvinnor och islam. 4:–. Vad inne-
bär islam för kvinnorna?		
5–6/80	Mat. 7:–. I världen, i Sverige och i
magen.		
1/81	Tio års kvinnokamp. 7:–. Hur långt
har vi nått? Hur kommer vi vidare?		
2–3/81	Pappa, kom hem! 7:–. Om faders-
gestalten.		
4/81	Det är handlingen som räknas! In-
ternationellt temanummer. 7:–.		

Dessutom kan du beställa:

- Kända och okända kvinnor. Ett studiemate-
rial, utmärkt att använda i cirklar. Om kvin-
norörelsens historia förankrad i de ledande
gestalterna. Med studiefrågor. 15:–
- Kvinnokulturpaket. 15:–. Kvinnokultur,
finns den? Olika aspekter på kvinnokulturen
samlade i särtryck och olika nummer av Vi
Mäniskor. Kan användas som studiematerial.
- Sätt in summan för de tidningar du vill ha på
pg nr 90 24–1. Portokostnad 5 kr och expe-
ditionsavgift 5 kr tillkommer. Glöm inte an-
ge namn och adress och vilka nummer du
önskar.

**Lagen
som blev
ett redskap
för männens
yrkesval –
inte kvinnors**

Erja Lempinen

"Jämställdhetslagen används uppenbarligen ofta för att gynna män och det är män, oftare än kvinnor, som använder jämställdhetstanken som ett argument. Kvinnor använder oftast argumentet att de är mer meriterade – inte att de är kvinnor."

"Denna lag har till ändamål att främja kvinnors och mäns lika rätt i fråga om arbete, arbetsvillkor och utvecklingsmöjligheter i arbetet (jämställdhet i arbetslivet)." Så lyder första paragrafen i jämställdhetslagen – en lag som kallats allt från "en tandlös ramlag som bara gynnar männen mer än förr" till "det viktigaste steget i kampen för kvinnors rättigheter".

Lagen är könsneutral, dvs det sägs ingenstans i själva lagtexten att den ska användas för att förbättra just kvinnornas ställning. Dock står det i lagens förarbeten (den viktigaste juridiska källan, som bl a kan användas när det är tveksamt hur en lag ska tolkas) att kvinnorna har sämre ställning än männen på arbetsmarknaden och att lagen därför främst ska användas för att gynna kvinnorna. Ändå återopas jämställdhetslagen många gånger för att gynna män å kvinnors bekostnad, genom att t ex ge män företräde till jobb inom traditionellt kvinnliga sektorer.

Men är inte det bra då? Vi vill ju ha fler killar på dagis och inom sjukvården...

– Den positiva effekten av könsuppdelningen på arbetsmarknaden har varit kvinnornas möjlighet att samarbeta och

utvecklas inom "sina" sektorer, svarar Anita Dahlberg, jurist och forskare vid Arbetslivscentrum. Hon är också lärare i bl a kvinnorrätt vid Stockholms universitet.

– Satsningen på män inom t ex vården har ibland försummat utvecklingsmöjligheterna för kvinnor, medan satsningarna på kvinnor i mansyrken haft svårare att slå igenom, konstaterar Anita Dahlberg, som i dagarna avslutat ett forskningsprojekt om aktivt jämställdhetsarbete vid diskrimineringsanmälningar – också kallat AJDA.

I sin rapport visar hon bl a på flera exempel där jämställdhetslagen använts som ett extra argument för att gynna mannen, när man valt mellan två lika meriterade, men av olika kön, till en tjänst. Hon har t o m sett exempel på hur en arbetsgivare använt olika argument i likartade situationer för att i båda fallen gynna män. En gång hänvisade man till jämställdhetslagen, en annan gång, då den aspekten skulle ha gynnat kvinnan, talade man om principen om internrekrytering!

Ett nästan komiskt exempel på hur man under jämställdhetens täckmantel bibehåller gamla

mönster finns i flygbolaget Swedairs personaltidnings senaste nummer: "Eftersom Swedair i likhet med statsförvaltningen eftersträvar en jämnare könsfördelning inom företaget, har vi således valt att rekrytera uteslutande kvinnlig kabinpersonal." Vem såg senast en manlig flygvärdinna??!

"Om inte vi får..."

Frågan om integration eller separation på arbetsmarknaden är svårlöst eftersom den rymmer så många motsättningar. Kvotering återkommer med jämna mellanrum och från olika håll som ett förslag på hur man ska komma till rätta med problemet. Återigen ser vi här exempel på hur samma argument kan användas för män men mot kvinnor: talar man om kvotering för män framhålls fördelarna, t ex att barn på dagis behöver manliga förebilder, men talar man om kvotering för kvinnor betonas svårigheterna med nya omklädningsrum, att jobbet är för tungt etc. (Det sistnämnda särskilt paradoxalt när man vet att kvinnorna i t ex chokladfabriker lyfter flera ton om dagen – då knystar ingen om tungt arbete...)

Detta är jämställdhetslagen:

Jämställdhetslagen började gälla den 1 juli 1980 och omfattar endast *arbetslivet*. Det lönar sig alltså inte att anmäla diskriminerande behandling i hemmet, på krogen eller andra "privata" sfärer till Jämställdhetsombudsmannen, JämO.

Lagen är uppdelad i två delar; den första är ett *förbud mot diskriminering p g a kön* vid tjänstetillsättning och vid ledning och fördelning av arbetet. Man får t ex inte skicka manliga journalister på alla spännande uppdrag, medan kvinnorna får bevaka syföreningen och kyrkofullmäkti-

ge. Denna del är förenad med skadestånd, om den inte efterföljs, och den går inte att avtala bort.

Det gör däremot lagens andra del, som är s k dispositiv. Den innehåller *regler för hur ett aktivt jämställdhetsarbete ska bedrivas* på arbetsplatserna. Många kommuner och landsting har medbestämmandeavtal och de avtalen går före lagen.

Lagen gäller för alla typer av arbetsplatser och för alla människor, oavsett om man är med i facket eller ej, har eller söker arbete, eller är arbetsgivare.

Om man anser sig diskriminerad p g a sitt kön, ska man i första hand vända sig till facket om man är fackansluten. I annat fall kan man skriva till JämO under adress:

*Jämställdhetsombudsmannen,
103 33 Stockholm.*

Skriv kort, uppge namn och adress på dig själv och arbetsgivaren och tala om ifall du är med i någon fackförening. Men handla snabbt – tidsfristen för att ta upp tvister till förhandling är kort, ofta bara några månader.

Jämställdhetsombudsmannen Inga-Britt Törnelli håller med om att vi bör kräva ömsesidighet vid en uppluckring av könsuppdelningen på arbetsmarknaden. Inga manliga inbrytningar inom kvinnoyrkena om inte motsvarande inbrytningar får göras av kvinnor bland män. "Om inte vi får leka på eran gård . . ."

– Därför måste man gå försiktigare fram med jämställdhetsarbetet t ex i Norrland, där kvinnorna på många platser bara kan erbjudas jobb i vårdsektorn. Där kan vi inte släppa in männen och ytterligare öka kvinnoarbetslösheten!

När Anita Dahlberg först började titta på jämställdhetslagen, relaterade hon den till läget på arbetsmarknaden och fann att när förutsättningarna för ett aktivt jämställdhetsarbete var bäst, nämligen under det expansiva 60-talet, då gjordes mycket lite för att bryta könsuppdelningen av jobben. Först på 70-talet, när automation och andra rationaliseringar i industrin krympte även mannens sektor, kom tankarna om en jämställdhetslag. Tankar fanns om att ett ökat antal män i de kvinnliga sektorerna (som expanderade under 70-talet)

skulle rädda jobben åt männen. Lagarna ska ju vara våra redskap för att hantera konflikter, men man ska komma ihåg att lagstiftning också är en politisk handling i ett visst politiskt läge. Och jämställdhetslagen var också ett svar på den växande kvinnorörelsens krav.

Används mot kvinnor

Idag är läget annorlunda, med kraftiga åtstramningar inom den kvinnodominerade offentliga sektorn, och kvinnorna får allt svårare att hävda sig – särskilt om den lag som skulle hjälpa dem, istället används mot dem . . .

Men Anita Dahlberg menar att det finns stöd i grundlagen för att strävan efter jämställdhet ska tolkas som att kvinnans ställning ska förbättras, och att det borde vara ett kvinnopolitiskt önskemål att få till stånd en precisering av lagen i detta hänseende.

Hon framhåller också vikten av att facket stöder kvinnorna, något som hittills gjorts i alltför låg grad. Facket har inte använt de stora möjligheter till förändring som jämställdhetslagen faktiskt ger, menar hon. Ett stort antal av dem som vänt

sig till JämO har varit fackligt aktiva, men inte fått det stöd de behövt därifrån. En enkät som Anita gjorde, visade på en stor besvikelse över fackets handlingsförlamning i de här frågorna.

Centralt görs ändå en del, t ex mot könsdiskriminerande platsannonser och mot orättvis arbetsfördelning. För att få med kvinnorna i det fackliga arbetet, har LO börjat med s k familjekonferenser, där både mannen och kvinnan och barnen är med. Facken är ju av tradition lika mansdominerade som andra organisationer, bl a beroende på att de arbetat enligt metoder och på tider som gjort det svårt för kvinnor att delta.

Anita tror på idén om kvinnogrupper i facket och tror sig också veta att sådana stöd- och åtgärdsgrupper håller på att komma igång. Inga-Britt Törnelli talar om behovet av ett "faddersystem" för att ta hand om de kvinnor som kommer nya till fackligt och politiskt arbete.

Solidariteten avgörande

Anita menar att solidaritet mellan kvinnor över huvud taget är

avgörande för en framgångsrik kamp för jämställdhet. Hon är kritisk mot delar av kvinnorörelsen, som hon tycker tagit alltför mycket avstånd från jämställdhetslagen.

– Det finns en populistisk uppfattning att lagen bara är till för välutbildade kvinnor i mellanskiktet på arbetsmarknaden. De som påstår detta är kvinnor i de övre skikten som kan känna sig hotade av mellanskiktets kvinnor på väg uppåt. De som redan befinner sig där, har ofta nått dit på "manliga" villkor och erkänner ogärna att de utsatts för diskriminering. Istället säger de sig värna om arbetarkvinnorna.

– Men lagen kan mycket väl tillämpas också på LO-sidan, där det finns fasta kriterier för meritvärdering vid tjänstetillsättningar t ex. Och den del av lagen som berör könsorättvis lönesättning och arbetsorganisation har framförallt åberopats av grupper inom LO.

– Om vi använder de erfarenheter som gjorts av kvinnor som "gått genom vallen", får vi kraft att gå vidare. Lagen är ett bra instrument för att synliggöra dessa erfarenheter.

– Alla kvinnor har på något sätt upplevt särbehandling p g a sitt kön. Därför borde kvinnors förmåga till inlevelse vara stor, även med kvinnor i andra samhällsskikt.

Jämställdhetslagen används uppenbarligen ofta för att gynna män och det är män, oftare än kvinnor, som använder jämställdhetstanken som argument för positiv särbehandling! (Kvinnor använder oftast argumentet att de är mer meriterade – inte att de är kvinnor . . .)

Som påtryckning

Ändå anser Inga-Britt Törnell att lagen "i högsta grad är en lag för kvinnor". Hon förstår Anita Dahlbergs oro, men anser sig inte själv ha sett de ten-

denser Anita redovisar i sin rapport. Här framhåller dock Anita att hon i sina intervjuer fann många exempel som gynnat män, utan att dessa fall nått JämO.

– Lagen har tändert, det är helt klart, säger Inga-Britt. Den har lett till en allmän uppstramning av anställningsrutinerna, och bara en anmälan hit verkar redan det som en påtryckning på en arbetsgivare, även om fallet inte drivs vidare.

JämO har inte möjlighet att driva alla de anmälningar som kommer in, totalt flera hundra per år. Därför driver JämO bara principiellt viktiga mål, och bara om facket inte för den anställdes talan.

Det övergripande målet med lagen är just att säkra kvinnornas ställning på arbetsmarknaden, men Inga-Britt vill behålla könsneutraliteten i lagtexten. –

Vi måste ha männen med oss på vägen mot jämställdhet. Om vi ska lyckas, får inte männen uppleva lagen som orättvis.

På grundval av en utvärdering av lagens konsekvenser har JämO begärt vissa ändringar.

1. Diskriminering av kön vid tjänstetillsättningar ska inte kunna gottgöras bara genom skadestånd. Den diskriminerade ska dessutom ha företrädesrätt till jobbet i fråga.

2. Efterföljande diskriminering ska förbjudas, d v s arbetsgivare och arbetskamrater måste rätta sig efter domen och får inte utsätta den som gjort anmälan för trakasserier eller diskriminering av något slag.

3. Förlängning av tidsfristerna för JämOs arbete. Nu hinner ofta tjänsten i fråga tillsättas av någon som är helt oskyldig till diskrimineringen. Det kan då tyckas absurt att ta jobbet från den personen och ge det till den som anmält fallet till JämO – därför måste JämO få mer tid att agera.

4. Vid jämställdhetsmål ska arbetsdomstolen alltid innehålla kvinnliga ledamöter, och framförallt sakkunniga i jämställdhetsfrågor.

Bagatelliserar

Hittills har JämO vunnit alla mål utom ett, det sista.

– Här framkom just de olika värderingar som män och kvinnor har t ex beträffande vilka egenskaper en chef ska ha. Man har lätt att uppskatta mäns meriter och bortse från eller bagatellisera de brister som finns. Gentemot kvinnor gör man precis tvärtom. Därför är det så viktigt att få in fler kvinnor både i facket och i arbetsdomstolen som faller det slutliga avgörandet. En undersökning, gjord av statsvetaren Maud Edwards, visade att det behövs 30 procent kvinnor i beslutande församlingar, för att det ska ge resultat.

Resultatet av den här satsningen blev en klar minskning av antalet arbetslösa kvinnor, och medförde märkligt nog *ingen försämring för männen* – av detta drog man slutsatsen att man tidigare hade ägnat "onödigt" mycket tid åt de manliga arbetssökandena.

Kvinnosatsningen har sedan följts upp genom att man gått ut på arbetsplatserna och stöttat kvinnorna.

Det är den här sortens positiva upptäckter som gör att även Anita Dahlberg tillbakavisar allt tal om att hennes undersökning skulle vara "eländighetsforskning", som inte leder någonstans.

– De kontakter jag fick ledde inte till förtvivlan, tvärtom. Jag fann också en stor värdighet hos de människor som reagerar på orättvisor och beslutar sig för att göra någonting åt dem.

Barbro Larsson

Recensioner

Grova felaktigheter om Engels

Sex kvinnliga akademiker presenterar i korta uppsatser åtta av västerlandets stora politiska tänkares åsikter och teorier om kvinnan. De menar, att dessa kunskaper om den politiska idéhistorien kan ge perspektiv åt dagens kvinno- och jämställdhetsdebatt. Det är säkert riktigt, även om de äldsta tänkarnas idéer numera bara har historiskt intresse, eftersom de slav-samhällen de levde i är borta. Vi kan läsa deras argument för att försvara kvinnans underordnade ställning och häpet konstatera hur de har varierats i nya kombinationer, som ännu kan verka bekanta. Thomas av Aquino, kyrkofader från 1200-talet, har ju fortfarande en politiskt aktiv grupp anhängare, nämligen kvinnoprästmotståndarna. Just därför att den här boken kan fylla ett behov känns det sorgligt att konstatera, att den siste politiska tänkare som behandlas och som fortfarande är aktuell, nämligen Engels, presenteras av en person, som inte känner hans texter och teorier utan refererar andras omdömen och utifrån dem gör kategoriska uttalanden om Engels karaktär, moral och idéer.

I en kort recension är det inte möjligt att behandla alla de grova felaktigheterna, men här presenteras några:

Engels såg på kvinnor enbart som älskarinnor inte som mödrar. Han brydde sig inte om

Kön, makt och medborgarskap. Kvinnan i politiskt tänkande från Platon till Engels.
Liber förlag.
Pris: ca 98 kr

barn. Han levde inte familjeliv. Han smusslade med sitt samvetsäktenskap för att han inte fick ta med sig sin sambo till familjen Marx.

Det råkar vara så att Engels var en ovanligt flitig brevskrivare och att en stor del av breven har bevarats. De senaste åren har det varit populärt att utifrån enstaka, lösrykta citat fördöma Engels. Till denna trend har Yvonne Hirdman anslutit sig, fastän hon som historiker borde veta bättre.

I denna brevsamling finns text Engels brev till modern, hon bodde i Tyskland, han landsflyktig i England. Det är förtroliga och hjärtliga brev, mycket annorlunda än tidens vanliga. Engels avstod från en del av fadersarvet, när hans bröder i hemlandet krävde det. Motivet var omtanke om modern som skulle plågas av osämja mellan sönerna. Liksom Marx var Engels ovanligt barnkär och umgicks med barnen som deras jämlike. Brevväxling med Marx' döttrar finns bevarad. Eleanor, den yngsta, bodde hos Engels och hans sambo i sex månader, då hon var 13

år gammal och trivdes utomordentligt, enligt bevarade brev. Lizzie Burns, Engels andra sambo efter Marys (hennes syster) död, var god vän med Jenny Marx. Hon (Karl Marx hustru, mor till Eleanor) och Lizzie reste tillsammans till olika kurorter de sista åren då båda var svårt sjuka. I dessa uppgifter stöder jag mig på en stor biografi om Eleanor Marx, utkommen i London år 1979, skriven av Yvonne Kapp.

Hirdman påstår att Engels "med stort patos avvisade hela den borgerliga kvinnorörelsens emancipationssträvanden" och stöder sig på ett citat ur ett privatbrev: "det aparta kvinnorättsdravlet – som bara en lek för borgeoisin". För att dra så långtgående slutsatser som Hirdman gör borde hon åtminstone sätta in citatet i sitt sammanhang. Vilka politiska uttalanden eller krav gällde detta omdöme, i vilken politisk situation skrev Engels denna privata kommentar? Hirdman är historiker, de politiska turerna kring kvinnorösträtten, som då var aktuell måste rimligen vara kända för henne. Parlamentet hade utvidgat rösträtten till vissa småborgerliga skikt genom att tillåta inte bara män som ägde sitt hus utan också de som hyrde att rösta. Överklassens kvinnor var mycket upprörda, de ägde också tidningar och kunde föra ut sina åsikter. En kvinna i London ägde mark, där

det fanns en hel gata med hyreshus. Där bodde bl a hennes kusk, som nu hade fått rösträtt medan hon var utan! Engels var motståndare till rösträtt för enbart kvinnliga hyresvärdar eller fabriksägare. Hur många kvinnor hyrde hus? Detta som ett exempel. Några politiska uttalanden, där Engels går emot kvinnorrösträtt eller emanipationssträvanden finns inte, men som socialdemokrater i allmänhet var han för allmän och lika rösträtt för män och kvinnor utan ekonomiska inskränkningar.

Hirdman påstår, att Engels ansåg att barnen skulle bli samhällelig egendom. Där förväxlar

hon produktionsmedel och barn! Följaktligen så tror hon att Engels menade att barnen skulle omhändertas för uppfostran av "pedagogiskt utbildad personal". Sådana argument var tidigare vanliga mot kravet på daghem i höger-propagandan. "Att ta barnen från föräldrarna"

Hon påstår att Engels var *odelat positiv* till kvinnoarbetet under kapitalismen, därför han sagt att "storindustrin strävar efter att mer och mer förvandla det husliga arbetet till en samhällelig industri".

Eftersom Hirdman är fullständigt okunnig om marxistisk teori utgår hon från att storindustri och kapitalism är samma sak. Så

var det inte för Engels. Storindustri var maskinerna och fabriker-na, som ger den materiella basen för ett mindre arbetskrävande, materiellt och andligt rikare liv för alla, när den har befriats från privatkapitalismens boja. Mot *privatkapitalistisk* storindustri riktade han med all rätt våldsamt kritik.

En grundlig genomgång av Hirdmans artikel skulle avslöja många av de vantolkningar och mer eller mindre medvetna förvrängningar av marxistisk teori som är i ropet just nu. Här framställs de som politisk vetenskap. Är Engels fortfarande farlig?

Ruth Bohman

Det gör ont när det träffar rätt!

En ung vänsterkvinna annonserar efter "omanliga män, gärna yngre". Bland alla svar hon får finns det ett hon genast tänder på. Det visar sig vara Arne, en vacker och trevlig vänsterman, och bekantskap inleds.

Detta är upptakten till en bok i mer eller mindre dagboksform, där författarinnan Svende berättar om sitt förhållande till denna man och därigenom sitt förhållande till alla män. Det visar sig nämligen att Arne under den progressiva ytan är en gedigen mansgris. Han tillhör den skara av män, som ivrigt predikar kvinnans frigörelse och totala jämlikhet, men i grund och botten inte klarar av detta. Eftersom Svende är en energisk kvinna och

Svende Merian: Sagoprinsens död.

Arbetarkultur.
Pris ca 105 kr.

dessutom förälskad i Arne bestämmer hon sig för att inte ge upp. Hon vill erövra Arne (förälskelsen är inte ömsesidig) och hon vill få honom att förstå hur dubbelmoralisk och osolidarisk han är mot kvinnor. Hon är inte rädd för att ta initiativ eller för att visa sina känslor. Med hjälp av väninnor, vänner och Arnes f. d. flickvänner försöker hon påverka och förändra honom. Hon lyckas, men bara delvis. Samtidigt blir hon klar över vilka fällor hon själv gått i under sina år som

"fri" kvinna och kamrat. Boken utmynnar i tillförsikt och medvetenhet.

Det finns många talande beskrivningar över Svendes vånda och kamp. Hon vill bli arg på Arne, inte ledsen. I dagar övar hon hur kon ska klämma till honom med handen, mitt i ansiktet, när hon blir arg. Hon lyckas. När hon senare blir antastad i tunnelbanan vågar hon också slå den mannen på käften, inför medtrafikanternas stora förvåning.

Ja, det är en kvinnsolidarisk bok, säkert provocerande för män att läsa. Tidningen 299, som är en trendig kulturtidskrift för halvuxna pojkar, kallar den kvalificerad smörja. Det gör ont när det träffar rätt!

Rent litterärt sett är boken dålig. Språket är torftigt, pratigt och platt. Arne och de andra personerna blir inga helgjutna ge-

stalter. Den är mycket ungdomlig, som en yngre och mera obehärskad variant av Anja Meulenbelts Skammen förbi. Men en

fruktansvärt nyttig läxa för killar, en kursbok i frigörelsekamp för tjejer!

Eva Ekelöf

När lagom är för lite

När jag läser Gerda Anttis senaste bok "Jag reder mig nog" står plötsligt en annan litterär kvinnofigur för mig. Fru Stordal i "Kranes konditori" av Cora Sandel. Både Astrid i "Jag reder mig nog" och fru Stordal är kvinnor som inte fogar sig i samhällets futtiga konventioner eller känslans begränsningar. De är till råga på allt inte heller unga och vackra och borde därför veta sin plats.

Få kan skriva så sinnligt om vardagens knapphet och torftighet som Gerda Antti. Hennes senaste bok är en fortsättning på den förra "Ett ögonblick i sänder" och beskriver, liksom den, en oro och längtan som nästan gör en galen, men som bara finns inuti, medan livet, det vanliga utanpå, är fullkomligt odramatiskt.

Trots att den yttre handlingen är omärkvärdig sugas man in i boken, in i det vackra egna språket, tills man helt fångslad delar Astrids alla känslor av längtan, vanmakt, oro, glädje, sorg och liv.

Boken är en enda lång, intensiv prosadikt skaldad av den femtiåriga Astrid som just flyttat från släktgården. Hennes man har nyligen avlidit och hon gör

Gerda Antti: Jag reder mig nog.
Förlag: Alba
pris: ca 95 kr

ett allvarligt försök att komma bort från sitt liv med Lennart och allt som påminner om honom. Men även på det nya stället hemsöks hon av tankar kring förhållandet till mannen. Kärleken som tog slut och den ständiga skulden hon känner för det.

"Jag visste ju allt jag borde ha gjort mot Lennart, hur jag borde ha varit, jag kan inte skylla ifrån mig med att jag gjorde allt därför att jag inte begrep bättre, för jag visste och kände och begrep och förstod att jag borde ha älskat honom, för han var min man och behövde kärlek från mig för det var den han levde av. Men jag kunde inte. Hur ska man få en fågel att flyga in i sitt rum? Hur ska man hindra kärlek från att ta slut? Vad ska man mata kärleken med för att den inte ska ta slut? Och varför tar den slut? Det finns två ord som inte passar ihop, som är som eld och vatten. Det är orden BORDE ÄLSKA. Men de finns där."

Lika smärtsam som oförmågan att älska skildras, lika plågsamt ljuvlig beskrivs kärleken.

"Längtan är det som leder livet. Kanske var det därför jag inte knäcktes, att jag hade något att längta efter. Vill man inte leva så dör man, men jag ville leva. Jag längtade inte efter Lennart som var död, jag längtade efter Birger som levde. Det är inte vackert men det är sant."

Ingen kan som Gerda Antti fånga det pågående, vardagliga så att man känner livets villkor på ett på samma gång välbekant som nytt sätt. Astrid är en mittemellanmänniska som önskar det helbra som är för mycket sedan hon konstaterat att lagom är för litet. Hon målar aforistiskt bilden av livet som en roddtur. Blicken är stadigt fäst vid det stora perspektivet bakåt men med snabba ögonkast över axeln fångar hon in den rätta kursen.

När jag läser boken blir jag långsamt medveten om hur mycket jag älskar att vara upprorisk, medelålders kvinna.

Agneta Gustafsson

Förståelse,
javisst
– men vem
vill bli
idiotförklarad?

Joyce Brothers är en Bror Duktig i amerikansk TV. Psykolog och advokat är hon också framgår det av baksidestexten på "Vad varje kvinna bör veta om män". Jag blir omedelbart misstänksam av det medelklassigt amerikanska anslaget på baksidan. Och känner mig genast jävig. Redan innan jag öppnat boken.

Men, Joyce Brothers har bakat en saftig köttsemla som är väl sammansatt, som glider ner utan minsta motstånd och som är gjord för att säljas i stora upplagor. Precis som en Big Mac.

När jag läst halva boken älskar jag den. Ett sagolikt flyt, en suverän pedagogik. En blandning av Det Bästas familjära och inställsamma språkdräkt och en brevs-palt i Min Värld där oroliga flickor får svar av Joyce som vet allt som är värt att veta för en kvinna.

"Varför sjunker mannen i ditt liv ner i soffan när ni har kommit hem från en långpromenad, klagar över att han är alldeles slut och låter dig laga middagen?

Varför somnar han bara några sekunder efter det att ni älskat medan du kanske ligger vaken och känner dig ensam?

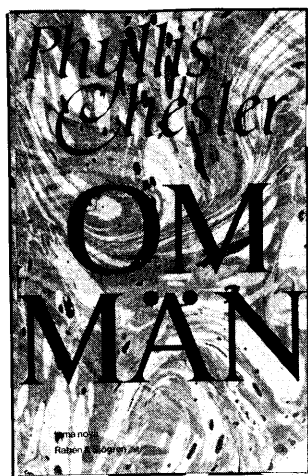
Säkert har du som kvinna frågat dig detta – och mycket annat – någon gång. Här finns svaren på alla dina frågor. Och ju mer du vet om mannen, desto bättre blir ditt förhållande till honom – vare sig han är din arbetskamrat, älskare, äkta man, vän, far eller son."

Joyce Brothers: Vad varje kvinna bör veta om män

Forum 1983

Pris: ca 94 kr

Phyllis Chesler: Om män

Rabén & Sjögren

pris: ca 140 kr

Ja det här är en riktig "cliffhanger" som de gamla stumfilmsföljetongerna kallades. Hjäalten hänger i fingerspetsarna från en klippa i slutet av avsnittet. What will happen next week? Will he live to save his little girl from the bandidos?

Joyce Brothers har samma effektiva kopplingar mellan kapitlen. Och det gjorde att jag inte kunde släppa boken. Ögonen blödde men jag läste vidare.

Män och kvinnor är inte lika, menar Joyce Brothers, män och kvinnor är mycket olika. Och idag pågår en maktförskjutning

från männen till kvinnorna. Både i hemmet och på arbetet revolterar kvinnorna. Allt detta är mycket förvirrande för männen. Även för de män som tror fullt och fast på kvinnornas jämställdhet. Ingen tycker om att mista privilegier som man åtnjutit så länge man minns.

Så långt håller jag verkligen med henne. Visst är det oerhört förvirrande att vara man. Kanske är det till och med värre än att vara kvinna. Vem vet?

Om kvinnorna vill, fortsätter Joyce Brothers, kan de lindra såna spänningar – och göra det utan att offra något av vad de uppnått.

Kunskap är diplomatins hemliga vapen. Ju mer du vet om din främmande makt desto lättare är det att förutse hur han kommer att reagera och varför. Då är det också lättare att veta hur man ska bära sig åt för att få det man vill ha. Lär dig att förstå mannen.

Individuell kvinnokamp alltså, en handledning i hur man slår sig fram i manssamhället trots att man är född till tjej. Trots att alla de vanliga elaka männen finns med blir jag lättad över att Joyce Brothers inte bakar ihop alla män till en enhetlig grupp och befolkar den med olika mytologiska egenskaper. Hon anstränger sig, åtminstone till en början, att hålla i minnet att män är olika men att det också finns en samhällelig påverkan som ingen man kan stå helt oberörd inför.

Kapitlen "Det svaga könet" och "Männens olika stadier" är en biologisk och psykologisk genomgång där Joyce Brothers snabbt surfar över populärvetenskapens senaste rön, citerar här och spekulerar där. En häftig tripp är det men om det är hennes egna fördomar och fantasier eller vetenskap vågar jag inte avgöra.

Kapitlet "De män du arbetar med – och för" är välskrivet och, tror jag, det mest användbara. Åtminstone för tjejer som tänker bli företagsledare eller statsministrar. Möjligen mindre matnyttigt för andra.

Så långt var jag djupt imponerad av den här boken. Framför allt av formen. Men sen. Sen kommer "Män och sex" och jag börjar höra en obehaglig biton. Som växer till yxigt larm. Majonäsen börjar rinna fram mellan raderna. Och alltmer förvrids utgångspunkten för texten. Till "Hur du behåller din MCP genom att klä dig i svarta underkläder".

Och så börjar hon ändå bunta ihop männen som så många andra gjort. "Män har nästan patetiskt lätt för att bli förälskade.", "Amerikanska psykologiska tester tyder på att män som tycker om kvinnor med stora bröst och liten stjärt är rationella och praktiska.", "Män hatar verkligen förändringar". Vänd bara på eländet. Är finnar, araber eller kvinnor också såna?

Och till sist: i avsnittet "Morgondagens män" menar hon att kvinnans största makt ligger i att skapa morgondagens män.

"Och under tiden måste vi vara rädda om männen i vårt liv. De är bräckliga. De är sorgsna. De är sårbara. De är aggressiva, envisa, fruktansvärt irriterande, förutsägbara – och helt bedärande. Dessutom behöver de oss. Vad kan en kvinna mer begära? Utom att ha någon som älskar henne i gengäld. Och detta gör männen också. Gud välsigne dem."

Nog för att jag blir glad för en smula förståelse mitt i min manliga förvirring. Men man vill ju inte bli idiotförklarad!

Ja, det blir verkligen en fet soppa. Men ska jag vara helt ärlig så var det också ganska roligt att plaska i den en stund. Även om näringsvärdet är lågt.

Inför "Om män" blir jag en aning förlamad. Kanske är det en utmärkt bok. Phyllis Chesler menar att den handlar om "den psykosexuella grunden till den manliga personligheten ur fyra olika synvinklar: den mytisk-poetiska, den visuella, den självbiografiska och slutligen den mer traditionella psykologiska eller psykoanalytiska synvinkeln".

Kanske gör den det. Men jag förmår inte uppfatta det. Bitvis tycker jag hon tolkar bilder och symboler som en feministisk von Däniken.

Jag kan bara se en privat bok där jag inte får plats. En text som inte når fram till mig och som inte heller är tillräckligt privat för att slå en bro över till mig.

Men kanske når hon fram till någon annan.

Sten Gustafsson

En saga som inte förmår engagera

Sagan börjar som sig bör med "Det var en gång". Den utspelar sig under ett oroligt 1600-tal med ständiga krig. Och språket är sagans, lite omständligt och gammaldags.

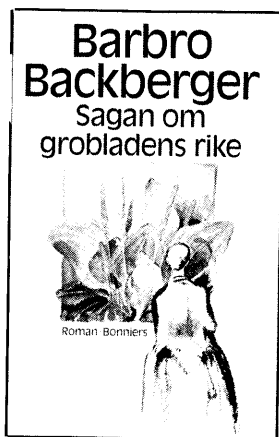
Greta är sagans huvudperson. Dess starka och lysande kvinna är Åsa husfru i köpstaden.

Sagan om grodbladens rike
Barbro Backberger
Bonniers 1983
Pris: ca 90 kr

Till Åsa kom den föräldralösa Greta som lillpiga. Åsas hjärta klappar för alla kvinnor. Greta betraktar hon som sin fosterdotter, eftersom "ödet och hennes

man inte beskärt henne med några döttrar".

När sagan börjar är Greta inepiga. Det är höstmärknad i staden. Efter arbetet letar Greta rätt på Hans i Hultet, bondeson från skogen. Honom har hon träffat och börjat tycka om ett år tidigare.

Under dansen har Greta inte ögon för någon annan än Hans. Hans blick är rak, hans leende eftertänksamt. Och Hans tycker att Greta är ljuvlig som en majmorgon.

Båda har de ett stadigt sinne-lag. Därför är de som skapta för varandra.

Hans föräldrar sätter sig själva på undantag och låter Hans ta över gården. Greta och Hans gifter sig. Under det gemensamma arbetet djupnar deras ömsesidiga känslor för varandra.

En idyllisk berättelse om hur livet skulle kunna vara om människor fick leva det i fred.

Men så hämtas Hans ut i kriget av två soldater. Den ljusa idyllen tar slut. Kvinnorna måste själva klara arbetet med både barn, hus, djur och jord. Mörkret lägrar sig. Olyckorna, eländet och förnedringen har ingen ände.

I slutet av boken är det Gretas två söner som jagar män till här-en. Hennes yngsta dotter står bland soldaterna och svänger ett brännvinskrus – beredd att följa dem när de drar söderut till kriget.

Det var en tid som påminner om vår egen, säger Barbro Backberger alldeles i början av boken. Överheten för krig i alla väderstreck för makt och vinnings skull.

Och så för hon in de frågor som diskuteras i kvinno- freds- och miljörelsen i berättelsen. Trots att det är en tunn liten bok får hon med det mesta: kvinno-solidaritet, kvinnors styrka, klokhet, förmåga att alstra och vidmakthålla liv, matriarkat, kvinnor som fredliga makthavare, fredslycka, kriget som förnedrar och bryter ned människor, arbetets glädje, gemenskap som växer när människor arbetar till-

sammans o s v o s v. Att räkna upp alla de olika punkterna skulle bli alltför långt.

Först tyckte jag det kändes spännande att i en sagoberättelse sätta in händelser i ett sammanhang. Men efter ett tag kändes det tjatigt och till slut tänkte jag bara "Jaha, så fick hon med det också."

Mycket verkar mest vara ditsatt för att det är viktigt eller intressant för Barbro Backberger och alltså måste det vara med. Alltihop. Som om hon först skrivit sagan och sedan letat efter lämpliga ställen att sätta in de olika punkterna på.

Men de olika sakerna känns inte trovärdiga i sitt sammanhang. Alltså förmår de heller inte engagera.

Britt Wettin

Ännu finns en hel del fördomar

Ännu är det inte många pappor i Sverige som utnyttjar sin rätt till föräldraledighet. Av de få som gjort det berättar 14 om sina erfarenheter i en bok med den fyndiga titeln "Pappa kom hem".

De 14 rösterna talar om i stort samma saker: om utanförkänslan under den graviditet som mest handlar om kvinnans mage, om den omtumlande känslan vid förlossningen, om det delade hushållsarbetet, om de stora planerna att "hinna med allt" under pappaledigheten och om hur dessa planer gick i kras.

Kalle Kjellman/Tore Wiselius:
Pappa kom hem
Wahlström & Widstrand 1983
Pris: ca 57 kr

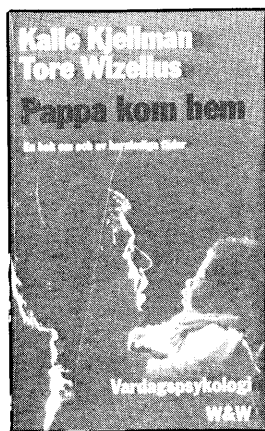
Ingen ångrar sin pappaledighet, alla anser att de har utvecklats, flera skulle vilja vara hemma med barnet betydligt längre än de kunnat eller fått.

Jag minns när jag själv hunnit vara hemma bara två veckor med våra tvillingar hur världen utanför tycktes upphöra att fungera, hur min yrkesidentitet tycktes

förlorad, hur jag såg mitt värde sjunka drastiskt utan att ersättas av något annat. Det var då jag förstod hemmafruns främlingskap inför produktionsapparaten, det var då jag med alla mina sinnen insåg varför hon kunde bli tjatig och gnällig – för sådan blev jag.

Papporna i "Pappa kom hem" pratar inte så mycket om sådana problem. Vad vet jag, kanske de inte haft dem.

Men en misstanke smyger sig in att detta ska vara en bruksbok med syftet att förmå ännu fler

pappor att utnyttja sin lagstadgade rätt till barnledighet – och då måste ju det positiva hela tiden betonas.

Men boken känns ändå som ett ärligt tidsdokument. Papporna som berättar talar ofta med förvåning om hur intensivt positivt deras förhållande till barnet, och ibland till sig själva, utvecklats av dessa månader hemma från arbetet. De har ofta fått en ny syn på hemarbete som förbättrat deras förståelse för traditionella kvinnokrav. De har tagit igen vad deras egna pappor gått miste om.

Intervjuerna blir i längden lite stereotypa: man lär sig känna igen frågeformuläret fast det utelämnats i den skrivna texten och i denna formalisering försvinner delvis det unika hos varje pappas upplevelser. Å andra sidan synliggörs lättare de generella problemen och slutsatserna.

En av lärdomarna, som också utvecklas i det kommenterande slutkapitlet, är att fäderna mer aktivt måste kämpa mot behandlingen på BB efter förlossningen. Efter den starka upplevelsen körs pappan på porten och får bara

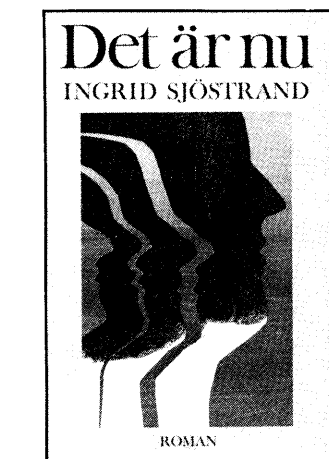
besöka sitt nya barn på snålt tilltagna besökstider. Pappor på BB förväntas vara besvärliga och avvisas med samma dåliga argument som tidigare användes för att hålla dem borta från förlossningsrummen.

Ännu finns en hel del fördomar att kämpa mot för de fäder som vill dela på ansvaret. Och de finns inte bara på BB utan också hos chefer och arbetskamrater. Vi visste det kanske förut, men ytterligare dokumentation kan inte skada.

Mats Carlbom

Jag lider med Hanna och hennes generation

"Det är nu" är den första roman jag läst av Inger Sjöstrand. Hennes "Det blåser en sol" lever jag med och läser ofta i fylld av beundran för hennes värme, klarsynthet och språkliga musikalitet. Besviken blev jag inte på hennes nya bok, men kanske något distanserad till den politikergifta 54-åriga Hanna. Den ambitiösa yrkeskvinnan med fyra nu utflugna barn. Hon är i bokens början på väg till en fjällsemester med sin älskare. Till fjällen kommer hon inte men till ett bättre accepterande av sig själv. Hon lämnar återbud till sin älskare i skydd av en lindrig sjukdom och stannar kvar i sitt sommarhus, dit hon kom för att hämta sin annorak. Hanna börjar gå tillbaka i sitt liv. Se på sig själv och sina relationer till föräldrar, män, barn, vänner. Hon går bortom det som gör ont och som

Ingrid Sjöstrand: Det är nu.
Författarförlaget 1983
Pris: ca 105 kr

hindrat henne att förstå varför hon blivit "Ingen". Ingen som gör vad andra väntar sig av henne. Som försöker leva upp till förväntningar och roller som andra bestämt.

Skiltringen av Hannas barndom är knivskarpt avslöjande. Jag lider med Hanna och hennes generation när jag läser om olika metoder att förtrycka individen i ordentligheten, renligheten och den heliga utslätningens namn. Hanna svarar med att gå in i sig själv med en tystnad som i sällsynta ögonblick går över i ett trots som bara slår tillbaka mot henne själv och förstärker hennes Ingen-känsla.

För Hanna är det kvinnan-modern som står för det förrädiska spelet, förljugenheten och manipulerandet med en straff- och belönings teknik som är vida överlägsen mannen-faderns enkelt genomskådbara användning av fysisk styrka. Hos mannen lyser barnet igenom. Det starka barn som ger honom en viss ansvarsfrihet till skillnad från kvinnan som är "så svag att hon inte kan säga ifrån, och så stark och duktig att hon klarar av att vara sviken".

Hannas intensiva strävan att ge sina egna barn en lycklig och konfliktfri uppväxt leder henne spikrakt in i ett upprepande av mönstret från hennes egen barndom. Vissa variationer men i botten samma könsroller. Hennes egna barn svarar också på detta som Hanna en gång försökte göra, men deras svar blir

tydligare, mer utåtriktat och för Hanna också mer dramatiskt. Hon kan till slut se detta som ett friskhetstecken både för sig och sina barn. Skildringen av denna process tillsammans med Hannas egen barndomsupplevelser är för mig bokens styrka. Hur vi kritiskt genomsöker vår egen uppfostran och kämpar för att våra barn skall få det bättre, medan vi samtidigt omedvetet överför med de bästa intentionerna de värsta roller och mönster som vi kämpat emot i hela vårt liv.

Hannas relationer till maken

och älskaren är mer ointressant. Hon kräver inte allt. Det räcker med trygghet. Hon erkänner sina sensuella behov och sin sexualitet till stor del tack vare ett lesbiskt förhållande och verkar vara på väg mot en medvetenhet om möjligheten att kombinera trygghet och sexualitet.

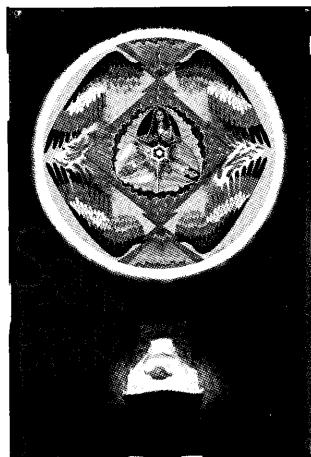
I sitt förhållande till sina kvinnliga vänner är Hanna trygg men som vanligt bland kvinnor är det för lättköpta seg-rar och räknas inte. Besvikelsen i yrkesrollen räknas men verkar uppgivet ööverstiglig, även om

en viss vilja anas hos Hanna att även där ställa sig upp och vara Någon. Men den ensamma kampen i det vinterödliga sommarhuset att förstå och gräva fram det som gör mest ont slår liksom det barnsliga trotsset tillbaka på henne själv.

I toleransen för andras behov, och förståelsen för deras självklara rätt att bära sig åt som svikare mot henne, förvägrar hon sig lindringen av klarögdhetens smärta, den rödglödande ilskan.

Annika Åhlander

Hur barnets perspektiv kan förvandla det vuxna

*Barbro Dahlin: Soldansen
Norstedts 1983
Pris ca 96 kr*

Elisabeth och John är huvudpersonerna i skildringen från 40-talets Sverige resp amerikanska Västern i slutet av 1800-talet. De är i bokens början bara barn och vi får följa dem under tjugo år. De bådas historia löper parallellt och har trots avstånd i tid och rum klara beröringspunkter. Båda vänder sig mot vuxenvärlden som förstör alla värden för både människor och djur. De inte bara tränger bakom de vuxnas livssyn, de förvandlar den, eller rättare, visar hur man kunde förvandla den. De gör det med fantasins hjälp, med sagor, så att den bättre passar, åtminstone dem själva: "Ännu tror hon att hon kan styra livet".

Elisabeth växer upp i ett skyddat hus i en förort till Stockholm. Hennes mamma målar och längtar bort, hennes pappa slukas nio timmar om dan av bolaget, och

har sitt liv vid sidan om, i det hemliga rummet i huset. Där arbetar han med sin Uppfinning. Elisabeth lever på något sätt inte med sina föräldrar, utan vid sidan om dem. Hon fyller sitt liv med fantasi och tankar, hon tolkar det hon ser i huset, i skogen etc på ett självständigt, oberoende sätt. Man får lätt intrycket att det är en liten brådmogen flicka. Hennes bästa väninna blir sjuk och dör. Hon funderar då mycket över döden. I synnerhet när hon själv blir sjuk och måste tillbringa en stor del av tiden i stillhet. Då läser hon ännu fler böcker, vuxen- och indianböcker.

Vanliga, alldagliga saker, som att åka på semester, att gå och

bada, ligga ensam hemma skildras så att det blir stora gripande och ingripande händelser. Språket gör givetvis mycket därtill. Vi får helt vanliga saker beskrivna på ett ovanligt sätt: "Dagarna är till för att plockas och ätas direkt som i ett hungrigt ögonblick". "Tre veckor skall rymma hela sommaren". "Badhuset famnar vattnet" osv. Till en början gläds man åt dessa bilder som får en att upptäcka både andra ord och sammansättningar, bilder som vänder sig till alla sinnen, som om de beskrivits på ett mera invariant, väntat sätt blivit blekare. Och ändå kan de kännas utstuderade. De skulle använts mera sparsamt. Kanske är det rent av så att det poetiska språket bearbetats mer än innehållet. Men ingen kan hädanafter på allvar mena att svenka språket skulle vara fattigt.

Johns upplevelser svarar direkt eller symboliskt mot Elisabeths. Järnvägen byggs i Västern, indianernas områden skövlas. Han förstår inte prästens fördömande av Mammondyrkan å ena sidan och de vitas jakt på guld å den

andra. Indianerna låter Jorden behålla sitt guld, men ändå fördöms de, jagas och dödas. John tillfångatas av indianerna, han får leva och upptas av dem. Hans livssyn präglas mer och mer av deras. Han får lära sig om medi-

cinjhjulet, och att man ska gå runt det för att bli hel. Och Elisabeths insikt blir också denna: man måste se till helheten för att bli människa.

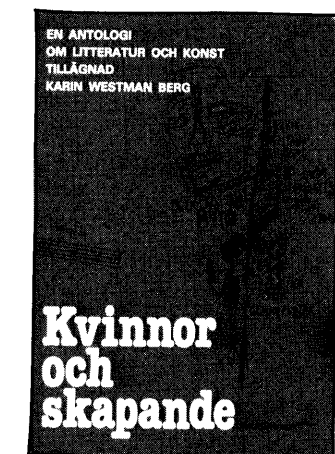
Karin Lentz

En i bästa mening "kvinnlig" bok

Kvinnor och skapande är en rik och spännande bok, där poesi och konst varvas med fakta och analys. Tillsammans består den av 40 bidrag på fyra nordiska språk. I en kortfattad recension är det tyvärr bara möjligt att nämna några få höjdpunkter i boken.

Del 1 handlar om identitet och skapande. Nina Karin Monsen inleder med en kritik av såväl den biologiska som den sociologiska modellen som förklaring till en kvinnlig identitet. Barbro Werkmäster förklarar varför disktrasan är ett vanligt motiv i den moderna kvinnokonsten. Chris Register analyserar sin egen situation, svårt sjuk men med en obändlig viljestyrka, utifrån Alcotts flickbok Unga kvinnor, och gör därmed sina egna erfarenheter allmängiltiga. Annika Bäckström bidrar med ett underbart porträtt av sin ryska väninna Lidia Finkelstein.

Del 2 innehåller litteraturhistoriska essäer som spänner över de senaste tre hundra åren. Speciellt intressanta fann jag

Kvinnor och skapande
En antologi om litteratur och konst tillägnad Karin Westman Berg
Författarförlaget
Pris ca 125 kr

Karin Allardt Ekelund som skriver om Fredrika Runeberg, Eva Adolfssons analys av kvinnobilder i trettiotalslitteraturen och Birgitta Onsells impressionistiska skildring av Victoria Benedictssons barndom. Det finaste bidraget står Margareta Wirmark för när hon ömsint och med inlevelse skildrar Edla i Häxringarna.

Del 3 är en kärleksförklaring till Karin Westman Berg, som har betytt så mycket för svensk kvinnoforskning och för den nya svenska kvinnorörelsen. Ur hennes Könsrollseminarium uppstod Grupp 8. Vi lär känna Karin genom vännernas ögon: en ovanlig, generös och inspirerande kvinna som hyllas i dikt och prosa av bl a Maj Olsen, Eva Moberg och Margareta Ekström.

Kvinnor och skapande är en bok för alla som är intresserade av kvinnokamp och/eller litteraturhistoria. Både män och kvinnor kommer till tals i antologin, och den åldersmässiga spridningen är intressant (Karin Allardt Ekelund är född 1895, Ebba Witt-Brattström 1953). Alla bidrag känns naturligtvis inte lika angelägna. Något enstaka är överspönt och nästan oläsbart, andra använder fikonspråk i onödan och vågar inte frigöra sig från fotnoter och sidhänvisningar. Men i stort sett är detta en bok som självklart och självmedvetet visar var kvinnoforskningen inom humaniora står idag. En i bästa mening "kvinnlig" bok!

Aase Bang

Våldtäkt, misshandel och förnedring – vilket kvinnohat!

□ "Not a Love Story" heter en dokumentärfilm om porrindustrin i Nordamerika. En omskakande, obehaglig men ändå nödvändig film. För här visas det upp en värld av våld, misshandel och förnedring. En värld där männens sexualitet tycks uppbyggd på kvinnohat.

I Sverige har det länge pågått en kampanj mot porr och prostitution. Man har förmått vissa livsmedelsaffärer att avstå från att sälja s.k. herrtidningar, man har fört en debatt i ämnet, som nu tyvärr tycks ha tystnat. Tidningarna själva har frivilligt gjort en sanering och avstått från de värsta övertrampen på annonspelare och i annonser, men innehållet inuti tidningarna har förgrovats, trappats upp, för att hålla kittlingarna vid liv. Pornografin ökar hela tiden behoven.

När jag som vanlig kvinna går för att se "Not a love story" är det med en känsla av olust, ungefär som att utsätta sig för att se avancerat våld på film. Egentligen vill jag ju inte se det här. Det är obehagligt.

Det är en obehaglig men också stark och bra film. Den väcker ilska och vrede, men också förtvivlan och många frågor. Den handlar om pornografi, den är gjord i Canada och USA av en kvinnlig regissör som heter Bonnie Sherr Klein. Tillsammans har hon och Linde Lee Tracy, en stripteasedansös, gjort en resa genom Nordamerikas porrindustri,

som nu omsätter fem miljarder dollar. Industrin har starka förankringar i och är en del av den ekonomiska brottsligheten, med maffian i bakgrunden. Denna industri har många grenar. Tidningar och böcker, filmer och video, krogar och barer med striptease. Salonger där du kan se film, föreställningar med par som älskar, en eller flera kvinnor som klär av sig och smeker varandra eller sig själva. Bordeller ingår i industrin, eftersom de är olagliga. Filmer finns i många genrer, från den mest vidriga sadism till "ung man förförs av mogen kvinna."

Engagemang

Det som ger "Not a love story" tyngd är intervjuerna med människor som engagerat sig i frågan. Författare, representanter för föreningen Män mot våld, feminister och psykologer. Dessa människors engagemang och allvar kontrasterar skarpt mot den sjabbiga, förtryckande värld som porrindustrin är. Många kloka, tänkvärda och vettiga saker sägs.

Ändå går jag ut från biogra-

fen med de mest fundamentala frågorna obesvarade: Hur är det möjligt?

Hur är det möjligt att porrindustrin ständigt växer, att män får utbyte av att på film se hur kvinnor våldtas, misshandlas och förnedras? Vilket kvinnohat!

Att låta sina sexuella behov bli ekonomiskt utnyttjade så till den grad och samtidigt utnyttja andra i detta spel? Att acceptera en sexualitet utan beröring, utan känsla? Vad är det för mekanismer som styr?

Bonnie Sherr Klein ställde inför filmen frågan om det fanns någon länk mellan bilden som män har av kvinnor och bilden kvinnor har av sig själva. Hon visste ingenting om pornografi.

– Det finns en värld som inte vi kvinnor ser. Jag har en känsla av att den världen hänger ihop med ojämlikheten i samhället och våldet mot kvinnor. Men jag visste inte att mäns sexualitet var så förknippad med våld, förnedring och förödmjukelse. Min film underskattar våldet i pornografin. I USA finns det ingen sexualupplysning och pornografin

blir ofta det enda tillgängliga medlet. Eftersom man aldrig pratar om sex tror många att det de ser på film gör alla utom "jag och min fru".

– Vi är inte emot sex, vi är emot pornografi. Man kan inte frikoppla sexualiteten från det övriga samhället. Filmen är bara ett första steg, dialogen förs vidare.

Var finns svaren?

Filmen har inte gett svar på Bonnies ursprungliga fråga, det finns bara en antydning. Filmen reser själv frågor. Var finns svaren på dem?

I pornografin manifesteras mäns rädsla för kvinnor men också deras behov av makt och av att kontrollera. Sexualiteten har alltid blivit definierad ur ett manligt perspektiv utan att kvinnor haft någon talan. Den sexualitet pornografin ger uttryck för är extremt manligt.

Enligt Rita Liljeström är det fädernas frånvaro under barnens uppväxt och kvinnornas totala makt över barndomen och under den erotiska socialisationen som präglar de könsroller och könsmonster vi har idag. Den sätter också spår i kvinnors och mäns sexualitet. När flickor utvecklar sin könsidentitet tar de avstånd från modern men känner samtidigt samhörighet med henne. De har behov av att staka ut gränser. Alla goda aspekter överförs på den frånvarande fadern, som inte besvarar dotterns nyvaknande intresse. Flickan utvecklar då en lyhördhet för andras behov och känslor, som hon för vidare i livet. För sonen innebär könsidentifikationen att en klar gräns dras mellan mor och son. Pojken förtränger sitt behov av modern och försöker efterlikna fadern. Han upptäcker så småningom att kärleken till kvinnan måste hållas på plats om han skall uppnå solidaritet med män.

Liljeström menar att genom ett barn uppfostras och tas om hand enbart av kvinnor skapar detta asymmetri i deras erfarenheter under uppväxten, olikheter i könsidentiteten. Deras personligheter blir märkta av olika erfarenheter. Kvinnor erfår att de hör samman med andra människor. Män är mer distinkta, åtskilda. Deras värld är enklare, mer stabil. Den kvinnliga personligheten får sin bestämmelse via relationer till andra, den manliga via förnekade relationer och sammanhang. Så påförs vi alltså olika, varandra uteslutande, könsidentiteter.

Fruktar kvinnor

Män fruktar för och dominerar över kvinnor. De avstår från att vara förälder och riktar sitt intresse på ting och resultat där de objektivt kan avläsa vad de duger till. Kvinnor för vidare den ordning i vilken de är de primära föräldrarna och bidrar på så sätt till att låsa sina positioner i könshierarki.

När män vill ha besittningsrätt över kvinnor och kontrollera dem är det ett eko av barnets önskan att äga modern men också en spegling av pojke-årens känsla av att bindningen till en kvinna är känslomässigt

uthärdlig bara i förening med solidaritet män emellan. Allas vår första kärlek var en kvinna. Hon kan återkalla hans känsla av gränslös och hjälplös passion om han släpper henne för nära. Hon kan hota hans vuxna känsla av makt och kontroll, locka fram det vilda men värnslösa barnet.

Efter generation återskapar vi ett vuxenliv sådant det ser ut med ett barns ögon.

Frö till förståelse

Finns i detta resonemang fragment att ett svar på de frågor som ställdes i början av artikeln?

Om detta är en del av svaret, vad kan vi då göra? Barnet måste få en jämbördig relation både till modern och till fadern. Den frånvarande fadern måste bli närvarande, för att bryta könsroller och mönster och för att skapa en könsidentitet som är jämlik.

Filmen "Not a love story" har väckt en debatt. Låt oss hålla liv i den! Men låt oss framför allt understryka att vi, som är emot pornografi, är för kärlek och sexualitet. □

Källa: Prostitution. Beskrivning. Analys. Förslag till åtgärder. Publica 1981.

Eva Ekelöf

KVINNOPROJEKT

Om kvinnor, med kvinnor, för kvinnor! Om kvinnors villkor för och nu, här hemma och ute i världen.

34 veckor – heltidsstudier – kan ge högskolebehörighet.

Start 22 augusti.

Vi erbjuder också:

FREDSPROJEKT

SKRIVARVERKSTAD

ARBETE OCH KAPITAL

JAKOBSBERGS FOLKHÖGSKOLA

Box – 175 23 JÄRFÄLLA, 0758/304 44.

Lidelse och dramatik, förödmjukelse, upphetsning och stor inre smärta...

Fantasierna som ingen vill prata om

□ – Jag tror att kvinnors masokistiska fantasier ofta är ett försvar mot de sadistiska fantasier som de omedvetet har, men inte vågar kännas vid. Önskan om att underkasta sig kan vara en önskan att själv få förödmjuka. Detta säger Anna von der Lippe, docent i psykologi vid universitetet i Oslo.

– Aggressiviteten och fientligheten är ett desperat försök att komma över tidigare upplevda förödmjukelser och nederlag från tidig barndom, menar Berthold Grünfeld, psykolog.

Filmen *Not a love story* väcker ett otal frågor. Om mäns sexualitet men också om kvinnors, om vårt förhållande till varandra och vad sexualiteten egentligen står för. I filmen och i den mesta pornografin får vi en förvrängd och känslolös bild av sexualiteten, en bild som uppenbarligen många män njuter av och har behov av. Vi vet samtidigt att kvinnor har sexuella fantasier som är förödmjukande och fyllda av aggressivi-

tet och underkastelse. Vad beror detta på?

– Masokism och sadism är ofta två sidor av samma sak och jag tror att kvinnors masokistiska fantasier ofta är ett försvar mot de sadistiska fantasier som de omedvetet har, men inte vågar kännas vid. Med andra ord kan kvinnornas önskan om att underkasta sig vara en önskan om att själv få förödmjuka.

Detta säger Anna von der

Lippe, docent i psykologi vid universitetet i Oslo i en artikel i tidskriften *Sirene* om sexuella fantasier.

– Flickor uppfostras till att bli icke-aggressiva. Att visa aggressioner betraktas som "onormalt" och "icke-feminint". Masokistiska fantasier kan alltså ses som ett svar mot aggressionen.

En enkel och mekanisk förklaring, som känns trolig men långt ifrån tillfredsställande.

Erja Lempinen

Ett mer uttömmande och reflekterande svar ger psykologen **Berthold Grünfeld** i samma tidning. Vi har valt att publicera utdrag ur den artikeln, eftersom den kan ge en viss förståelse för de mekanismer och känslor som styr vår sexualitet och sexuella fantasier och ge svar på de frågor vi ställde efter att ha sett filmen *Not a love story*. Hur är det möjligt att denna våldspräglade, sadistiska pornografi kan väcka njutning och

ett behov som ständigt stegras?

”En känd sexolog har en gång sagt att människans sexualitet är ett invecklat samspel mellan fantasi och friktion. Det har genom tiderna tänkts, sagts och skrivits mycket om friktionen. Vi har efter hand fått ganska god kännedom om sexuell teknik och praktiska metoder för att öka den sinnliga njutningen.

Men om våra sexuella fantasier och dagdrömmar har det

skrivits mycket mindre. Egentligen är det paradoxalt, när man vet vilken omfattning sådana fantasier har i vår medvetna, dagliga tillvaro. Men det är dock inte så märkligt. **Hemlighållet** av fantasierna är en viktig förutsättning för deras verkningsförmåga. I det ögonblick vår partner eller vi själva avslöjar vår fantasivärld slutar den i tomhet och uttråkning. Då förlorar den sin **mysteriösa** inspirerande och sexuellt upp-

Martine Durand

– Jag gick förbi skyltfönstret till den här exklusiva modebutiken flera gånger innan jag fattade att den lemlästade dockan var en medvetet arrangerad skyltning. (Martine Durand)

hetsande karaktär.

Det är en banal sanning att alla människor har sexuella fantasier. Varför har vi egentligen det? Är inte erotiken och sexualiteten bra nog i sig? Varför behöver man krydda den eller spetsa den med mer eller mindre illusionsmättade fantasier?

Jag tror att våra fantasier speglar viktiga sidor av vår personlighet och karaktär. De berättar om vad vi tidigare har upplevt av goda och inte minst onda saker. De präglar vårt erkännande av verkligheten, både upplevelsen av omvärlden och förståelsen av oss själva. Våra sexuella fantasier är, tillsammans med de aggressiva, mycket nära förbundna med intensiva känslor och dramatiska lidelser. På fantasiplanet är det ofta små avstånd mellan sexualitet och aggression, och det är det faktiskt också i verkliga livet.

Denna nära släktskap hänger ihop med utvecklingshistoriska processer i den enskilda människans växt och mognad. Sexualitet och aggressivitet är viktiga och nödvändiga element i individens och artens självbevarelse, och de bildar på var sitt sätt centrala drivkrafter bakom mänsklig motivation.

Till en början är barnets lust- och njutningskänsla intimt sammanbunden med tillfredsställelse av grundläggande behov: törst, hunger, trötthet och elimination av kroppens avfallsprodukter. Eftersom människobarnet är så fullständigt hjälplöst avhängigt av andras omsorg, får dess fysiska och psykiska kontaktförhållanden stor betydelse i utvecklingen av lust och njutning. Med stigande mognad och utveckling sker det också en differentiering och specialisering av lust- och njutningsupplevelserna. Fenomen av sammansatt karaktär dyker

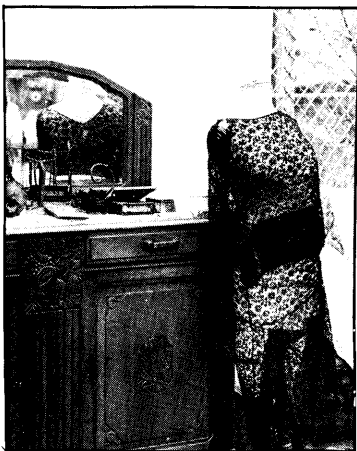
”Den banala sanningen är att vi inte är särskilt älskvärda när vi älskar.”

upp. Det gäller förhållande som trevnad, välmående, lycka och glädje, och inte minst känslan av en sorts mening med livet. Våra fantasier är naturligtvis en produkt av vår hjärna, och fantasin uttrycker inget annat än det som hjärnan har lärt, erfårit och därefter ställt samman till en helhet.”

Grünfeld fortsätter med att koppla ihop våra sexuella fantasier med aggressivitet och upphetsning.

”Fientlighet, aggressivitet, är en viktig instans i den sexuella upphetsningen. Brist på aggressivitet gör sexualiteten tråkig, blodfattig och likgiltig. Bakom lidelsen ligger fientligheten.

Varför aggressivitet och fientlighet? Därför att de representerar ett sorts desperat försök att komma över tidigare upplevda förödmjukelser och nederlag, trauman som avvísning, åsidosättande och bris-

Martine Durand

"Aggressiviteten representerar ett desperat försök att komma över tidigare upplevda förödmjukelser och nederlag."

tande respekt för den egna integriteten. Det gäller trauman som en gång hotade individens maskulina eller feminina identitet och självkänsla.

Upphetsningen kan innebära en sorts pendlingstillstånd mellan två möjligheter, smärta eller njutning, framgång eller nederlag, säkerhet eller fara. Nederlaget knyter individen till den tid då han eller hon som barn var hjälplöst och svagt, fullständigt beroende av andras omsorg, ständigt i fara för att bli avvisad eller åtminstone negligerad, just när uppmärksamhet och ömtänksamhet allra mest behövdes. Eftersom barnet var försvarslöst och hjälplöst prigrivet åt andras nycker och infall, fanns det bara ett sätt att hämnas och få revansch: allmaktsfantasierna om hämnd, om död och fördärv av dem som negligerade dess behov. Vad är mer förlösande än att i fantasin tillfoga någon an-

nan precis samma smärta, lidande och förödmjukelse som man själv har utsatts för? Det ger befrielse, njutning och lustupplevelser. Barnets triumf ligger i utlevelse genom fantasi- världens obegränsade möjligheter. I dagdrömmen kan maktbalansen återskapas, och inte minst kan dess sköra världighet säkras och styrkas.

Det är viktigt att fantasierna hålls hemliga. Illusionerna får inte brytas, och det förhindras bäst genom att fantasierna hålls hemliga både för andra och för en själv. Det sista är märkligt, det är tal om fantasier, och samtidigt lever vi med i illusionerna som om de vore realiteter. Vi bedrar oss själva för att uppnå belöningen, fantasins djupt egocentriska behovstillfredsställelse.

De mysteriösa elementen i sexualiteten är nära besläktade med hemlighållandet. Att dölja kroppens anatomi är en sådan

Martine Durand

mystifikation, och den stimulerar fantasin på ett sätt som den avslöjade, naturalistiska kroppen inte tillåter, eller i varje fall försvårar. Det mysteriösa är en pendling mellan döljande och avslöjande, mellan det okända och det kända. Så länge det är okänt och främmande kan det erövrats och avslöjas. Erövringen och avslöjandet är aggressiva handlingar. Man kränker en annans kroppsliga integritet, i alla fall så länge som den andra parten inte ger sitt tillstånd.

Kanske män mer än kvinnor behöver sådan mystifikation som en del av den sexuella fantasirepertoaren. I alla fall verkar män genomgående vara mer fascinerade och upptagna av att dyrka kvinnokroppen än omvänt.

Kanske har detta att göra med kvinnokroppen, med de kvinnliga könsorganens dolda tillvaro i hennes lilla bäcken, och dessa organs magiska för-

måga att skapa liv. En gång var han där som liten och hjälplös, men med alla behov tillfredsställda. Längtar han tillbaka till den tillvaron? Har han en djup längtan att bli omhändertagen, få villkorlös omsorg och kärlek? Men är denna längtan samtidigt tecken på svaghet och hjälplöshet, bristande manlighet och styrka? Är det därför kvinnokroppen i det ena ögonblicket fascinerar mannen, men efter orgasmen och ejakulationen får honom att känna vämjelse, tristhet och aggressivitet? Avspeglar detta något av hans djupa ambivalens gentemot kvinnokönet? Känner han ångest inför sin egen hjälplöshet och beroende?

När mysteriet och riskmomenten försvagas, blir sexualiteten och erotikerna lätt tråkig och likgiltig. Upphetsningen förlorar sina källor. Det hemlighetsfulla är borta, och därmed försvinner möjligheten att med hjälp av fientligheten i dess mångfaldiga former kunna triumfera över traumat (skadan) och bli segrare över besvikelser och förödmjukelser.

Nancy Friday är inne på dessa svåra områden i sin bok om mäns sexuella fantasier. Hon kallar fientligheten och ambivalensen mannens eviga konflikt. Det hon talar om är kärlekshatet, och en infallsvinkel till en förklaring av detta hat menar hon att hon har hittat i förhållandet mellan far, mor och son.

Modern var pojken första kärleksobjekt, och det starkaste av alla kärleksobjekt eftersom han var så beroende av henne. Hans kärleksbehov var omätligt och därför måste han bli frustrerad.

Han upplevde att modern var den som satte gränser, som ställde krav, som gjorde sin kärlek villkorlig. Hon påtvingade honom de första hämnings- och bromsmekanismer-

na i hans infantila krav på total och ögonblicklig tillfredsställelse av behoven.

Freud frågade sig ofta varför många människor tycks behöva kärleksobjekt som de kan förödmjuka och hata. Eller tvärtom har en drift i sig att själv bli förödmjukad och hänad. I vilken grad kan detta vara en sorts hämnd över eller en återupplevelse av smärtsamma trauman från den gången då man var hjälplöst överläten i andras omsorg?"

Mannen är ständigt ambivalent till kvinnan, åtrår henne och förskjuter henne samtidigt. Det är en del av mannens kamp mot det kvinnliga i honom, anser Grünfeld.

"Mannen fruktar sin egen kvinnlighet, sin svaghet och hjälplöshet, rester av den inbyggda modersidentiteten i honom. Detta måste han göra sig av med, för att kunna styrka sin manlighet, sin känsla av självständighet och frihet. Ett viktigt element i denna självständighet är att han inte för starkt binder sig känslomässigt till en kvinna. Han måste behålla distansen för att kunna utöva kontroll, vara säker på att han undviker den bindningen till henne som är skrämmande och hotande. Han vill inte för något pris in i hennes sfär, han vill inte feminiseras, inte leva på hennes villkor. Därför pågår en ständig maktkamp, en strid där man använder många medel, även våldsfantasier.

Sadomasokistiska fantasier är vanliga, och bildar en stor del av underlaget för pornografin och erotiska skildringar i övrigt. Ofta är skildringen präglad av en viss stereotypi, med mannen som sadist och kvinnan som masokist. Det påstås att kvinnorna i sina fantasier iscensätter situationer där de blir tagna och förtingligade av starka män, tvungna att göra allt det "underbara" som de på samma gång med sitt intellekt

upplever som tarvligt och nedvärderande. Ofta gäller det tuffa män, krigare, folkledare, demagoger, män med sinne för maktens glädje och hänryckning. De dristiga och heroiska handlingarnas män, inte de impotenta, intellektuella.

Att så många våldsfantasier kan vara sammankopplade med sexualiteten, berättar en tämligen banal sanning om människan, nämligen att vi inte är så älskvärda, speciellt inte när vi älskar. På ett finurligt sätt använder vi fantasierna till att omvandla smärtorna, nederlagen, trauman från tidigare livsavsnitt till en sorts triumf. Fantasiernas illusionism är det medel som vi nästan tvångsmässigt använder oss av, om och om igen.

Vi försöker göra fantasierna raffinerade, vidareutvecklar dem för att göra dem så verkningfulla som möjligt. Spänningarna, upphetsningarna, vibrationerna skapar vi genom att introducera hemlighållandet, det mystiska, farorna, riskerna och aggressiviteten. Men vi ska inte heller glömma att spänningen och upphetsningen kan finna sin näring i kärlek. Det gäller den lilla minoritet som inte känner rädsla för fysisk och psykisk närhet, som inte behöver göra den andra till en fetisch, en avhumaniserad person.

Jag har talat mycket om fientlighet och aggressivitet, så mycket att många vill hävda att de på inget sätt känner igen sin egen sexuella fantasivärld. Det är möjligt att orden fientlighet och aggressivitet inte helt täcker det jag menar, men jag har inte hittat något bättre.

Jag är också enig med Nancy Friday i att de våldsfantasier och handlingar som sexualiteten är förbunden med i många fall är ett desperat försök att nå fram till kärlek, till villkorlös hängivelse åt en annan person." □

Vi människor söker två journalister

Från och med den 1 september behöver Vi människor en ny redaktion. I budgeten finns planerat för två st 3/4-tjänster. Arbetet med Vi människor kräver erfarenhet av reportage, redigering och lay-out. I arbetsuppgifterna ingår också distribution, marknadsföring och administration. En förutsättning är också att sökanden delar SKV:s kvinnopolitiska värderingar.

Eventuella frågor besvaras av Pia Axelsson tel 08/34 83 35, Eva Ekelöf tel 08/15 33 08 eller Aase Bang, ordförande SKV, tel 0552/120 90. Vi vill ha ansökningarna senast den 30 juni. Eftersom anställningsintervjuerna måste göras under sommaren är det bra om det i ansökan också finns uppgifter om ev ändringar i adress o telefonnummer under semestertid.

Skicka ansökan till:
Vi människor
Barnängsgatan 23
116 41 Stockholm

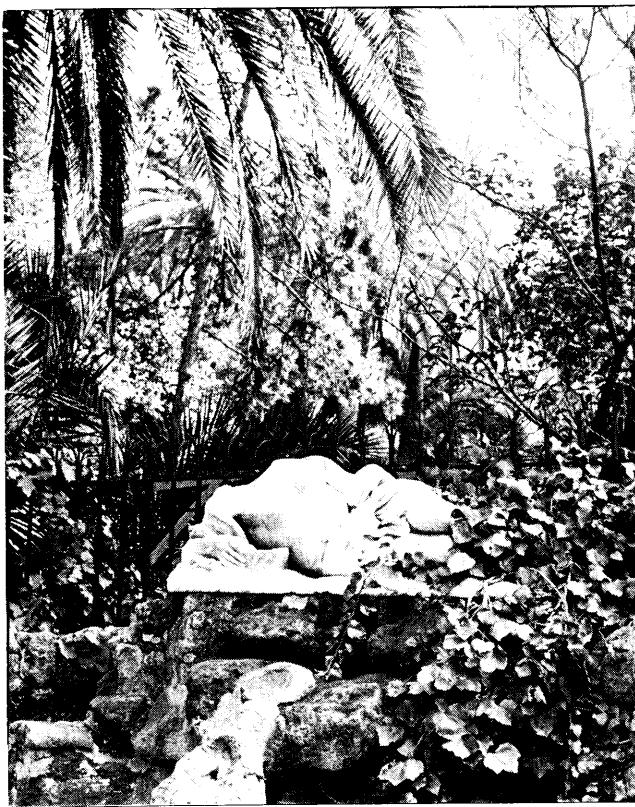
Svenska kvinnors vänsterförbund

söker förbundssekreterare på 3/4-tid. Arbetsuppgifterna är skiftande och består både av kontorsrutiner och utåtriktat arbete. Medlemskap i SKV är meriterande. Tillträdesdag: 1 september 1983. För närmare upplysningar kontakta Eva Ekelöf, tel 08/15 33 08 eller Kerstin Juneberg, tel 08/760 11 72. Senast den 30 juni vill vi ha din ansökan.

Skicka den till:
SKV, Barnängsgatan 23, 116 41 Stockholm

Inköpsställen:

Vi människor finns att köpa i större pressbyråer och i följande varuhus i hela Sverige: Tempo, Domus, B & W Stormarknad och OBS. I Stockholm dessutom på Pub, Metro & Ähléns. Andra affärer som har Vi människor är: **Arjeplog:** Öbergets Kiosk & gatukök, **Askim:** Askims frukt & konfektyr, Askimshallen, **Billdal:** Skiteboden, **Borås:** Arbetarkultur, **Bromma:** Bojans Cafeteria, **Enebyberg:** Metro, **Enköping:** AB Pausens Tobak, **Falun:** International Press Shop, **Finspång:** N o K Storlager, **Flen:** Bokcaféet Vpk-Ku, **Färjestaden:** Hanssönerna, **Gävle:** Vpk Gävleborg, **Göteborg:** Norum Forum, Solvadersgatan serviceaffär, Harald Kallin, Saga Hemköp, Mathallen i Bergsjö, Billhalls AB, Bel Nord Livs, Gu-Si Tobak, Bogö Livs, Jiffy matmarknad, Sesar Servicebutik, Christs Tobakscenter, Bö Tobaksaffär, Tobaksboden, Vasa Matmarknad, Billhäll Livs, Kungs Tobak, Kiosken Turisten, Presscenter, Pressbutiken, Arbetarkultur, NK, Bröd & Rosor, Alternativ Handel, Haga Bokcafé, **Halmstad:** Arbetarkultur, **Handen:** Servus, Pia Närköp, **Helsingborg:** Arbetarkultur, **Hisings Backa:** Backa Forum, **Hovås:** Hovåsboden, **Hudiksvall:** Arbetarkultur, **Huddinge:** Deniz Kiosk, Ess-Elymus AB, **Hägersten:** Konsum, **Höör:** Bilema Stormarknad, **Johanneshov:** Björkhagens kiosk, Stevens Kiosk, Kayas Liv, **Jönköping:** Bokcaféet, **Kalmar:** Arbetarkultur, **Karlshamn:** Arbetarkultur, **Kristianstad:** Arbetarkultur, **Lidingö:** Röda Kilen, **Linköping:** Linköpings Bokcafé, Arbetarkultur, **Ljungby:** Stationskiosken, **Ludvika:** Arbetarkultur, **Lund:** Pia Närköp, Tuna Livsmedel, Glemi Tobak, Jätten, Backes Tobaksaffär, Pressbyrån S:t Lars, Bokhörnan, **Luleå:** Arbetarkultur, **Malmö:** Malmborgs, Reveny Mobilia, Möllévångshallen, Du-Kiosken, Kirse Livs, Almedals Närbutik, K-marknaden, Kornettens tobak, NK, Presscenter, Husarens Livs, Arbetarkultur, **Mölndal:** Kiosk Soltorpet, Bokcaféet Arbetarkultur, **Norrköping:** Arbetarkultur, Röda Tuppen, **Nykvarn:** Särnsjö Livs, **Nyköping:** Folkbokhandeln, **Nynäshamn:** Arbetarkultur, Servus, Primörhallen, **Piteå:** Arbetarkultur, **Saltsjöbaden:** Bokcaféet Rödingen, Saltsjöbadens Kiosk, **Skärholmen:** Servus, Konsum, **Sollentuna:** Kioskhörnan, **Solna:** Rapidköp, Gabriels Kiosk, Vällingby Kiosk, **Spånga:** Arbetarkultur, **Stockholm:** Borgmästargrillen, Tobak Ove Eriksson, Wasahallen Favör, Pripss vattenkiosk Odenplan, Vivo Odenhallen, LT Matköp, Gabys kiosk, PB Kiosk, Sharma Tobaksaffär, Tompas Tobak, Litsön Tobak, Universitetskiosken, Akademibokhandeln, Kulturhuset, Kulturcirkeln, Jordens Vänner, Bokhandeln Kvinno-kraft i Kvinnohuset, Röda Rummet, Stockholms bokcafé, Stockholms Kvinnocentrum, Ströms Tobak, Nya Bokcafé, **Sundbyberg:** Servus, **Sundsvall:** Bokhandeln Tidsspegeln, Arbetarkultur, **Södertälje:** Arbetarkultur, **Södra Sandby:** Bröderna Andersson, **Tingsryd:** Börjes Varuhus, **Torslanda:** A-Livs, **Täby:** Ica Parkhallen, Täby Livs, Gunnars Kiosk, **Umeå:** Bubblans minilivs, Britt Marie Närköp, Ullas Kiosk, Grupp 8, **Umeå Bokcafé, Uppsala:** Migo Hemköp, Press & Tobak, Röda Rummet, Arbetarkultur, Lundeqvistska Bokhandeln, Oktober, **Varberg:** Vpk:s Bokcafé, **Visby:** Arbetarkultur, **Västervik:** Arbetarkultur, **Västerås:** Arbetarkultur, **Västra Frölunda:** Åkereds Hallen, Flatås Närbutik, ICA-Kom, Punkts Liv, **Ösmo:** Träffen.

Martine Durand

PRENUMERERA PÅ vi människor

☐ Jag vill prenumerera på Vi människor.

Pris: 75 kr.

(Skicka inga pengar nu. Vi skickar inbetalningskort)

Namn:

Adress:

Postadress:

Porto

Vi människor

Solidaritetsrörelsens hus

**Barnängsg 23
116 41 Stockholm**